

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

డిసెంబరు 1967

నంపుటము ; 44 ;

; పంపిక 12

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1967

కాలగమనం	శ్రీ శిష్ట కృష్ణమూర్తి	1
తొలి తెలుగు నవల	డాక్టర్ అక్కిరాజు రమాపతిరావు	3
ఉమావర్మ హోణరేజ్ గ్రామ తామ్రశాసనము	శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి	13
మనుష్యులూ-బొద్దింకలూ	శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర	23
అగ్నిదేవోభవ	శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	28
దశకుమార చరిత్రపై సత్యావనము	శ్రీ మద్దులపల్లివేంకటసుబ్బాబ్బాశాస్త్రి	30
విపర్యయమ్	శ్రీ వంగల పార్థసారథి ఆచార్య	37
మబుగువడిన సంస్కృత కవిరత్నము, మీమాంసకమిహిరుడు శాలికానాథుడు	శ్రీ ఈయూజ్ఞ వేంకట వీరరాఘవా చార్యులు	38
నా ఆకాశం	శ్రీ చెరబండరాజు	42
కేసరివలె కీడు	'త్రిపుర'	43
'తాలాంకనందనీ పరిణయము':		
ఒక పరిశీలన	శ్రీ రంగాచార్య	49
నాకోసం కన్నీళ్లు కార్పొద్దు	శ్రీ ఖైరవయ్య	55
వెన్నెలకంటి యన్నయ్యకవి కాలము	శ్రీ టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు	56
అంతమవని కథ	డాక్టర్ మాదిరాజు రంగారావు	62
శ్రుంధవిమర్శలు		67

శ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తి

కొలానికి కాళ్లు, సంచలనం, నిశ్శబ్దం,
కాలం వీటితో పయనిస్తున్నది; పరుగెడుతున్నది.

ఎవరికీ వినిపించని, కనిపించని
కాలగమనం, నిశ్శబ్దంలో వింటాను,
సంచలనంలో కంటాను;
కాలంవేసే అంగలు
నా కగుపిస్తూనే వున్నాయి.

స్తబ్ధంగా వుం దీలోకం
అనుకుంటాం, కానీ,
కాలం పయనిస్తూనే వుంది.
చలనం లేకపోతే ప్రపంచమే లేదు;
చలనం లోపిస్తే, అదే ప్రళయం

యోగ సాధన, నిశ్శబ్దంలో నిబిడమైనదే!
జ్ఞాన సముపార్జన సంచలనం ప్రసాదించినదే !!

ఏదీ లోపించలేదీ లోకంలో
మన దృష్టిలోపం తప్ప,
ఏదీ తప్పటడుగు వేయలేదు
మానవ పరిశోధన, ప్రవర్తన తప్ప

జ్ఞాతంగానో, అజ్ఞాతంగానో
జగత్తు సాగుతూంది ముందుకు;
జాగరూక మౌతున్నది చలనంతో,
సాగిపోతున్నది సంచలనంతో.

భావ భారంతో నిండిన
మేధావి పుర్రెలు, కళాకారుల కౌశలాలు,
అన్నీ సంచలన మయమే !

సూర్యుడు, చంద్రుడు భ్రమిస్తూనే వున్నారు,
వాయువును గూర్చి చెప్పాలా !
ప్రకృతి నిత్య పరివర్తనం చెందుతూనే వుంది,
మాతా శిశువుల అనురాగం,
స్నేహం, బంధుత్వం, జాలి, అనుకంప,
ప్రేయసీప్రియుల సమాగమం,
ద్వేషం, ఈర్ష్య, కాఠిన్యం, కర్కశత్వం,
అన్నీ సంచలనం ఫలితాలే !
అన్నీ సచేతన చిహ్నాలే !!

మానవుడు మారలేదనుకుంటే,
లోకం స్తబ్ధమైందనుకుంటే,
ఎలా నమ్మటం ?
నమ్మితే, నమ్మిన వాళ్ళ ఖర్మ !

కాలానికి కాళ్ళు, సంచలనం, నిశ్శబ్దం
కాలం వీటితో పయనిస్తున్నది, పరుగెడుతున్నది.
కాలంవేసే అంగలు,
నాకగుపిస్తూనే వున్నాయి.

తొలి తెలుగు నవల

డాక్టర్ అక్కిరాజు రమాపతిరావు

తొలి తెలుగు నవల ఏది? అన్న విషయంలో ఇంక వరకూ ఏకవాక్యత లేదు.

శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నం వంతులుగారు రచించిన 'మహాశ్వేత' తొలితెలుగు నవలని శ్రీ నిడుద వోలు వేంకటరావుగారు ప్రతిపాదించారు.¹

శ్రీ సరవారి గోపాలకృష్ణ మకెట్టిగారు రచించిన శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం తొలి నవలని శ్రీ టేకు మళ్ళ కామేశ్వరరావుగారు రిభిప్రాయపడ్డారు.²

ఇక వీరేశలింగం వంతులుగారు తమ స్వీయ చరిత్రతో తెలుగులో మొట్టమొదటి వచన ప్రబంధాన్ని. అంటే నవల అనే వారి అర్థం, తామే నాకామని చెప్పుకున్నారు. వంతులుగారు తెలుగు సాహిత్యంలో అనేకాలైన సూక్ష్మ ప్రక్రియలు వెలయించి, వానికి స్థితిని, ప్రాచుర్యాన్ని కల్పించి, యుగపురుషులుగా కీర్తింపబడ్డారు. కనుక, తెలుగు నవలకు శ్రీకారం చుట్టించి వారేనని, చాలామంది సాహితీపరులు భావించారు. ఇట్లా భావించటానికి, వంతులుగారు స్వీయ చరిత్రతో వ్రాసుకున్న వాక్యాలే ప్రమాణం కావచ్చును. కాని ఇటీవల వీరేశలింగం వంతులుగారు రచనా వ్యాసం గానికి పూనుకొనక పూర్వమే శ్రీ కొక్కొండవారూ, శ్రీ గోపాలకృష్ణ మకెట్టిగారూ, నవలలు రచించారని పైన చెప్పిన పెద్దలు అభిప్రాయపడ్డారు. తొలి తెలుగు నవల కర్తృత్వాన్ని గూర్చిన పైమాడు అభిప్రాయ భేదాలు పరామర్శింపబడుతున్నవి.

వచన ప్రబంధము - నవల

నేడు 'నవల' అనగా రూఢమై పోయిన సాహిత్య ప్రక్రియకు, తొలిదశలో వచన ప్రబంధ మున్న పేరు వాడుకలో ఉండేది.

'ఈ వరకు మన యాంధ్రభాషలో ఇమల యాచార వ్యవహారములను దెలుపుచు నీతిబోధకములుగా

మండు వచన ప్రబంధములేవియు లేకపోవుట యెల్ల వారికిని విశదముయ్యే యున్నదిగాదా?' అని వీరేశలింగం వంతులుగారు తమ రాజశేఖర చరిత్రానికి వ్రాసిన పీఠికలో దాన్ని వచన ప్రబంధంగానే పేర్కొన్నారు. ఇంతేకాక, స్వీయచరిత్రతో కూడా అనేక సందర్భాలలో 'నవల' అన్న అంగ ప్రదానికి సమాచార్యకంగా వచన ప్రబంధమనే వంతులుగారు అనువదించారు. తెలుగున మొట్టమొదటి వచన ప్రబంధాన్ని నేనే రచించానని వారు చెప్పుకొన్న సందర్భంలో కూడా ఇది గమనార్హం.

రాజశేఖర చరిత్రం మొట్టమొదట 1878 వ సంవత్సరంలో వెలువడింది. అంతకు ఆరు సంవత్సరాల ముందే వెలువడ్డ శ్రీ రంగరాజచరిత్రం ముఖ్యత్రం పైనకూడా ఆ పుస్తకాన్ని గూర్చి హిందువుల యాచారములు తెలుపునట్టి నవీన ప్రబంధమనే ఉన్నది. ఆ కాలంలో యీ నవీన ప్రబంధాన్ని సమీక్షించిన పురుషార్థ ప్రదాయని అనే మాసపత్రిక 'Rangarajacharita, by N. Gopalakrishnama chetty garu, is a novel in a sweet, easy, grammatical and idiomatic Telugu prose' అని ప్రశంసించింది.³

ఆ కాలంలో ప్రతిపత్రికతోనూ, తెలుగు తెలియని అధికారుల ఉపయోగార్థమున్నూ, తెలుగు

1. శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నం వంతులుగారు—శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు. భారతి - 1951 మార్చి, ఏప్రిల్, జూలై, సవంబరు సంచికలు.

2. శ్రీ రంగరాజ చరిత్ర—శ్రీ టేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు, ప్రబుద్ధాంధ్ర - 1934 జనవరి సంచిక.

3. పురుషార్థ ప్రదాయని - 1872 - జూలై నెం నంచిక

ఇంగ్లీషు రెండూ తెలిసినవారు, తమ విజ్ఞానాన్ని ఇతోధికంగా పెంపొందించుకొనెదమన్నా, ప్రాయి కంగా సాంఘిక సమస్యలూ, రాజకీయాలూ, సాంస్కృతిక విషయాలూ, తెలుగులోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ కూడా రెండు ప్రత్యేక విభాగాలుగా ప్రచురిస్తూ ఉండే వాళ్ళు. వీరేశలింగం పంతులుగారు నిర్వహించిన వివేక వర్ణ నికీకూడా ఇట్టిదే ఇంగ్లీషు లిసుబంధం ఉండేది.

పురుషార్థప్రదాయిని ఆ కాలంలో చాలా పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందిన సారస్వత మాస పత్రిక. మచిలీ బండరీనుండి వెలువడుతుండేది. కొక్కొండ వేంకట రత్నం పంతులుగారు తమ ఆంధ్రభాషా పంజీని సహాయంతో యీ పురుషార్థప్రదాయినితో వివాద వడుతూ ఉండేవారు. వీరేశలింగం పంతులుగారు పురు షార్థ ప్రదాయినిలో ఆ కాలంలో రచనలు చేస్తూ ఉండేవారు. ఈ పత్రికలతోకూడా ఇంగ్లీషు విభాగం ఉండేది.

ఈ ఇంగ్లీషు విభాగంలోనే నరసిరి గోపాల కృష్ణమశెట్టిగారి శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం నవలగా ప్రకటించింది. తెలుగు సమీక్షలో వచన ప్రబంధం గానే పేర్కొనబడింది. ఈ నవన ప్రబంధమున్న వదాన్ని నవలకు సమానార్థకంగా శ్రీ గోపాలకృష్ణమ శెట్టిగారే సృష్టించారని చెప్పవచ్చును. అంతకు పూర్వం తెలుగులో వచనప్రబంధం వ్రాయటానికి అంటే ఇంగ్లీషులో నవలనంటే సాహిత్య ప్రక్రియను తెలుగులోనికి తీసికొనివచ్చే దృష్టితో, ఎవరూ పూనుకోలేదు. ఈ ప్రయత్నం చేసిన వారిలో గోపాలకృష్ణమశెట్టిగారే అద్యులు. నవలకు వచన ప్రబంధమున్న పేరును సృష్టించి ప్రచారంలోకి తెచ్చిందికూడా వీరేని శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం నుండి తెలుస్తున్నది. వారి తరువాత సుమారు, సాతిక సంవత్సరాలవరకూ తెలుగులో వెలువడిన నవలలన్నీ, వచన ప్రబంధాలుగానే పరిగణింపబడ్డాయి. అయినా తెలుగు నవలయొక్క ఉన్నవ వికాస పరిణామాలు చిత్రించేటప్పుడు, గోపాలకృష్ణమశెట్టిగారిని గూర్చి ఎక్కువగా తెలియబడకపోవటం, వారి శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం బహుళ ప్రదరాన్ని పొందియుండక పోవటమే కావచ్చును. దీనిగూర్చి 1872 వ సంవత్సరంలో అచ్చయిన పుస్తకాల వివరాలను తెలిపే ఫిరు

స్యెంట్ జార్జ్ గెజిట్లో యీ విధంగా వివరింప బడింది.⁴

'This is apparently the first attempt ever made in this part of India at novel writing in Telugu prose'

కాబట్టి పురుషార్థప్రదాయిని, ప్రభుత్వ గెజిటు, వీరేశలింగం పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్రల వలన 'నవల' అన్న ఆంగ్లపదము, తెలుగులో వచన ప్రబంధమని పిలువబడుతుండేదని తెలుస్తున్నది.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం కన్నా పూర్వమే రచించ బడినదని చెప్పబడుతున్న 'మహాశ్వేత' రచింపబడినదని చెప్పబడుతున్న కాలానికి ముస్సయి సంవత్సరాల తరువాతగానీ ప్రచురింపబడక పోవటంవల్లనూ, వాడు గారీ తరువాతగానీ పుస్తకరూపం పొందకపోవటం చేతనూ, మొట్టమొదటి సారిగా వెలుయంతి అన్న పత్రికలో ఇది ప్రచురింపబడిన కాలానికి వచన ప్రబంధానికి, నవల అన్నవనం వర్ణయవదంగా, రూపమైనందువల్లనూ, మహాశ్వేతను వచన ప్రబంధ మని పిలిచారో, లేదో తెలుసుకునేందుకు అవకాశం లేదు.

మహాశ్వేత 1867 వ సంవత్సరంలో శి రచింపబడిందని చెప్పబడుతున్నది.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం 1872 లో పుస్తక రూపం వెలువడింది.)

వీరేశలింగం పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్రం వివేకవర్ణనిలో 1878 వ సంవత్సరంలో భాగభాగము లుగా వెలువడి 1880 వ సంవత్సరంలో మొదటి సారి పుస్తకం రూపం పొందింది. రాజశేఖర చరిత్రం తరువాత పంతులుగారు, సత్యభామార్య దేశ యాత్రలు, సత్యసతీచరిత్రం మొదలైన ఇతర వచన ప్రబంధాలు రచించారు.

1893 వ సంవత్సరంలో రాజమహేంద్రవరం నుండి, ప్రచురింపబడ్డ 'చింతామణి' అన్న సారస్వత

4. Fort st George Gazette-1872 July, August, September.

(Supplement-Third quarter)

మానవత్వము, తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో తొట్ట తొలుతగా నవలరచన నిర్వహించింది. ఈ పోటీలో సాల్గోని శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహాచారి, సుప్రసిద్ధమైన నవలరచన రచించారు. 'చింతామణి' పోటీ బహుమానాల ప్రకటనలో తెలుగు సాహిత్యంలో నవలా ప్రక్రియ, బహుళ ప్రవాహాన్ని, పుష్టిని సాధించింది. చిలకమర్తివారు, ఈ పోటీలో సాల్గోనిని నిమిత్తమే, రామచంద్ర విజయం, అపారాధినియంబటి నవలలు రచించారు.

ఈ చింతామణి 1891 వ సంవత్సరంలోనే ప్రచురించబడింది. పోటీలు మాత్రం 1893 లో మొదలై ఐదారు సంవత్సరాలు నిర్వహించబడ్డాయి. ఈ ప్రక్రియకు న్యాయ నిపుణులైన పంతులుగారు యాజమాన్యం వహించేవారు. వీరేశలింగం పంతులుగారి కీ ప్రక్రియతో సన్నిహిత సంబంధముండేది. 1893వ సంవత్సరంలో నవలా రచనను ప్రోత్సహించే ఉద్దేశంతో పోటీని ఏర్పరచిన కాలానికి కూడా, యీ ప్రక్రియకు వచన ప్రబంధమున్న పేరే వ్యవహారంలో ఉన్నది. అప్పటికి 'నవల' అన్న పేరు పర్యాయపదంగా వాడుకలోకి రాలేదు. ఈ ప్రక్రియ నిర్వహించిన పోటీలలో సాల్గోని వారికి మార్గదర్శకంగా ఉండేందుకు కొన్ని నిబంధనలు ప్రకటించారు. ఈ పోటీ నిబంధనలలో వచన ప్రబంధానికి కుండలీకరణలో Novel, Novellette అన్న ఇంగ్లీషు పదాలు వాడబడటం గమనించాలి. ఈ నిబంధనలు ఇంకా యీ విధంగా వివరణాత్మకంగా ఉన్నాయి.⁵

'ప్రబంధమునగా కల్పితమైన కథ. ఆ కథను పురాణేతిహాసాదులనుండిగాని, చరిత్రములనుండిగాని గైకొని కథానిరస్యమున కనుకూలముగా నుండు లాగున దానికి మాతనాంశములనుజేర్చి పెంచి వ్రాయవచ్చును. లేదా కవి మొదటినుండి కదవరకును స్యబద్ధితేతనే మాతన కథను కల్పించియైనను వ్రాయవచ్చును.....'

'శృంగారమో, వీరమో యేదో యొక రసమును ప్రధానముగా జేసికొని వివిధ రస సంయుతముగ నుండునట్లుగాని, యాయా రసమును పోషించుట కయి వివిధ కష్టములును ప్రయత్నములను, కార్యసాధనములను, కార్యసాఫల్యములను మధ్యమధ్య

సందర్భోచితముగ దీసికొని వచ్చుకథయంతయు నొక్కని చరిత్రమునలే నుండునట్లు వ్రాయులెను.'

'మహాశ్వేత' తొట్టతొలుతకు వచన ప్రబంధం కాకలా అన్నహిమాంసను పరిష్కరించుటానికి, పై వివరణలు లోబడ్డతనని, వివరంగా ఉద్దేశించబడ్డాయి. అదీకాక నాటి సాహితీరంగాలలో నవల యొక్క లక్షణాలను గూర్చిన అభిప్రాయాలకుడా పై వివరణలవలన స్పష్టపడుతున్నవి.

ఈ వివరణరచనలట్టి వచన ప్రబంధమందలి ఇతివృత్తం అనువాదం కాదనీ, రసము శృంగారమో, వీరమో అయిఉండాలనీ, ఏకనాయకాధిపత్యము ఉండాలనీ, నాటిసాహితీపరమల భావించారని తెలుస్తున్నది. తెలుగు సాహిత్యంలోని ప్రబంధ ప్రక్రియయొక్క లక్షణాలనున్నిటిని స్వీకరించి, వచనంగా రూపొందిస్తే, ఆ ప్రయత్నం వలనగా రూపొందుతుందని వాళ్ళు తలచినట్లుగా కనపడుతున్నది. ఈ దృష్టిని పురస్కరించుకొనే, సంస్కృత సాహిత్యంలోని కాదంబరి, వానదత్తలను, ప్రబంధాలుగా, సాహిత్యవేత్తలు పరిగణించారు. కళాపూర్ణోదయాన్ని పవ్యనవల అని భావించారు. ఇంగ్లీషులోని నవలా ప్రక్రియయొక్క లక్షణాలు, సంస్కృత సాహిత్యంలోని కాదంబరి, వానదత్త వంటి ప్రబంధాలలో ఉన్నాయనీ, తెలుగులోనూ ప్రబంధాలుగా వెలసిన వాటిలోనూ, అవి పద్యకృతులు కావటమనే ప్రధానభేదాన్ని మినహాయిస్తే, ఆ లక్షణాలు ఉన్నాయనే, సాహిత్యవేత్తలు తలచినట్లుగా పై నిబంధనలవలన స్పష్టం.

5. చింతామణి 1893 మార్చి, ఏప్రిల్ నెలల సంచికలు.

6. 'నవల యనగా కుత్రమమైన (అంటే స్వకపోల కల్పితమన్న భావం కావచ్చు) స్వభావికమగు నితివృత్తము గలిగి తరచు ఉత్తమ నాయకోపేతమయి, శృంగార వీరరసములతో నేదేని యొకటి ప్రధానముగాగల వచన ప్రబంధ విశేషము' - వివేక చంద్రికా విమర్శన (1897) పీఠికలో శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు,

కాని ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం, కొత్తగా తెలుగులో కాలానిన యీ ప్రక్రియపై, అవరిమేయ మున్నవివయం వాళ్ళు గహించకపోలేదు. ఈ ప్రక్రియ ప్రాచుర్యం పొందటానికి ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం, ఎంతగా పనిచేసిందో శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి గారు, శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన అభిప్రాయాలనుండి తెలుసుకోవచ్చును. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు తెలుగులో నవల రచనావిధానం గురించి యీ విధంగా భావించారు.⁷

‘మనవారు మేకదాటుగా చిరకాలము పురాణముల నాంధ్రీకరించి, తరువాతం బ్రబంధజుల చిసిగి, యిప్పుడు అన్యములందరినీగివారు. మరియు గీర్వాణ వాటకముల నెత్తంగియు, హాణివాటకములం జదువుచరకు, వాటకములు వ్రాయరైరి. గీర్వాణ కథల నెరింగియు హాణినవలలంగాంచిన దనుక నవలలముం జడరైరి.’

ఇదే అభిప్రాయాన్ని బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిల వారు కూడా వెల్లడించారు.⁸

‘ఈ విధమగు గ్రంథము లింగ్లీషు భాషయందు విశేషముగా గలవు కాని, మన భాషలయందంతగా గానరావు. అందులో తెనుగునందు బొత్తుగా లేవు. సంస్కృతమునందన్నను వానవదత్త, కాదంబరిలోనగు వాని నీ తరగతిలోనివానిగా జెప్పవచ్చును. అంధ మందూర కళాపూర్వద్రయము గద్య పద్యాత్మముగాగాక, కేవల వచన భూయిష్టమైనచో నీ విధమగు దానిని గానే జెప్పవచ్చును.....’

‘మనదేశమం దింగ్లీషుభాష వ్యాపించిన తరువాత నీ లోపమును పూర్తియేయు తలంపుతో నొక రిద్దరు వొకటి రెండు నవలలను వ్రాసినను నేటి వరకు నీ లోపము లోపముగానే యున్నది.....’

ఇక యీ సాహిత్యప్రక్రియకు నవల అన్న పేరు తెలుగున విస్తృతమైంది వ్యవహారంలోకి వచ్చిందోకూడా బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి వివేకచంద్రికా విమర్శననుండి తెలిసికొనవచ్చును. ఈ వివేకచంద్రికా విమర్శనం తొలత శ్రీ గురజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు వదులుతూఉండిన ‘రాజయోగి’ పత్రికలో ప్రచురించబడి, తరువాత 1897 వ సంవత్సరంలో పుస్తక

రూపాన వెలువడింది. వీరేశలింగంపంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్రానికి వివేకచంద్రిక నామాంతరం. రాజశేఖర చరిత్రంపై నాటికీ, నేటికీ కూడా వివేకచంద్రికా విమర్శనలవంటి నమగ్రమైన విమర్శన గ్రంథం ఇంకొకటి వెలువడలేదు.

ఈ వివేకచంద్రికా విమర్శనం పీఠికలోని

‘ఆంగ్లేయభాషలో నావల్ (Novel) అను పదము ‘కొత్త’యను నర్థముగల ‘నవ్’ అను పదము నుండి పుట్టిినది. ఈ ‘నవ్’ అను వానికి ‘నవ’యను మన సంస్కృతపదమునకుగల సంబంధము లేట తెల్లమేకదా? కావున నవల యనగా ననాన్ విశేషన్, లాతిగృహ్లాది నవల, అనగా కొత్త విశేషము, గలదని యర్థము వచ్చుచున్నది. హాణిభాషయందు నీ మాట కిదే యర్థమగుటచే ‘నవల’ను పదమునకు నరియైన వేరొక సంస్కృత పదమునకయు ప్రయత్నము చేయక ‘నవల’యని యీ పదమునే నే నిటు వాడుచున్నాను.’ అను వాక్యాలను పురస్కరించుకొని ‘నవల’ అన్న పదం 1897 నుండి సాహిత్య పరిభాషలోకి ప్రవేశించిందని తెలిసికోవచ్చును. చింతామణి కూడా 1893 లో పోటీలు పర్వహించినప్పుడు ‘నవల’ అన్న పదం ఉపయోగించలేదు. 1894 వ సంవత్సరంలో నిర్వహించబడిన పోటీలో చిలకమర్తివారి రామచంద్ర విజయం ప్రథమ బహుమానం పొందింది. చిలకమర్తివారు నవలను ‘ఆఖ్యాయిక’ అన్నారు. చిలకమర్తివారి స్వీయచరిత్రకూడా యీ నవలల పుట్టుపూర్వోత్తరాదునుగూర్చి, చింతామణి బహుమానాలనుగూర్చి వివరించబడింది. ‘సాక్షాత్పరేత పద్ధతిని మనభాషలో గూడ వాళ్ళాయికలను (నవలలు) వ్రాయించదలచి పోటీపరీక్షలు బెట్టి వారి స్వగనములోనుండి (వ్యాపరి మణ్ణారావు పంతులుగారు) బహుమానముల నీయ వాదంబించిరి. ఈ యుల్కృష్టకార్యముచలననే మన దేశములో కొర్ర నవల తెన్న తలయెత్తినవి’ అని చిలకమర్తివారు స్వీయచరిత్రలో వ్రాశారు.

7. వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి జీవిత చరిత్రము—V. V. asty పుట 55—

8. వివేకచంద్రికా విమర్శనం (పీఠిక) — శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

కనుక నవల అప్పడం 1897 లో పుట్టి తదాదిగా ప్రచారాన్ని పొందినదనీ, అంతకుపూర్వం యీ ప్రక్రియ వచనప్రబంధంగా వ్యవహరింపబడే దనినీ, 1872 లో వెలువడిన శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం కానీ 1878 లో వెలువడిన రాజశేఖర చరిత్రం కానీ, అనాడు నవలగా పిలువబడలేదనినీ, సంస్కృతంలోని వాచనవత్త, కాదంబర్యాదులు, ఇంగ్లీషులో నవల అనబడే ప్రక్రియాయొక్క లక్షణాలు కలిగినవైనా, తెలుగులో నవలనిర్మాణం, సంస్కృతభాష నుంచి కాదనినీ, అంగ్ల వాఙ్మయ ప్రభావవల్లనే యీ ప్రక్రియ తెలుగులో అవిర్భవించి, పరిణతి చెందిన దనినీ తెలుతెల్ల ముపుటున్నది.

ఈ దృష్టితో పరిశీలించిచూస్తే శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నం పంతులుగారు రచించిన 'మహాశ్వేత' తొలి తెలుగు నవల, అగునా? అన్నది విచారణీయం అవుతున్నది.

మహాశ్వేత

మహాశ్వేత 1867 వ సంవత్సరంలోనే రచించబడినదని చెప్పబడుతున్నది. కాని 1895 వ సంవత్సరంలోకాని తెలుగు చూడలేదు. వనప్రాకం అనందాచార్యులవారు 'వైజయంతి' అన్న వృత్తికను ఆ కాలంలో నిర్వహిస్తున్నారండేవారు. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు తమ 'మృగావతి' కావ్యాన్నీ, ఇంకా యితర రచనలను యీ వృత్తిలోనే వెలయింపజేశారు. ఈ వృత్తిలో 'మహాశ్వేత' కొంతభాగం వెలువడింది. సంస్కృత కాదంబరిలోని కొంతభాగమైన 'మహాశ్వేత' పూర్తంతాన్ని యథామాతృకగా అనువదించి 'మహాశ్వేత' అని పేరుపెట్టటంకన్నా శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నం పంతులుగారు చేసిన మార్పు ఏమీలేదు. 'తెనుగున నవల రచనకు పంతులుగారు ప్రథములు' అని శ్రీ నిడుదవోలువారు వ్రాశారు.

దీని కువబలంకంగా శ్రీ శివశంకరపాండ్యగారను వారు కొక్కొండవారి విగ్రహాలంత్రానికి వ్రాసిన పీఠికలోని వాక్యాలను వారు ఉదహరిస్తున్నారు. కొక్కొండవారి విగ్రహాలంత్రానికి పీఠికగా, వారి జీవిత చిత్రములు గురించి, వారి ప్రతిభాసంతతి విగ్రహా శివశంకర పాండ్యగారు అంగ్లంలో ఉపోదాతం వ్రాశారు. వీరు

గుజరాతీలైనా, అలాంటి చెన్నపగరంలో స్థిరపడినవారు కాబట్టిస్తే, సంస్కృతభాషాకోవిదులు కాబట్టిస్తే వేంకటరత్నం పంతులుగారిలో సన్నిహిత పరిచయాన్ని కలిగియుండవచ్చును, వీరి రాష్ట్రగ్రహంత్రం పీఠికలో 'In 1867, he (Venkataratnam Pantulu) Composed the first Telugu Novel by name Mahasweeta, founded on the pleasant story of Kadambari the masterpiece of Bana Bhatta in sanskrit...' అని వ్రాశారు.

ఈ వ్యాఖ్యలను ఆధారం చేసుకొని శ్రీ వేంకటరావుగారి కిదిధంగా ప్రతిపాదిస్తున్నారు. 'వేంకటరత్నము పంతులుగారు దీనిని రచించడములో విశేషమున్నది. మరాఠీ, గుజరాతీ, కన్నడభాషలలో కాదంబరి అంటే నవల అనే వాడుకగా నిలిచినది. కాదంబరికథ నవలనలే నడుచునది కనుక అది నవలకు పర్యాయపదమైనది. ఇంగ్లీషులోని నావల్ (Novel) అను పదము నవల యైనదని చెప్పుదురు. నవల సాంస్కృతికముగా సాధింపవచ్చును' అని 'అంగ్ర దేశన రచనా పరిణామము' (అముద్రితం) అన్న గ్రంథంలో శ్రీ వేంకటరావుగారు వ్రాశారు. కనుక సంస్కృతంలోని కాదంబరిని నవలగా గ్రహిస్తే, కాదంబరిలోని ఏకదేశమైన 'మహాశ్వేత' పూర్తంతాన్ని వేంకటరత్నం పంతులుగారు రూపాంతరం చేశారు. కనుక, అది తెలుగులో తొలి నవల అని శ్రీ వేంకటరావుగారి నిష్కర్ష. కాని నవలాప్రక్రియ అంగ్లవాఙ్మయప్రభావవలన తెలుగులో అవిర్భవించిందనుకొన్నప్పుడు యీ అభిప్రాయం యుక్తి నూన కానేరదు. శ్రీ వేంకటరత్నం పంతులుగారు, తెనుగున వచనవాక్యాలు లేనిలోటును గురించి ఆ లోటును తీర్చవలెనని సంకల్పించి, కాదంబరిని అనువదించి యుండవచ్చును. సంస్కృత వాటకాలను కొన్ని అనువదించినట్లుగా, ప్రాథకావ్యమైన కాదంబరినికూడా వారనువదించా రనుకొనవచ్చును.

కాని కాదంబరి కావ్యంలోని ఏకదేశమైన 'మహాశ్వేత' పూర్తంతాన్ని మాత్రమే గ్రహించటం మాత్ర ప్రయత్నమే అని చెప్పవచ్చును.

కాని యీ అంశాలను పరిశీలించాలి.

మహాశ్వేత 1867 లోనే రచింపబడినది

1895 వరకూ ప్రచురితం కాలేదు. నవలగా ప్రకటిత కాలేదు.

అర్వాచీనులకు వచనప్రబంధ రచనమునందు మార్గదర్శకంకాదు.

ఈ రచనపై అంగన్వాసుర్యులు ప్రభావం ఏ మాత్రములేదు.

ఈ గ్రంథం నమగ్రంకూడా కాదేమోనన్న అనుమానానికి, ఇది ప్రచురించబడిన వైదియంతి పత్రికతో ఇది పూర్తిగా ప్రచురించ బడకపోవటం, బలం చేకూరుస్తున్నది.

ఇందులోని వాక్యనిర్మాణంకూడా సంస్కృత మర్యాదానుసారినే వున్నది. ఈ విషయం యీ క్రింది ఉదాహరణలవలన తెలిసికొనవచ్చును.

'నాస్తి ఖర్చుసాధ్యంనామ భగవత్ మహాభువః. క్షయం హరిణానాం వనవాస నిరతః స్వధావ ముగ్ధ జనః ? కృప వివిధవిలాసరాశిగంధర్వ రాజపుత్రీ మహాశ్వేత ?' (కాదంబరి)

'అన్యో! భగవంతుండగు మహాభువన సాధ్యంబులేదు. హరిణంబులె వనవాస నిరతుండై స్వధావ ముగ్ధుడైన యీ జనుల దెక్కడ ? వివిధ విలాసరాశి గంధర్వరాజపుత్రీ మహాశ్వేత యెక్కడ ?' (మహాశ్వేత)

'.....ఇత్యధీదాయ ప్రతివచనకాల మప్రతీ క్షేప్త పురోయామివా, అంబాయాః ప్రవీణతా, కృపక వేత్తలతాకరణ, ప్రవీణగీతనన, కంఠకితోక్తన, గృహీత తాంబూల కుసుమపటవాసాంగరాగణ, చామర వ్యగ్రహాణి, కుబ్జ కిరత బధిర వామన చర్మధవ వికలమూకానుగోప, పరిజనేన సర్వతస్పరుడౌ ద్వారదేశో కథ మర్యాసానిర్గమః ప్రయయో...' (కాదంబరి.)

'ప్రతివచనము ప్లిరీక్షింపకయే, ముమ్మమ్మ బంగరుజెత్తముల బట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నట్టి పని కత్తిలచేతను, కోజలచేతను, తమ్మలమ్మును బువ్వలను గండమును గండపుబోడిని గొడుగు పీపురుల వారి చట్టములను గొని వెంటసంటు కుబ్జ కిరత బధిర వామన బర్బర వికల మూకానుగత పరిజనులచేతను,

అంతట నద్దగింపబడిన తలవాకిటనుండి యెటో వెలువడిపోయెను' (మహాశ్వేత):

ఇంతేకాకుండా శివశంకరకృపాంధ్యగారు విగ్రహ తంత్రానికి వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతాన్ని వీరేశలింగం పంతులు గారు విమర్శించారు. పాంధ్యగారు వ్రాసిన వేంకట రత్నం పంతులుగారు తొలి తెలుగు సవల రచించారన్న నాక్యాలు మానీకూడా, వీరేశలింగం పంతులుగారు తెలుగులో మొదటివచన ప్రబంధాన్ని తామే వ్రాశామని చెప్పటానికి కారణం, వారు 'మహాశ్వేత'ను నవలగా ప్రకటించకపోవటమే అని చెప్పాలి. 1913 లో వీరేశలింగం పంతులుగారు తాము మొదటి వచన ప్రబంధం వ్రాశామని చెప్పుకున్నారు.

1895 లోనే మహాశ్వేత వైదియంతిలో ప్రచురించబడింది. కనుక వీరేశలింగం పంతులుగారు మహాశ్వేతను వచనప్రబంధ మనుకొనలేదు. వీరేశలింగం పంతులుగారు వైదియంబిలి, అందు ప్రచురితమైన మహాశ్వేతమా చూడలేదేమో అనుకొనటానికి పలు లేదు. పంతులుగారి చాలా గ్రంథాలపైవా, ముగ్ధంగా కవుల చరిత్రపైనా వైదియంతిలో విమర్శలు సచ్చాయి. పంతులుగారి కవుల చరిత్రను సమీక్షించింది మాన వర్ణి రామప్పస్వామిగారి నమస్కారానికి, ఆ విమర్శనం క్రింద ఎమ్. ఆర్. అన్న సాటి అక్షరాలు దోహదం చేస్తున్నాయి.

అర్వాచీనులైన వారందరూ నవల రచనకు మార్గదర్శకంగా రాజశేఖర చరిత్రాన్నే గ్రహించారు. కాని, మహాశ్వేతనుకూడా. చింతామణి పోటీ విబంధన అలోకూడా, మార్గదర్శకంగా రాజశేఖర చరిత్రమూ. సత్యసతీ చరిత్రమూ, పేర్కొనబడినవి. కాని, మహాశ్వేత వ్యరించబడలేదు.

తేనె పిరాళంకం ఏమిటంటే, ఇటు నవలగా ప్రాచుర్యాన్ని పొందిన సాహిత్యప్రక్రియ, మనకు సంపూర్ణంగా విజాతీయం కాదనీ, సంస్కృతంలో ప్రసిద్ధిపొందిన వానపద్యకాదంబర్యాదు లీ ప్రక్రియాసంబంధుడేనీ తలంచినప్పుడు, మహాశ్వేత తెలుగులో నవలారచనకు తొలి ప్రయత్నం అవు తుంది. ఇట్లా భావించవచ్చుడుకాదు. పోనీ కాదంబరిని అనుసరించి, స్వకపోకల్సవలతో యీ గ్రంథాన్ని వెల

యించినా, ఇది మొదటి నవల ప్రబంధం అయివుండే దేమో! ఆ విధంగా కాకుండా యుగమాతృకానువాదం కావటంతో, ఆ ప్రతినిధిని కూడా కోర్కొయిందని చెప్పాలి. ఇక మరాఠీ, గుజరాతీ, కన్నడభాషలలో నవలకు 'కాదంబరి' అన్న పేరుండటం, అంటే ఆ భాషల్లో నవలను కాదంబరి అని పిలవటం, 'మహా శ్వేత' తొలి తెలుగు నవల కాదు, అని చెప్పటానికి కొంత బాధకంగానే వుంటుంది. అయినా అనువాదానికి ప్రాథమ్యం ఇవ్వజాలము. అదీకాక ఇంగ్లీషు ప్రభావం మహాశ్వేతపై బొత్తిగాలేదు.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రము

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రమునకు సోపానాలు పరిణమమని నామాంతరం వున్నది. 1872 వ సంవత్సరం వెలువడిన దీని ప్రబంధం. బంగాళా ప్రజల ఆచారాలు తెలిపే నవల ప్రాసనవారికి బహుమానం ఇవ్వబడుతుందని వాటి గవర్నర్ జనరల్ అయిన మేయోగారు, బెంగాల్ గెజిట్లో ప్రచురించగా, కర్నూలులో డెప్యూటీ కలెక్టరుగా ప్రభుత్వద్యోగాన్ని నెరవేరుకుంటున్న నరహరి గోపాలకృష్ణ ముక్కెట్టిగారు, ఆ ప్రకటనను చూసి ప్రేరేపితులై తెలుగులో హిందువుల యాచారములు తెలుపు నవీన ప్రబంధాన్ని రచించారు. ఇది స్వకపోలకల్పితం. చారిత్రకతెలివ్వుతం కాకపోయినా పాత్రలు చారిత్రకంగా కనిపిస్తవి. వారు కుడు మహాకులీమడై వుండంవ్వ అలంకారిక సిద్ధాంతాన్ని ప్రమాణంగా వుంచుకొని, విద్యావగదాన్ని పాలించిన శ్రీ రంగరాజును నాయకుణ్ణిగా గ్రహించానని రచయిత చెప్పుకున్నారు. అంటే పాత్రల పేర్లు మాత్రం చరిత్రనుండి గ్రహించారని తెల్లమవుతున్నది.

ఈ నవల ప్రబంధాన్ని గూర్చి వివరిస్తూ తెలుగులో ఇది మొదటి నవల అని మద్రాసు గెజిట్ పేర్కొన్నది. వారు యీ గ్రంథాన్ని సమీక్షించిన పురుషోత్తమదాయని, దీనిని నవలగానే అంగీకరిస్తూ ఉత్తో పేర్కొన్నది. బెంగాల్ గెజిట్లో వెలువడిన ప్రకటన యీ నవల ప్రబంధం ఆవిర్భవించటానికి కారణమైందికాబట్టి, యీ గ్రంథంపైన అంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం కూడా వున్నది.

వీరేశలింగం పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్ర రచనలో శ్రీ రంగరాజ చరిత్ర ప్రభావంకూడా కొంత

కనపడుతున్నది. రాజశేఖర చరిత్రం లోని కొన్ని వన్ని వేళలు ఆయాపర సంతోషా శ్రీ రంగరాజ చరిత్రంలో కనపడుతున్నవి. శ్రీ రంగరాజ చరిత్రానికి సోపానాలు పరిణమమని నామాంతరమున్నట్లే, రాజశేఖర చరిత్రానికీ కూడా వివేకచంద్రిక అని నామాంతరం వున్నది. అయితే శ్రీ రంగరాజ చరిత్రాన్ని రాజశేఖర చరిత్రతో పోల్చిచూస్తే, శ్రీ రంగరాజ చరిత్రలో శైలి, ఇతివృత్తమూ మొదలైనవి పేలవంగానూ, అప్రాధంగానూ కనిపిస్తవి. శ్రీ రంగరాజ చరిత్రమునకు, రాజశేఖర చరిత్రమునకు గల సామ్య వైషమ్యాలు శ్రీ టేకుమకల్ల కామప్ప రావుగారు ప్రబుద్ధాంధ్ర మాసపత్రికలో (1934 జనవరి) చర్చించారు. ఈ ప్రబుద్ధాంధ్ర శ్రీపాద ముద్రిపాణ్య తాత్త్వికారి సంపాదకత్వాన రాజమహేంద్రవరంనుండి వెలువడుతూ వుండేది. శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు కూడా తెలుగు సాహిత్యంపై ఇంగ్లీషు ప్రభావమన్న తమ పరిశోధక గ్రంథంలో శ్రీ రంగరాజ చరిత్రమును గూర్చి విచిత్రంగా చర్చించారు.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రకు అంగ్లంలోనూ తెలుగులోనూ కర్తవీక వ్రాశారు. ఈ గ్రంథం తొమ్మిది మేయోగారికే అంకితం చేయబడింది. ఈ నవీన ప్రబంధంలో కులాచారములు, వర్ణభేదములు, శిక్షనములు, గ్రూపాంతులు, వేషాలంపటత్వము, మూఢాచారములు మొదలగు విషయాలు విమర్శింపబడ్డాయి. నవలను నవన ప్రబంధమని తొట్టతొలత సంతాపించినదికూడా గోపాలకృష్ణ ముక్కెట్టిగారే. వీరేశలింగం పంతులుగారికన్నా ఆరు సంవత్సరాలముందే గోపాలకృష్ణ ముక్కెట్టిగారి నవన ప్రబంధాన్ని రచించారు. ఈ నవన ప్రబంధాన్ని తాము చూసి చదివి అనున రింపికూడా వీరేశలింగం పంతులుగా రీగంధాన్ని స్మరించకపోవటం అమాప్యం. 1893 వ సంవత్సరం చింతామణి నవలారచనను ప్రోత్సహించే ఉద్దేశంతో ఏర్పరచిన పోటీలో, కొత్తగా వ్రాసేవారికి మార్గదర్శకములుగా పేర్కొన్న నవన ప్రబంధాలలో శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం లేదు. కనుక 1893 వ సంవత్సరానికి శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం సాహితీపరులచే విస్మరింపబడిందని తెల్లమవుతున్నది. ఈ నవన ప్రబంధం మరి ముద్రణంకూడా పొందలేదు. రాజశేఖర చరిత్రంపై

పుస్తత అంగ వాగ్మయ ప్రధానం. శ్రీ రంగరాజ చరిత్రంపై సత్యం. కాని తెలుగు నవల రచనా పరిణామంలో శ్రీ రంగరాజ చరిత్రానికి ప్రముఖమైన స్థానం వుంది. మొట్టమొదటి నవలను రచించే ప్రయత్నం శ్రీ గోపాలకృష్ణమూర్తిగారి చేతనే చెప్పవచ్చును.

మహాకృతమైన అంగ వాగ్మయ ప్రధానంలేదు.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రంపై కొందరి వుంది.

రాజశేఖర చరిత్ర అంగ వాగ్మయ ప్రధానం వలన తెలుగులో వెలసింది.

రాజశేఖర చరిత్రము

వీరేశలింగం పంతులుగారు రచించిన మొట్టమొదటి నవనవలం ఇది. జనులలోని మూఢాచారము, లంఛ విశ్వాసము పోకొనెనని పంతులుగారి దీక్షచరణంబున రచించారు. ఈ నవల వివేకవర్గంలో భాగాలుగా వెలువడి 1880 వ సంవత్సరంలో పుస్తకరూపాన్ని పొందింది.

ఇది ఆలివ్ గోల్డ్ స్మిత్ రచించిన 'ది వికారాన్ వేక్ ఫీల్డ్' అను నవలను అనుసరించునీ వీరేశలింగం పంతులుగారు తమ పీఠికలో వ్రాశారు. కాని వివేకం అంగమూలానికి తెలుగునవలగా పోలికలుకూడా యొక్కునగా లేవని పంతులుగారి చెప్పుకున్నారు. అయినా యీ రాజశేఖరచరిత్రలో పంతులుగారి స్వోచ్ఛర ఏమీ లేవనీ, యథావాక్కులగా అనువదించి, మూలగ్రంథంయొక్క పాదర్యాన్ని కూడా పాడుకొనని, శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు తమ వివేకచంద్రికావిమర్శలలో వీరేశలింగం పంతులుగారిని తీవ్రంగా అధిక్షేపించారు. సాహితీ సారస్వతాది రంగాలలో, మత నిషేధములైన విశ్వాసాలలో వీరేశలింగం పంతులుగారిపట్ల, బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారికున్న స్పృహ యీ వివేకచంద్రికా విమర్శలలో తలపునీగా కనపడుతుంది. దేశీయములైన ఆచార వనప్రాయాలు, పాత్రాపేర్లు, రాజశేఖర చరిత్రలో అంగమూలం కన్నా విభిన్నంగా కనిపించినా, ఆయా మార్పులు పాదర్యాపాదములవలన, మూలగ్రంథంలో గోల్డ్ స్మిత్ కనిపించు పాటలో వక్కెర కలిపినట్లు, కఠిన శాతరసములను సమ్మేళనం చేయగా, రాజశేఖర చరిత్రలో వీరేశలింగం పంతులుగారు పాటలో ఉన్న

వైచిన్ముగ్గా కరుణసాన్ని సోమ్యంతో జోడించి, రసాధానం గావించారని బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారి రాక్షసి పించారు. సంఘ సంస్కరణమే ముఖ్యోద్దేశంగా యీ గ్రంథం రచించబడింది. కాబట్టి, స్వయంధ్వరణిలో పంతులుగారు సంఘంలో వాడు ప్రచురించుటైన తాపాను అపహేయంపాలు గావించారు. అంతమాత్రం చేత పంతులుగారు మూలగ్రంథంయొక్క సోదర్యాన్ని పాడుకొనటం తగదు. అయి మూలగ్రంథం వొక ఉద్దేశంతో రచించబడిందిగా, రాజశేఖరచరిత్రం, రచించబడిన ఉద్దేశం అదికాదు. మూలగ్రంథమైన 'ది వికారాన్ వేక్ ఫీల్డ్' అను సాహిత్యల్పకాండ్యం ప్రధానస్థానాన్ని కనిపించగా, రాజశేఖర చరిత్రలో దురాచారరసం ప్రధానస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. 'ఇంగ్లీషు పదకము దీనిని వ్రేసి పంపించుము లేదు. అదియొక యుద్ధేతముతో వేయబడినది, ఇది వేరొక యుద్ధేతముతో చేయబడినది మనలోగల మూఢ నిశ్వాసములను పోగొట్టెనెనెన్న ముఖ్యోద్దేశముతో పంతులుగారు దీనిని రచించినట్లు చెప్పకొని వారిని వేరొక దృష్టిలో నిమగ్నంపించు భావించారు. మూలగ్రంథానికి రాజశేఖర చరిత్రానికి భేదములన్నా సాహిత్యములే యొక్కనని శ్రీ కొత్తనల్లి సీతాద్ర రావుగారు లఘు సంకల్పక గ్రంథంలో వ్రాశారు. ఆ మూలగ్రంథాన్ని అనుసరించి తామీ గ్రంథం వ్రాశామని పంతులుగారి చెప్పుకున్నాడని, యీ రెండు గ్రంథాలలో భేదములలోగాని పోలిక నిర్మాణాలోగాని పాదర్యాన్ని ఎక్కువగా పుండటంతో వింత లేదు. దాని ప్రీమియోడ్, ఐరెల్, ఐరిషియా, సోసీయా మొదలైన పాదర్యాని పంతులుగారు రాజశేఖర చరిత్ర, రామరాజ, రుక్మిణీ సేత, మొదలగు పాదర్యానిగా పరివర్తించలేదు. మూలగ్రంథంలో కథానాయకులైన డా. ప్రీమియోడ్ తన కథనంరా ఉత్తము పురుషలో విడిచిపెట్టాడు. రాజశేఖర చరిత్రలో అట్లా కాదు. మూలగ్రంథంలో పురుషాన్ని రాజశేఖర చరిత్ర కథాకల్పమునందు దిగి తప్పినది. ఇది పంతులుగారి ప్రతిభకు లక్షణం కాదు. సంఘ దురాచారము రూపుమాకూనికి సాహిత్యాన్ని పంతులుగారు పాదర్యాని కీర్తించాడునవక, కన్యపాదర్యాని వారు తమ రచనలో ప్రవృత్తి పొందలేదు. శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు రాజశేఖర చరిత్రానికి, మూలగ్రంథానికి సామ్యములు మాపుతూ, ఈ క్రింది

విషయాలు రెండు గ్రంథాలతోనూ వర్ణింపబడినవి కనుక, పంతులుగారు మూలగ్రంథానికి తమ గ్రంథానికి పోలిక లెక్కుడుగా లేవని వ్రాయబం ఆక్షేపణీయమని విమర్శించారు. వారు చూపిన సామ్యాంశాలివి.

1. గుళ్లు 2. శుభవక్తాత్మికకము జూచుట
3. కలల నమ్ముట 4. శకున మడుగుట 5. స్త్రీవిద్య
6. పునర్వవాచము 7. పండగలు 8. స్త్రీల ప్రసంగములు 9. ఎఱుకయడుగుట 10. భాగ్యము
11. వీరతనము 12. దొంగతనము 13. వాగవికము
14. పాండిత్యము 15. సామ్యుద్వికము 16. జారత్యము
17. దేశయాత్రలు 18. నాటకములు
19. పెండ్లిండ్లు 20. సంతలు 21. ముఖములు
22. బట్ట 23. రాజ్యము 24. వర్తకము 25. వేదాంతము
26. మతము 27. మతగురువులు 28. రోగములు
29. వైద్యము 30. కారాగృహము
31. రిపారము (Religion) 32. దంపతుల కలహము
33. స్త్రీలదొ యలంకారములయందలి యాశ
34. ఇండ్లు కాలుట 35. రాజభటుల దుర్బీతి
36. మాధవీకి 37. కవుల స్థితి 38. ఆతిథ్యము.

ఈ పై అంశాలు రెండు గ్రంథాలతోనూ సామాన్యం కాబట్టి పంతులుగారు మూలగ్రంథాన్ని అనువదించి తమ స్వప్రజ్ఞగా సాధిస్తున్నానని బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారి ఆక్షేపణ. పైన వారు చూపిన సామ్యాంశాలనుబట్టి, వారి దృష్టి ఎంత స్పష్టమైనదో అంత స్పష్టమైనదే. ఇట్టి అంశాలతో పెక్కు అంశాలు, ఏమాత్రము సంబంధంలేని ఏ రెండు గ్రంథాలతో నైనా వర్ణింపబడవచ్చును. అందువలన ఆ రెండు గ్రంథాల పోల్చుకొనుకొని అందులో ఒక గ్రంథ కర్త గ్రంథచోర్యుడని ప్రతిపాదించబడజాలవు.

ఈ విధంగా వాదనకు దిగితే మూలగ్రంథాని కేమాత్రము సంబంధం లేకుండా రాజశేఖర చరిత్రము నందుమాత్రమే ప్రసక్తమైన అనేక విషయాలను పరిశీలించవచ్చును. అందుకొన్ని.

1. స్వర్ణయోగము 2. గృహబాధ (దేవతావేశము)
3. లుకెంబించెలు 4. బాల్యనివాసములు
5. విరంతువుల కేళింపడము 6. దేవుని మాన్యములు
7. అమ్మనారి (గ్రామదేవత) జాతరలు

8. జ్యోతిషశాస్త్ర చర్యలు 9. న్యయంపాకము
10. పంట బ్రాహ్మణులు 11. గ్రహణములు
12. పర్వదినములందు వడిస్సినములు 13. నూతకము-మైలబొట్టు
14. అలంకారములు 15. అంజనమువేసి దొంగను పట్టుకొనుట
16. పంచాంగ శ్రవణము
17. శవ వహనము 18. కులాచారములు
19. నీళ్లరేవులం దమ్మలక్కం ముచ్చట్లు
20. వివాహ వ్యయములు 21. సంగీత విద్యానులు
22. బంధువులు 23. పురిటిలో నందుగొట్టుట
24. బాలరంగము 25. చోగము మేళము
26. బ్రాహ్మణ సంభాషణలు 27. పెండ్లి వేడుకలయందలి మోటునరసములు
28. గౌరీపాట 29. శివపూజ (పార్వతీ)
30. ప్రయోగములు 31. పురాణ పఠనము
32. భూతవైద్యము 33. ప్రశ్న చెప్పట (పోయిన వస్తువుల ఉనికి చెప్పట)
34. పల్లభేదములు
35. శ్రీముఖములు (అంక్ష పత్రికలు)
36. పండుగలు (దేశీయచారములు)
37. మూఢవిశ్వాసములు
38. రక్షరేకులు 39. సప్త సంతానములు
40. శాస్త్ర చర్యలు 41. శాఖభేదములు
42. రథోత్సవము 43. సామ్రాజ్యమార్గము మొ॥ నవి.

ఈ పై చెప్పిన విషయములందలైన 'ది వికారస్ వేకేస్సీ' నందులేదు కనుక, రాజశేఖర చరిత్రం అంగ్లగ్రంథానికి అనుసరణం కాదని చెప్పలేము. అట్లానే కొన్ని విషయాలు సమానంగా వున్నంత మాత్రాన అంగ్లగ్రంథానికి రాజశేఖరచరిత్రం అనువాదమని అనలేము. కాబట్టి దేవాంధ్రము (tracture) నందు అంగ్లగ్రంథము నవలలకు వికేషించి సామ్యములున్నప్పటికీ, ఇతివృత్తంలో (Plot) చాలా భేదం వున్నదనటం స్పష్టం. రాజశేఖరచరిత్రం కేవలము వాదగ్రంథమే అయివుంటే మర్యాద అంగ్లం లోకి అనువాదం పొందివుండేదకాదు. రాజశేఖర చరిత్రానికి ఇంగ్లీషులో రెండునువాదాలు వెలిశాయి. ఇందులో (Fortune's wheel) (అదృష్టచక్రం) అన్నపేరుతో వెలువడిన అనువాదం, నాటి లండన్ లైవ్స్ పత్రికలో మిక్కిలి ప్రశంసించబడింది. అంతేకాకుండా రాజశేఖరచరిత్రం, తమిళ కన్నడ భాషలలోకి కూడా అనువాదమైంది. కొలకాతా వారు తాము రానుచంద్ర విజయం రచించటానికి రాజశేఖరచరిత్రమే మూల

దిగ్భక్తమైనదని వ్రాశారు. ఈ విధంగా రాజశేఖర చరిత్రం, అర్వాచీరులందరికీ నవలారచనతో మార్గ దర్శకమైనది. ఈ నవల తొమ్మిదిపాళ్లు ప్రచురింప బడటం కూడా దీని విశేష వశ్యతని రుజువు చేస్తున్నది. అంగల గ్రంథానికి అనుసరణమే అయినా, వ్యతంత్రతని వ్యతంగా పంతులుగారు, రాజశేఖర చరిత్రాన్ని రచించారు. కాబట్టి సర్వలక్షణ సముపేతమైన, సర్వాంగసుందరమైన తొలి తెలుగు నవల రాజశేఖర చరిత్రమే అని నిర్ణయించవచ్చును.

శ్రీ రంగరాజ చరిత్రం, నవలారచనకు తెలుగులో తొలి ప్రయత్నమని భావించవచ్చును. పంతులుగారు శ్రీ రంగరాజ చరిత్రాన్ని గూర్చి ఎక్కడా ప్రస్తావించక పోవటానికి కారణం, వా రంగంథాన్ని నవలగా, అంటే నవన ప్రబంధంగా భావించక, ఒక కథగా, అంటే అప్రసాదమైన నవనకావ్యంగా భావించటమే అయి వుంటుంది.

అందువలననే తెనుగున 'మొట్ట మొదటి నవన ప్రబంధమును నేనే చేసేతిని' అని వారు ప్రాసీకొనటం సంభవించింది. కనుక నాటినుండి సాహిత్యరూప లందరూ, తొలి తెలుగు నవల రాజశేఖర చరిత్రమే నని అభిప్రాయపడటం జరిగింది. కొంతలో కొంత ఇది సత్యమే అయినా, తెలుగులో నవలారచనకు ప్రయత్నం, వీరేశలింగంపంతులుగారికి పూర్వమే, నరహరి గోపాల కృష్ణమృతెట్టిగారివంటివారు చేశారనటం సత్య దూరంకాదు. మహాశ్వేత తెనుగున నవన ప్రబంధం కాజాలదు. కనుక తెనుగున అది తొలి నవల కాదు. రాజశేఖర చరిత్రంపైన అంగలవార్యుడు ప్రభావం వుండటమూ, అది అనువాదంకాక, అనుసరణగా వెల యటం, ఇహార ప్రచారాన్ని పొందటం, తిరిగి ఇతర భాషలలోకి అనువదించబడటం, మొదలైన కారణాలు పురస్కరించుకొని, తొలి తెలుగు నవలగా రాజశేఖర చరిత్రం ప్రకటింపి పొందింది.

ఉమావర్త హోణరేజ్ గ్రామ తామశాసనము

శ్రీ వి. ఎన్. శా

శాసనము :

మూడు రేకులు గల ఈ శాసనమును డా॥ గిడుగు వేంకట సీతావతిగారు నాకు దయతో నొసంగిరి. ఈ శాసనము శ్రీకాకుళంజిల్లా పాత పట్నం తాలూకాలోని తెంబూరు గ్రామమున లభించినది. శాసనము చిన్నదేయైనను, శాసనపు రేకు లమర్చబడిన కడియము, రాజముద్రిక పెద్దవిగానున్నవి. శాసనపు రేకులు పలుచగానున్నవి, ఇది కళింగ శాసనము. ఉమావర్త వేయించినది. ఈ ఉమావర్త వేయించిన మూడు తామ్ర శాసనము లింతవరకు లభించినవి ప్రకటింప బడినవి. అవి 1. టెక్కురి శాసనము 1 2. బృహత్సప్త శాసనము 3. ధవళపేట శాసనము 3. ఉమావర్త శాసనములందు 'కళింగాధి పతిః' అని వర్ణింపబడినాడు. టెక్కురి శాసనము ఉమావర్త తొమ్మిదవ విజయ రాజ్యసంవత్సరములోను, బృహత్సప్త, ధవళపేట శాసనము లాతని 30 వ విజయరాజ్య సంవత్సరములోను వేయింపబడినవి.

అకారాధికములు :

మూడు రేకులుగల ఈ శాసనము ఆకారమున చిన్నదిగనున్నది. శాసనపు రేకుల అంచులు అక్షరములు చెదిరిపోకుండ తీర్చబడి యుండలేదు. రేకులు పలుచగా మండుటవలనను, చిలుము పలుట్టుటవలనను, శాసనాక్షరములు చాలవరకు చెదిరిపోయినవి. మొదటి రేకు రెండవ ప్రక్క ఎడమవైపు అక్షరములును, రెండవ రేకు రెండు వైపులును, మూడవరేకు, మొదటి ప్రక్క పైభాగమును, చిలుముపట్టి రేకు లరిగి పోవుటవలన అక్షరములు చదువుటకు నీలలేదు.

ఈ శాసనపు రేకులు నాలుగు మూలల సమానముగ నుండి రేకులకు రెండువైపుల అంచులు నంపుగా తీర్చబడినవి. శాసనపు ఒక్కొక్క రేకు పొడవు 15.1 సెం మీ; వెడల్పు 7 సెం. మీ; శాసనపు రేకుల మందము 0.2 సెం. మీ; ఈ రేకులకు ఎడమవైపున 1.2 సెం మీ వ్యాసము కల రంధ్రములున్నవి. శాసనపు రేకుల కమర్చబడిన కడియము యొక్క వ్యాసము, 11 సెం. మీ; కడియముయొక్క చుట్టు కొలత 39.1 సెం. మీ; రాజముద్రిక పొడవు 9.5 సెం. మీ. శాసనము తూక మీ క్రింది విధముగ నున్నది.

మొదటిరేకు తూకము	125	గ్రాములు.
రెండవరేకు తూకము	125	గ్రాములు.
మూడవరేకు తూకము	150	గ్రాములు.
కడియము సీలుతో	850	గ్రాములు.
మొత్తము శాసనము తూకము	1250	గ్రాములు.
అనగా 1 కిలో	250	గ్రాములు.

శాసనము, మొదటిరేకు రెండవ ప్రక్కనుదం ప్రారంభముగ నున్నది. మూడవరేకు మొట్టవ ప్రక్కతో శాసనము ముగిసిపెద్ది. మొదటిరేకు రెండవ ప్రక్క ఇరువంకలై, రెండవరేకు రెండు వైపుల

1. J. A. H. R. S. Vol. VI Page 53—54.

2. Epigraphica Indica Vol. XII, Page 4—6.

3. J. A. H. R. S. Vol. X, Page 1 3—144.

బడేసి పంక్తులును, మూడవరేకు మొదటి ప్రక్కను పంక్తులును చెక్కబడినవి. శాసనము మొత్తము 20 పంక్తులతో ముగిసినది.

ఈ శాసనపు రేకులకు అంచులు తీర్చబడి యుండలేదు. శాసనపు రేకుల ఆకారము మూడవ ప్రజాపన్నుని చిక్కుశ్చలన శాసనపు రేకుల ఆకారము వలెనున్నది. మొదటి, వలగ, శుంకాయన, విష్ణు కుండివాది పంక్తియుల శాసనము రేకుల కంచులు తీర్చబడి యుండలేదు. ఈ శాసనపు రేకులను అట్టె యున్నవి. శాసనపు కడియమునకు రాజముద్రిక బిగించి యున్నది. రాజముద్రికపై చెక్కబడిన అక్షరములు చిలుముపట్టి చెదిరిపోయి చదువుటకు వీలుకాకుండ నున్నవి.

భాష :

ఉమావర్మ వేయించిన ఈ శాసనభాష యంతయు సంస్కృతము. రెడవరేకు రెండవ ప్రక్క మూడవ పంక్తినుండి వ్యాస గీతా శ్లోకములు ప్రారంభమగు చున్నవి. మూడవరేకు మొదటి ప్రక్క మూడవ పంక్తి తరువాత శాసనము వేయించిన విజయరాజ్య సంవత్సరము పేర్కొనబడినది. సంవత్సరమును మాదిండు అంకెల గుర్తులును, తిథికి సంబంధించిన అంకయు గుర్తింపులు నాకు కష్టముగా లోచనవి. శ్రీ తిరుపతి రామచంద్రగారు అంకెలను గుర్తించి చక్కని మాత్రన లోపంగివారు. వారికి నా కృతజ్ఞతలు. వ్యాసగీతా శ్లోకముల తరువాత భాగము వచనముతోనున్నది. శాసనారంభమున వచనమే యున్నది. సాధారణముగ శాసనారంభము వందక శ్లోకముగాని రెండు శ్లోకములుగాని యుండుట ఆచారము. కళింగరాజుల ఇతర శాసనము లందలి భాషవలె ఈ శాసన భాషయున్నది. శాసనాక్షరములు విడివిడిగానుండి పెద్దవిగానున్నవి. ఇంద్రవర్మ జిర్జింగి తామశాసనము, దేవేంద్రవర్మ చీడివలస శాసనములలోని సంస్కృత వచనమువలె ఉమావర్మ వేయించిన ఇతర శాసనములలోని భాషవలె ఈ శాసన భాష యున్నది.

శాసనమున 'వాసిష్ఠ నగ్రతాయ తైత్తిరీయ సప్రహ్మివారిణే బ్రాహ్మణ భర్తృశమ్ముకాణే'

అను సతనికి దాన మిచ్చినట్లున్నది. భర్తృశా శమ్ముకా అను పేరు వింతగా నున్నది. ఇట్టి పేళ్లు కళింగ రాజుల శాసనములందు కనిపించుచున్నవి. ఉమావర్మ పంక్తియందైన అనంతరక్షేత్రస్థ సకుంక శాసనమున నాగశర్మ, దుగ్గ శర్మపేళ్లును, చందవర్మ శాసనమున దేవశర్మపేరును, ఉమావర్మ పెక్కలి శాసనమున యాశశర్మపేరును పేర్కొనబడినవి. గోలకర్మకొట్ట శర్మ, లక్ష్మణ భావజ్ఞ, మాత్యుర సుటి నామములు శాసనములందు కనిపించుచున్నవి.

లిపి :

ఇంద్రవర్మ చిర్జింగి తామశాసనపు లిపిని పోలియున్న ఈ శాసనముందలి లిపి ప్రాచీనాంధ్ర లిపి. క్రీస్తువరకు నాలుగైదు శతాబ్దాల కాలపు లిపి గుర్తించ లిపిని పోలి ఈ శాసన లిపి యున్నది. విష్ణు కుండిమం శాసనములలోని లిపికిని, ఈ శాసన లిపి కిని దగ్గరి సంబంధమున్నది. అక్షరము లోకేలిధముగ నున్నవికాని నిష్ప కుండిమం శాసనములలోని అక్షరములకన్న ఈ శాసనాక్షరములు పెద్దవిగా నున్నవి. 'ల' అక్షరము మాత్రము భేదముగా నున్నది. శాసనమును చెక్కిన తల్లి జాగ్రత్త పోందినవాడు. ఈ శాసనముందలి యక్షరములు గుండ్రము అక్షరములు. శాసనపు రేకులపై సంఖ్యాసంకేతములు లేవు. శాసనపు కడియమునకు బిగించియున్న రాజముద్రికపై యక్షరము లున్నవికాని యవి చదువుటకు వీలులేకుండ చెదిరిపోయినవి.

వర్ణక్రమము :

ఈ శాసనమును వర్ణక్రమమునకు సంబంధించిన విశేషము లున్నవి. సంయుక్తాక్షరములతో

4. Annual report of the Archaeological Survey of India, New Delhi 1934-35. Page 65.

5. Epigraphica Indica Vol. IV Page 142. Komarti Inscription.

6. J. A. H. R. S. Vol. VI Page 143-144.

7. J. A. H. R. S. Vol. III; and Kalinga Samchika Appendix Page 37.

ఉమావర్మ హోమరేజ్ (గ్రామ తామశాసనము)

గూడిన వదములు, ద్విత్వాక్షరయుతవదములు, అనుస్వారమునకు బదులు వర్గ వంశమాక్షరములను వ్రాయుట, 'కా' వలెవలెలక వాడుట, ప్రాచీన శాసనములందు మనకు కనిపించును. ఇది వంశస్థులతభాషా సంప్రదాయము. ప్రాచీన శాసనము లన్నిటియందు దిట్లు వ్రాయబడినది.

కలింగాధిపతిః--కలికాధిపతిః

(శ్రీ మహారాజోమనర్కా--(శ్రీ మహారాజోమనర్కా

హోరేంగగ్రామే--హోరేంగగ్రామే

నర్క--నర్క

భర్తృశర్మ--భర్తృశర్మ

అగ్రహారకృత్యా--అగ్రహారకృత్యా

మహారాజాహితా--మహారాజాహితా

స్వర్గ--స్వర్గ

ఇట్లు, కలింగ, వర్మ, రేంగ నర్క ఇత్యాదులందు అనుస్వారమునకు బదులుగా అనువాసికాక్షరములును, 'కా' నకు పూర్వాక్షరము ద్విత్వముగను వ్రాయబడినది.

శాసనవిషయము:

దాతయు ఉమావర్మ సింహపురమందలి బహుసాద భక్తుడును, కలింగాధిపతియైనవాడు, హోరేంగ గ్రామమున అందరిని సమావేశపఱచి ఆజ్ఞాపించుచు, ఈ గ్రామము మాచేత మాకుమారుడగు వసుషేణరాజయొక్క పుణ్యమును కీర్తిని విస్తరింపజేయుటకొరకు వసిష్ఠసగోత్రుడును తెత్తిరీయ శాఖాధ్యాయునునగు బ్రాహ్మణ భర్తృశర్మకు సూర్యుని శశితారకలను ప్రతిష్ఠాపించుటవ్యాగా అగ్రహారముగాజేసి కలింగరాజ్యములో నొక పామాస్యముగు నగ్రహారముగాజేసి సమర్పింపబడునై నుంకములనుండి తప్పించి దానము చేయబడినదని శాసనమున వర్ణించబడినది.

ఈ శాసనము చిన్నది. శాసన విషయముకూడ స్వల్పముగనున్నది. ఉమావర్మ బహుసాద భక్తుడు. దానమాత్రని కుమారుడగు వసుషేణ రాజయొక్క కీర్తిని విస్తరింపజేయు విమల మియబడినది. "అస్మాద్యుత్తర వసుషేణరాజ్య పుణ్య యశోభి

వృద్ధయే" అని శాసనమున కలదు. (వత్తిగ హీత వాసిష్ఠసగోత్రుడు, తెత్తిరీయసబ్రహ్మచారియునగు బ్రాహ్మణభర్తృశర్మ. "వాసిష్ఠసగోత్రాయ తెత్తిరీయసబ్రహ్మచారిణే బ్రాహ్మణభర్తృశర్మకే".

ఈ హోరేంగ గ్రామము కలింగరాజ్యములో నొక పామాస్యముగు నగ్రహారముగాజేసి సమస్త విధములైన నుంకములనుండి తప్పించి దానముచేయబడినది. (రెండవరేకు మొదటిపక్క. 2,3 వంక్తులు)

ఈ శాసనమున కాక్షస్తి వాసుదేవుడు, శాసనము ఉమావర్మ 40 వ రాజ్యవంశత్వరమున వైశాఖ మాసములోని 20 వ దినమున అనగా వైశాఖ బహుళ వంశమీ తిథిరోజున ఈయబడినది. శాసనము దేశాక్షపటలాధిక్యుడుగు హరిదత్తుకుమారుడైన మాత్యవరేణ్యునిచే వ్రాయబడినది.

మాతర వంశీయులు:

నముద్రగుప్తుని దక్షిణావధ దిగ్విజయానంతరము కలింగమున చిప్పించిన్న రాజ్యములు తలయెత్తినవి. మాతర వంశీయులు పిష్టపురము రాజధానిగా కలింగదేశమున రాజ్యస్థాపనము గావించి పాలింప దొడగిరి. కాలక్రమమున పిష్టపురమునకు బదులు వర్తమానపురము, సింహపురము రాజధానిలుగా వర్తిల్లినవి. ఈ వంశీయులలో మొదటిరాజు శక్తివర్మ.

మాతర వంశము

శక్తివర్మ 350-365

అనంతవర్మ 365

శక్తివర్మ II 365-394,

చండవర్మ 394-400

ఉమావర్మ 400-440

వసుషేణుడు విశాఖవర్మ 440-450.

మాశరవంశస్థావకుడగు శక్తివర్మ రాగోలు శాసనమువలన¹ మాశరవంశీయులున్నట్లు తెలియుచున్నది. శక్తివర్మ నాలుగవ శతాబ్దమున కళింగదేశాధీశుడయ్యెను. ఈ శక్తివర్మ వాసిష్ఠీవుడు. మాశకులై క భూషణుండు, కళింగాధిపతియని వర్ణించబడినాడు. బృహత్పలాయన, కాలంకాయం, ఆనందగోత్రీకులవలె మూరకులజాతి గోత్రవాసులువేవంశ వాసులుగా గ్రహించినారు.

శక్తివర్మ రాజధాని పిష్ట పురము. శక్తివర్మకు పూర్వము పిష్టపురము రాజధానిగా కళింగదేశమును పాలించిన రాజు మహేంద్రుండు. ఇతండు సమద్రగుప్తునిచే ఓడింపబడినట్లు అలహాబాదు శాసనమువలన తెలియుచున్నది. శక్తివర్మ తన 13 వ రాజ్య సంవత్సరమున వేయించిన శాసనము రాగోలు శాసనము. ఇతని రాజ్య పాలనాకాలము సుమారు 15 సంవత్సరములు. శ్రీ భాండాచార్యుల మేకల కృష్ణారావుగారు శక్తివర్మ కాలమును క్రీ. శ. 350-365 గా నిర్ణయించినారు² శక్తివర్మ కళింగనిషయములోని రాజులవ గ్రామమును అగ్రహారముగాజేసి, బ్రాహ్మణ కుమారశిష్యులకు దానమిచ్చినాడు. ఈ కుమారశిష్యుల సావధానగోత్రీయుడు. పంచరేయ ప్రవరగంగాండు తనకి విచ్చిమిది మంది కుమారులు. శాసనము చైత్రా పూర్ణిమనాడు శక్తివర్మ 13 వ రాజ్య సంవత్సరమున వేయబడినది. శాసనమున కాషాపి శక్తివర్మ మహారాజు. ఈ శాసనమును వ్రాసి, చెక్కినవ్యక్తి అమాత్యుడగు అర్జునదత్తుడు.

శక్తివర్మ యనంతరము కళింగమును పాలించిన రాజులు బలహీనులగుటవలన వీరి రాజధాని పిష్ట పురమునుండి సింహపురమునకు మారినది. కాలంకాయం దండయాత్రవలన³ లేక వాసిష్ఠ గోత్రులగు రాజులవలన⁴ వీరు పిష్ట పురమును కోల్పోయి యుందురు.

అనంతశక్తివర్మ నకునక శాసనము వాలిన శతాబ్దపురమున⁵ బిదవ శతాబ్దపురంధమున⁶ వేయించినట్టిది. ఈ శాసన రచయిత అర్జునదత్తుడు. ఇతనికి దేశాక్షపటలాధికృత, తలవర బిరుదము లున్నవి. ఈ అర్జునదత్తుని పేరు రాగోలు శాసన మందున్నది.

నకునక శాసనమున తలవర బిరుదముకల అర్జునదత్తుడును రాగోలు శాసనమున పేర్కొనబడిన అమాత్య అర్జునదత్తుడును ఒక్కరే. అర్జునదత్తుడు, అనంత శక్తివర్మ తన 28 వ రాజ్యసంవత్సరమున వేయించిన నకునక శాసనకాలము వరకు జీవించి యుండవచ్చును. అనంతశక్తివర్మ తండ్రి అనంతవర్మ. తాతపేరు మనుమనికిపెట్టు అచార మాకాలమున కూడ మండేనమలకు శక్తివర్మ పేరు లాగ్నాశము. అనంతవర్మ కాలమున మాశరకులజాతి దక్షిణ కళింగముపై తమ అధిపత్యమును కోల్పోయిరి.

అనంతవర్మ కాలమున ఈ వంశీయులు పిష్ట పురమును కోల్పోయి, సింహపురమును రాజధానిగా కళింగోత్తర భాగమును పాలించుచుండిరి. సింహపురము సింగపురముగా ప్రసిద్ధి కెక్కినది. నేడని సింహపురముగా వ్యవహరింపబడు చున్నది సింగపురము విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని చిరాకోలు, సింగపురపేటల మధ్యనున్నది.

మాశరవంశ స్థావకుడగు శక్తివర్మ యనంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన రాజులు వేయించిన శాసనము లింతవంకు ప్రకటింపబడినవి. ఈ శాసనములకు రాజులు పేర్కొనబడకులుగా వర్ణింపబడినారు.

1. నకునక శాసనము¹⁰
2. తిరిధాన శాసనము¹¹
3. కోమరి శాసనము¹²

చందవర్మ

8. Epigraphica Indica Vol, XII Page 1-3.

9. Early Dynasties of Andhra Desa. Page. 385.

10. Annual Report of the Archaeological Survey of India, New Delhi-1934-35 Page 65.

11. Ibid 1934-35—Page 64.

12. Epigraphica Indica Vol, IV—Page

142

4. డెక్కలి శాసనము¹³
5. బృహత్సప్త శాసనము¹⁴
6. ధవళపేట శాసనము¹⁵
7. కోర్షండ శాసనము¹⁶

విశాఖవర్మ

ఈ రాజన్యులు శాసనములందు 'పరమదైవతః' అని చెప్పబడినారు. చండవర్మ మహారాజు 'పరమ భాగవతః' అని చెప్పబడినాడు. అనంతశక్తివర్మ పకునక దాన శాసనము విజయసింహపురమునుండి ఈయబడినది. సింహపురము సింహపురముగా మారి కాలక్రమమున సింగపురమైనది. పకునక గ్రామము వరాహవర్మి విషయములోనిది. తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయులును సోదరులును అగు నాగేశ్వర దుగ్గేశ్వరల కీ గ్రామము దాన మీయబడినది. ఈ శాసనమును అనంతశక్తివర్మ తన 28 వ రాజ్యవంశస్థురపు పొల్లని శుద్ధ దశమి తిథినాడు ఇచ్చినాడు. శాసనమున కాజ్ఞాప్తులు కుమారాచార్యులగు (Junior Ministers) శివభోజక, వసుదత్తులు. వీరు ఉన్నతాధికారులు. ఇందు శివభోజకునికి మహాలాధికృతుడను బిరుద మున్నది Commander in Chief). వసుదత్తుడు దండనైత బిరుదాంబితుడు (General). శాసనమును ప్రాసినవా డర్జుననత్తుడు. దేశాక్షపటలాధికృత, తలవర (Chief Judge) బిరుదాంబితుడు. మహాతలవర బిరుదము నాగార్జునకొండ, అల్లూరు, కొండముడి శాసనములందు కనిపించుచున్నది. అనంతశక్తివర్మ కాలము. క్రీ. శ. 365-394.

అనంతశక్తివర్మ యనంతర మాతని పుత్రుడగు చండవర్మ సింహపురాధీశుడయ్యెను. ఇతని రెండు శాసనములు విజయసింహపురమునుండి ఈయబడినవి. మొదటిది తిరిధాన శాసనము. చండవర్మ నాలుగవ విజయరాజ్య వంశస్థురమున గ్రీష్మర్తు రెండవ పక్షమున పంచమి తిథినాడు ఈయబడినది. తిరిధాన లేక తిరిధాణనాలక గ్రామము వలపురు విశ్రు కీయబడినది. ఇంతకు పూర్వము కళింగదేశముననున్న 36 అగ్రహారముల కీ తిరిధాన గ్రామము చేర్చబడినది. శాసనము చెక్కినవాడు దేశాక్షపటలాధికృతుడుగు రుద్రరత్తుడు. ఇతడు మాత్యవరుని కుమారుడు.

చండవర్మ కోమర్తి శాసనమున పేర్కొనబడిన కోహాతూర గ్రామము ఏ విషయములోనిదో తెలుపబడి

లేదు. ఈ శాసనమును చండవర్మ తన 6 వ విజయ రాజ్య వంశస్థురమున చైత్ర శుద్ధపంచమి తిథినాడు బ్రాహ్మణ దేవశర్మకు కోహాతూర గ్రామమును అగ్రహారముగా జేసి ఇచ్చెను. చండవర్మ 'బహుబట్టారక పాదభక్తః' అని శాసనమున వర్ణింపబడినాడు.

చండవర్మ యనంతర మాతని పుత్రుడు ఉమావర్మ రాజయ్యెను¹⁷. ఉమావర్మ మూడు శాసనము లింతవరకు ప్రకటింపబడినవి. అందు 9 వ విజయ రాజ్య వంశస్థురమున వేయించిన డెక్కలి శాసనము విజయవర్ధమాన పురమునుండి ప్రకటింపబడినది. ఉమావర్మ రాజ్యారంభ కాలమున సింహపురమును కోల్పోయియుండును. డెక్కలి శాసనము కాశ్యప గోత్రుడగు బ్రాహ్మణ యాశశర్మకు అప్పిహలేరా గ్రామము వగ్రహారముగా నిచ్చు నందర్భమున వేయింపబడినది. రాజయొక్క మౌఖిక ఆజ్ఞ ననుసరించి అతని 9 వ రాజ్య వంశస్థురము మాఘశుద్ధ పంచమి తిథినా క్షిదానము గావించబడినది. పిమ్మట వానియగు కేశవదేవు క్షిదానశ్రేణుడు. వర్ధమాన పురము నేటి పాలకొండ తాలూకాలోని వడమ కావచ్చును. అప్పిహలేరనేటి శృంగవరపుకేట తాలూకాలోని. అతన కావచ్చును. ఈ గ్రామములు విశాఖ పట్టణము జిల్లాలోనివి.

ఉమావర్మ బృహత్సప్త శాసనము బ్రాహ్మణ హరిదత్తుని కివ్వబడి కళింగములోని 36 అగ్రహారములకు చేర్చబడినది. శాసనము నమలు పరిచినవాడు వాసుదేవుడు. శాసన రచయిత మాత్యవరుడు. శాసన ప్రతిగ్రహీతయు దేశాక్షపటలాధికృతుడునునగు హరి

13. J. A. H. R. S. Vol. VI Page—53-54.

14. Epigraphica Indica Vol. XII Page 4.

15. J. A. H. R. S. Vol. X Page 143-144.

16. Epigraphica Indica Vol. XXI Page 23.

17. A R S I E—Annual Report of the Superintendent of South Indian Epigraphy Madras. 1935 Part II Page 51.

దత్తుని కుమారుడు. ఈ శాసనము ఉమావర్మ 30 వ రాజ్యవంశత్రయము మార్గశిరమాస మందలి 20 వ దినమున అనగా మార్గశిరవిహార వ్యవహారాతిథినా దీయబడినది.

ఉమావర్మ బృహత్పిష్ఠ శాసనమున హరిదత్త సూనుడుగు మాత్యవరుడును, హోణరేష్ఠగ్రామ తామశాసనమున పేర్కొనబడిన మాత్యవరుడును ఒక్కరే.

ఉమావర్మ	ఉమావర్మ
చండవర్మ	బృహత్పిష్ఠ శాసనము—
తిరిధాన శాసనము—	
మాత్యవర	హరిదత్త
రుద్రదత్త	మాత్యవర
హోణరేష్ఠ శాసనము—ఉమావర్మ	

హరిదత్త

మాత్యవర

వంశవృక్షము
మాత్యవర I

రుద్రదత్త హరిదత్త

మాత్యవర (బృహత్పిష్ఠ + హోణరేష్ఠ శాసనములు)

ఉమావర్మ కాలమునాటికి మానయుతో 30 రోజులు గణించునపుడు తిరులలెక్కైన కాక బహుళ వంశమిని 20 వ దినముగా, అట్లే శరద దినములను లెక్కించు చుండిరని భావించవచ్చును.

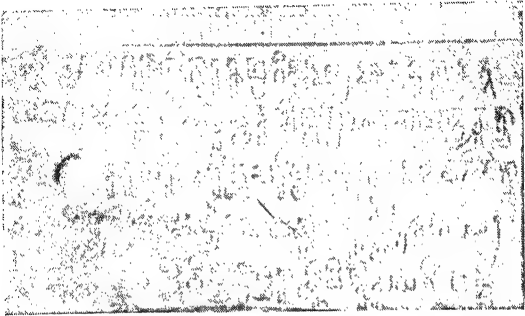
ఉమావర్మ యనంతరము విశాఖవర్మ రాజయ్యెను. హోణరేష్ఠగ్రామశాసనమున పేర్కొనబడిన ననుషేణ రాజ ఉమావర్మ జ్యేష్ఠపుత్రుడై యుండవచ్చును. అతని మరణమునలనో మరే కారణము వలననో రెండవ కుమారుడుగు విశాఖవర్మ సింహాసనమునకు వచ్చి కొదికాలము మూతమే రాజ్యము చేసెను. ఇతడు తన 7 వ రాజ్యవంశత్రయమున కోరోషండ శాసనమును వేయించెను. విశాఖవర్మతో మూడవ వంశీయుల పరిపాలన మంతరించినది.

ఉమావర్మ హాణరేజ్ గ్రామ తామ్రశాసనము

శాసనము - మూలము

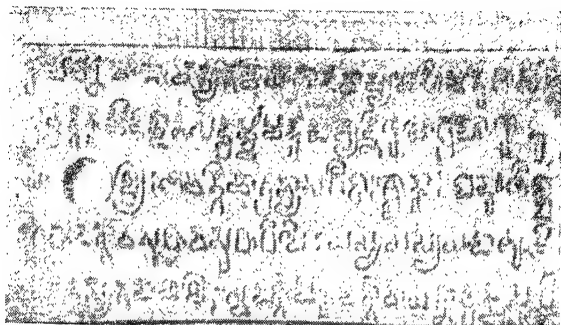
మొదటి రేకు - రెండవ ప్రక్క

1. స్వస్తి విజయ సింహపురా దృవపాదభక్త మృతిశ్లాఘతిః
2. శ్రీ మహారా జోమవన్మా—హాణరేజ్ గ్రామే నవ్వా నమవేతాన్
3. కుటుమ్బిన సుమాజ్ఞానయ త్యస్త్యేష గ్రామో స్మాభిష్పిత
4. వసుషేణ రాజస్య పుణ్యయశోభివృద్ధయే వాసిష్ఠ్యనగో
5. త్రాయ తైత్తిరీయనబ్రహ్మచారిణే బ్రాహ్మణ భర్తా శమ్ముణే 1

రెండవ రేకు - మొదటి ప్రక్క

1. ఆసహసాంశు శశి తారక ప్రతిష్ఠమగ్రహారబ్బుత్వా దన్త
2. యవాగ్రామదమ్బాద్వివిష్కృప్య కలిక్సగ్రహార సామాన్య స్కృత్వా
3. సప్తకరపరిహారై శ్చ పరిహృత్య ప్రతః తదేవం విదిత్వా
4.ఋణ్య గీత మయ్యాదయోపస్థానజ్జత్తకవ్యం మేయహార
5. ణ్య...యమ్మవిష్యతుశ్చ రాజ్ఞోవిజ్ఞావయతి ధమ్మక

రెండవ రేకు - రెండవ ప్రక్క

1. క్రమ విక్రమాణా మన్యతమ యోగా దవాప్యం మహీ మనుశాసతాం
2. ప్రవృత్తక మిదన్దానం పద్దమ్మకా మనువశ్యద్విరేహోగ్రహారోసు
3. సాల్యః భవన్తి చాత వ్యాసగీతాః శ్లోకాః బహుభి బృక్
4. హృదా దత్తా వసుధా వసుధాధిపైః యస్యయస్య యదాభూమిః
5. తస్య తస్య తదాధిపం—స్వదత్తాం వరదత్తాం వా యత్నాదక్ష యుధి

ప్రతిపక్షమునకు సమర్థులైన వారితో సహా
 ప్రతిపక్షమునకు సమర్థులైన వారితో సహా
 ప్రతిపక్షమునకు సమర్థులైన వారితో సహా
 ప్రతిపక్షమునకు సమర్థులైన వారితో సహా
 ప్రతిపక్షమునకు సమర్థులైన వారితో సహా

మూడవ రేకు - మొదటి ప్రక్క-

1. ప్రిరా మహిమ్మహిమతాం శ్రేష్ఠదానా చేయోనుపాలనమ్
2. షష్ఠింవషా సహస్రాణి స్వగ్నే వసతి భూమిదః ఆక్షేప్తాచా
3. సుమన్తా చ తాన్యేవ సరకేవసేత్ - ఆజ్ఞోవాసుదేవః
4. సంవత్ 30+10. వైశాఖాది 20 దేశాక్షవలరథిక్కుర
5. హరిదత్త సూనునా మాతృవరేణ లిఖితమితి||*

అనువాదము :

స్వస్తి. విజయసింహపురమందలి బహుపాదభక్తు
 దును, కలింగాధిపతియును, మహారాజును అగు ఉమా
 వర్మ హోజరేంగ గ్రామమునందందరిని సమావేశ
 పరచి ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఈ గ్రామము మాచేత
 మా కుమారుడగు వసుషేణరాజాయొక్క పుణ్య
 యశోభివృద్ధికొరకు వాసిష్ఠవగోత్రికుడను, లైత్తి
 రీయశాఖాధ్యాయులును అగు బ్రాహ్మణ భర్త
 శర్మకు సూర్యుని శశితారకలను ప్రతిష్ఠాపించుట
 ద్వారా అగ్రహారముగాజేసి వాగునుదంబమునుండి వేరు
 జేసి కలింగరాజ్యములో వాక సామాన్యముగు సగ్రహార
 ముగాజేసి సమస్తవిధములైన సుంకములనుండి
 తప్పించి దానము చేయబడినది. అట్టిదానిని.....
 కర్తవ్యమును రాజుకు విజ్ఞాపించుచుండగా భర్మ...
 ఈ దానము సర్వర్థమును పాలించువారిచేత అగ్ర

హారము.....అగుదురు. ఇందుకు వ్యాసగీతా శ్లోక
 ములు సమాణములు. చాలామందిచేత భూమి
 దానము చేయబడినది. భూమి భూపాలునకు చెందినది.
 భూమి ఎప్పుడెప్పుడెవరెవరిదో వారివారి కప్పుడప్పు
 డది ఫలము నిచ్చును. స్వదత్తముగని పరదత్తముగని
 ప్రయత్న పూర్వకముగా రక్షించుము. ఓ రాజశ్రేష్ఠదా!
 దానముకంటె పరదత్తముగుదానిని సంరక్షించుటే
 శ్రేయోదాయకమైనది. అరవై వేల సంవత్సరములు
 భూదానకర్త వర్సగ మునందుండును. దీని వాక్షేపించు
 వాడను; ఆక్షేపము సమమలించువాడను; ఇరువులును
 సరకమందు వసించుదురు. శాసనమున కా జ్ఞప్తి వాసు
 దేవుడు. సంవత్సరము 30+10. వైశాఖ మాసము
 లోని 20 వ దినమున శాసన మీయబడినది. దేశము
 లోని అక్షవలలికులలో ప్రేమ్మండైన హరిదత్తుని
 కుమారుడగు మాతృవరేణ్యునిచే ఈ శాసనము వ్రాదు
 బడినది.

మనుష్యులూ - బొద్దింకలూ

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

‘ఈ ప్రపంచంలో అన్నింటికంటే అపహృతమైన జీవి ఏది?’ అని యకుడు ప్రశ్నించినట్లుంటే ధర్మరాజు ఏమి సమాధాన మిచ్చివుండేవాడో నాకు తెలియదుగాని ఎన్నడీగితే తడుముకోకుండా ‘బొద్దింక’ అని చెప్పేయ్యగలను. ఈ వూరికి ట్రాన్స్‌ఫర్‌మిడ వచ్చి నప్పటినుండి నా మానసిక జీవితంలో బొద్దింక ప్రముఖస్థానాన్ని ఆక్రమించుకొన్నది. చీకటిపడ్డాక వంటగది తలుపు కాస్తేపువేస్తే తిరిగి వచ్చేసరికి గది నిండా పుంాయి బొద్దింకలు--నున్నగా, ఓవల్‌గా, గ్లాస్‌గా. వాటిని చూడగానే ‘ఛీ, ఛీ, ఎల్లా వున్నాయో, గదినిండా పరచిపెట్టిన విళ్లలాగా’ అనుకుంటాను. ఒళ్లు జలదరిస్తుంది.

ఒకసారి ఎక్కడో, ఒక వ్యాసం చదివాను వాటి గురించి--అవి కొద్దిపాటి అపరంతో ఎన్నాళ్లైనా బ్రతగ్గలవనీ, దేన్నైనా తిని బ్రతగ్గలవనీ, అనేకానేక సంవత్సరాల తర్వాత మానవుడు భూమిపైకి లేకుండా పోయినప్పుడు మిగిలివుండేది బొద్దింకలేననీను. వేను లేకుండా పోయినప్పుడు బొద్దింక అంటాయి. తరువాత నన్ను కూడా తిని బ్రతుకుతాయి! ఇది చదివినప్పటి నుండి వాటిమీది అసహ్యం మరింత పెరిగిపోయింది.

వేను లేకుండా పోయినప్పుడు పుండబోయే బొద్దింకలు, దేన్నైనా తిని బ్రతగ్గల బొద్దింకలు, అందరివేలా అసహ్యంచుకోబడే బొద్దింకలు!

వాటిని చూసే అసహ్యంచుకొని వాళ్లు పుంటాలా అంటే ఒక్కొక్క పుంటాలని స్వానుభవం మీద తెలిసింది. లేబర్ వెల్‌ఫేర్ ఆఫీసరుగా ఆయన్ని యీ పూరు వేళారు క్రొత్తగా. ఇల్లు దొరగానే నన్ను మా పిల్లలు ముగ్గుర్నీ తీసుకొని వచ్చారు. ఆ రోజు రాత్రి యీ ఛండాలపు బొద్దింకల్ని చూచి,

తిన్న అన్నమంతా వాంతి చేసుకొన్నాను. అనలే ప్రయాణపు బడలిక అందుతో యీ అసహ్యం భరించలేక పోయాను.

నేను డోక్యుంటుంటే ఆయనా పిల్లలూ ఆతంగా చుట్టూ చేరారు.

‘ఏమిటి? ఎందుకు? ఏమయింది?’ అన్నారాయన కూర్చోనిప్పు నా భుజాల్ని వట్టుకొని. ‘వెంటుతో నీళ్లు తీసుకరామ్మా’ అన్నారు. శారద నీళ్లు తెచ్చి అక్కడ పెట్టింది. కాస్త తెప్పరిల్లిన వేను చుట్టూ చూశాను. తొమ్మిదేళ్లది శారద దూరంగా గొడకనుకొని నిలుచుండి నన్ను జాలిగా చూస్తూ పరిస్థితిని అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తోంది. అదెప్పుడూ అంతే. అన్నీ అర్థం చేసుకో ప్రయత్నిస్తుంది. దాన్ని చూస్తే ఎందుకో నాకు చీకాకు ముంచుకొస్తుంది.

‘ఎందుకలా నిల్చున్నావ్? కిష్టాణ్ణి ఐకెట్‌తో నీళ్లు తెమ్మను, ఫో’ అని కసిరి పంపించేశాను.

మూడేళ్లవాడు శాయలుబాబు భయపడిపోయి నిలుచుని వున్నాడు. వేను తన దిక్కున చూడగానే ‘అమ్మా’ అని ఏడుస్తూవచ్చి నన్ను చుట్టేసు కున్నాడు. ‘వా దగ్గర ఫీ ఫీ వుండమ్మా. నీతక్క దగ్గరకు వెళ్లు. యిప్పుడే వచ్చేస్తానుగా’ అని వీపు తట్టి పంపించాను. నీత శాయలుకంటే రెండేళ్లు పెద్దది గనుక తన పెద్దరికాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకొని అత్యంత నజ్రుకొని ‘రారా బాబూ’ అన్నది. ‘మీ రిద్దరూ బయటకువెళ్లి ఆడుకోండి...నాకు బాగుందిగా’ అన్నాను. వాళ్లిద్దరూ సంతోషంగా బయటకు పరుగెత్తారు.

‘ఈ యింట నేనుండలేను. ఛీ, ఛీ, ఎన్ని బొద్దింకలు! నేరే యిల్లు చూడల్సిందే’ అన్నాను.

‘బొద్దింక లేం చేస్తాయి. అవీ ప్రాణులేగా, అంత అసహ్యమెందుకూ’ అన్నారాయన నగం హాస్యంగా.

‘అవును మరి, వాటి దగ్గరకు మీరు వెళ్ల నవనరం లేదు గనుక ఎన్ని కబుర్లైనా చెప్పొచ్చు. కాని యిన్ని బొద్దింకలతో సహజీవనం చెయ్యటం నాకు సాధ్యంకాదు’ అన్నాను.

‘కావాలంటే యింకో యింటికోసం ప్రయత్నించవచ్చుకో. కాని కేవలం వాటికోసమే యిల్లు మార్చారా!’ అన్నారు.

నాకు చాలా చీకా కనిపించింది. ‘ఏమిటియన మరి సన్న్యాసిలాగా! దేవీ! అసహ్యం లేదు. అందరు మగవాళ్లలాగా పిల్లలు వసిగా వున్నప్పుడు బట్టలు పాడుచేసినా చీడరించుకోలేదు. అసలు అసహ్యం అనేది ఎంతో స్వల్పమే’ అనుకున్నాను కోపంగా.

కారడ కిష్టమిదేత నీళ్లబెట్టే వట్టింపు కొచ్చింది. ఇంకేమన్నా సవోయం చెయ్యడానికి ఎదురు చూస్తూ నిలుచుంది. పానం, యిండాక దాన్ని కసి రేకాను కదా అని జాలి కలిగింది.

నేనే చెప్పినా వివకుండా అత్యం లేకుండా వాళ్ల అటల్ల మునిగి వుంటారు. అన్నీ వాళ్లను కున్నట్లే జరగాలి. లేకుంటే నానా రథసా చేస్తారు. కారడ మాత్రం పింపగానే అటలు వదిలేసి వరుగెత్తుకొస్తుంది, ‘ఏమిటమ్మా’ అంటూ. దాని విధేయత చూస్తే వెంటనే నాకు కనర, బుద్ధివేస్తుంది. కసి రినా అది మాట్లాడదు. ఏమిటీ అన్యాయం అని అడగదు. అది ఏదైనా ఎదురు తిరిగిన ఒప్పుకోగలను. కాని అది అన్నీ మింగేసుకుంటుంది. చిన్నవాళ్లను దగ్గరకు తీసుకున్నట్లు దాన్ని తీసుకోలేను. ఆ మింగేసుకోవటమే ఆ సంబంధం లేకపోవటమే చీకాకు కలిగిస్తుంది వాకు. కారడకు అన్యాయం చేస్తున్నానని తెలిసినా, ఎంత నిగ్రహించుకోందామనుకున్నా, తీరా నమయం వచ్చేసరికి దాన్ని కసిరేస్తాను, ఎందుకో. తరువాత వచ్చాల్సిన కలుగుతుంది. కాని మరి నమయం వచ్చేసరికి అంతా మొదలు!

‘వీలా కాదులా ఏం చేస్తున్నారో చూడరా అమ్మా’ అని కారడతో వెమ్యడిగా—‘నేమగా అని వంతోపిస్తుంది అది—చెప్పారు. వంతోషంగా వెళ్లింది అని అమ్మ చెప్పిన పని చెయ్యటానికి. ‘ఇహ మీదట దాన్ని వూరికే కోప్పడకూడదు’ అనుకున్నాను.

కిష్టమిదేత అక్కడపెట్టి, ఎప్పుడో పారి పోయాడు దొంగవెదన!—కడగాల్సి వస్తుందని. వాడి దంతా తప్పించుకు తిరిగే వ్యవహారమని రాగానే కనిపెట్టేశాను. వాడిని పిలిచి మరి కడిగించాను ఆ రోజు.

* * *

రోజులు గడుస్తున్న కొద్దీ కిష్టమిదే సంగతి బాగా తెలిసినవస్తా వుంది. వాడికి వచ్చాయిగళ్లు. ఒక్క పుద్వోగంకోసం వయసులో పెద్ద వాళ్లందరో మాయంటి చుట్టూ తిరుగుతూ ప్రార్థించుకుంటూ వున్నారు. ధరల పెరుగుదల వంస, యీ ప్రాంతాల ముఖ్యవృత్తి అయిన నేతపని మూలబడి పోవటాన యీ జవాను పుద్వోగం - తొంభై రూపాయల సంపాదన - వాళ్ల ప్రాణానికో పెద్దవరంగా కన్పించింది. ఎరిస్టరు లలా వుండగా యీ వద్దాలుగేవలనా పనితో ఎలా దుర్మరేకాడో అని నా కాళ్ళర్యం కలుగుతుంది. బ్రతుకే వేళ్ళినవాడు కిష్టమిదే! పోనీ, పని సరిగా చేస్తాడా అంటే అది లేదు. తప్పించుకునే వైద్య వాడికి పుటక తోనే అబ్బింది. చదువు చూద్దామా అంటే, తెలుగు ప్రాయమకూడా సరిగా రాదు.

‘బడికి వెళ్లి చదువుకోకుండా యీ పనితో ఎందుకు చేరావురా అన్నదే’ అనడిగాను.

‘బడికి వంపించాలని మా అయ్య నూకాడండి గాని నేను లొంగతా. తిరిగి పెడపోతానని యిందులో జేర్చాడు...నదువు నా కబ్బడండి. యిదే బాగుంది’ అన్నాడు.

ఆ బడికి వంపిన వైసం వాడు చెబుతుంటే వినటం తమాషా. వాడి అయ్యకు కళ్లు కనబడవు. ఎండలో కూలిపనిచేసి చేసి కనబడకుండా పోయాయని అంటాడు వాడు. కిష్టమిదే కోప్పడి కొట్టి బళ్ళోకి తీసుకపోయి, రోవల ఒదిలి, వాడి నాయన వెనక్కు తిరుగుతూనే వీడూ వెనక్కు తిరిగి వెనుకనే నడిచి

వచ్చేసేవాడట. 'మా ఆయ్యకి మాపు లేదుగా, ఎవక్కి తిరిగి నూనినా నా పాటికి నే వొస్తావుంటే కని పెట్టలేదండీ' అని వక్తి వక్తి నవ్వుతూ చెప్తాడు. వాడి కళ్ళల్లో కొంటెతనం తళతళా మెరుస్తుంది. వాడినిచూస్తే ముచ్చట వేస్తుంది వాకు.

మరొక రకం వాళ్ళంటారు. తండ్రి గుడ్డి తనాన్ని గురించి అలా నవ్వలేరు. ఆ గుడ్డి తనపు భారమంతా తమమీదే పుచ్చుట్టు అంగీకరిస్తారు. అబ్బంటి తండ్రిని మోసం చెయ్యటం కలలోకూడా తలపెట్టరు. కాని అలాంటి వాళ్ళ నాకు నవ్వురు. రక్తమాంసాలిండి తమదైన ప్రత్యేక జీవితాన్ని ఆశించి అనుభవించే మనుష్యులు కొరు వాళ్ళు. కిష్టంబు సిన లైన మనిషి, అందుకే వాడి కలయించే వేషాలకు కోసం వచ్చినా వాడి చేష్టలకు ముచ్చట కలిగి ఆ మాట ఒదిలేసుకుంటాను.

కిష్టజిగ్గి కాకుండా యింకో మనిషినికూడా యింటి వకికి వేచకోవచ్చును మేము. ఆ వుద్యోగం కోసరం ఎందరో యింటి చుట్టూ తిరుగుతున్నారు. ఇంకా ఎవరినీ ఎన్నుకోలేదు ఆయన. వేదాపాతా లేకుండా మాటి మాటికీ ఒక్కరు తలుపు తట్టటం, వుద్యోగంకోసం ప్రాధేయపడటం...చాలా మ్యాసె న్నుగా వుంది.

ఆ రోజు మధ్యాహ్నం విద్రోహి ఆలస్యంగా లేచాను. కిష్టడింకా యింటినుండి రాలేదు. పని మనిషి ఒస్తోందేమోనని చూడటానికి వాకిట్లోకి వెళ్లాను. బయట పదిపాదేళ్ళ కుర్రవాడు అరుగు మీద కూర్చుని పుష్పరాడు నన్నుచూసి గభాల్వలేచి విల్చిని నమస్కారం చేశాడు. శుభ్రమైన బట్టలు వేసుకొని మొహం విభ్రాతి పెట్టుకొని బుద్ధిమంతుడి లాగా వున్నాడు.

'అమ్మా, వుద్యోగం ఒకటి బాలిగావున్నదని తెలిసి ఆయ్యగారి నడుగుదామని వచ్చాను' అన్నాడు. రోజుకి నలుగురు యీ పనిమీదనే వస్తున్నారు. మామూలు కళేనన్నమాట.

'ఏం, ఆయ్యగారిని యింట్లోనైనా కాన ప్రశాంతంగా వుండనివ్వదలచుకోలేదా? అమ్మమ్మెంతో

అక్కడికేపోయి అడగరాదా' అన్నాను. ఒక్క నిమిషం తటవటాయించి 'నరేనమ్మా' అని విసయంగా నమస్కారంచేసి వెళ్ళిపోయాడు. ఇంకా ప్రాధేయపడి కుండా అంతటితో ఒదిలిండుకు కొంచెం ఆశ్చర్యపడి రోపరికి వచ్చేవాను.

ఈ రామయ్యకే వుద్యోగం వచ్చింది. మరునాడు. వచ్చి విసయంగా నమస్కారం చేశాడు. 'నీ కిచ్చారా వుద్యోగం!' అన్నాను. 'అవునమ్మా' అంటున్న అబ్బాయి మొహంలో కృతజ్ఞత కొట్టవచ్చినట్లుగా కన్నులు తోంది-ఆ వుద్యోగం ఏదో నా దయవల్ల వచ్చినట్లు!

ఏ పని చెప్పినా విసయంగా చేస్తాడు. ఈ పని చేద్దామనిగాని ఆ పని తప్పించుకుందామనిగాని రామయ్యకు అలోచనలేదు. నా మనసులోవుండే వ్రాహ్మణే కనిపెట్టి పట్టుకొని దాని ప్రకారం చెయ్యాలని కామకున్నట్లుగా కనపడతాడు. ఆ ఆత్మకమాస్తే నాకు విశగేశాడు అనవ్వాంకుడా కలుగుతుంది. 'ఏడు బొద్దింకల జాతి' అనుకున్నాను.

ఒకపారి శాయిలుబాబు దొడ్డికి వెళ్ళినప్పి నప్పుడు నేను వనిలో వుండటంచూసి తానే కడగటానికి వెళ్లాడు. ఇబ్బంటి పనులు నా పిల్లలకి ఎవరైనా చెయ్యటం నాకు బాగుండదు. 'అక్కరేల్లదు, వుండు, నేను వస్తున్నాను' అన్నాను. 'పరవాలేదు లేమ్మా' అన్నాడు. 'ఏమిటి పరవాలేదు? పనిమనిషి నాగమ్మకు కూడా యీ పని చెప్పను నేను...వెళ్ళ' అన్నాను. మాట్లాడకుండా నీళ్ళ చెంబు అక్కడ పెట్టేసి వెళ్ళిపోయాడు.

చంటయింట్లోకి వెలిగే అక్కడ ఒక బొద్దింక పుత్తిపాయకోసం వచ్చి తారట్లాడుతోంది. చీపురు తీసుకుని ఫట్మని కొట్టాను. దాంట్లోంచి తెల్లని చీములాంటిది బయటకు వచ్చింది. ఆ చీమును చూసి ఒళ్ళు జలదరించింది. పాడు బొద్దింకకు రక్తం వుండదు. దేన్నైనా తిని అరిగించుకోనేది యీ చీమే కాబోలు! బొద్దింకకు అది చాలా అవసరమైనదీ, రక్తంకంటే మంచిది, భూమిమీద మనిషిలేకుండా పోయినప్పుడు బొద్దింకను పటివిగా నిలువబోయేది

కావచ్చు! కాని...నా దృష్టిలో అది పరమానవ్యకరమైన చీమ.

‘కిష్టు...కిష్టు...బాల్ రూమ్ లో నీళ్లు పోయ్యరా’ అని కేకపెట్టాను. రామయ్య పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు.

‘కిష్టుడిని మీరు సినిమాకు వెళ్లమన్నారని అప్పుడే వెళ్లిపోయాడమ్మా’ అన్నాడు.

‘అంటే చెప్పకుండా యింతముందుగానే వెళ్లమన్నావా?...నరే, నీవువెళ్లి పిల్లల్ని స్కూలునుండి తీసుకురా’ అన్నాను. రామయ్య వెళ్లిపోయాడు.

కిష్టుడు యింతవరకూ యిక్కడేవుండి ఆఫీసులో కొత్త పుద్వోగం ఖాళీచేసిన విషయమూ, అది తనకే యిప్పించవలసిన అగత్యం గురించి చెప్తూ వున్నాడు. ‘ఏరా, యిక్కడ వుండటం నీకు బాగా లేదా? ఎప్పుడూ పిల్లలతో కలిసి ఎగురుతూ వుంటావు యింకేంవని చెప్పకుండా...’ అన్నాను నవ్వుతూ. ‘ఆ పుద్వోగం యిచ్చినా జీతం పెరుగుద్ది గాని పనియోడనే సెయ్యొచ్చు’ అన్నాడు ఓమాగా. వాడి ఆయ్యకు కళ్లు కనిబడటం లేదు. పనిలోకి పోలేకుండా వున్నాడు. వీడు ఒక్కడే కొడుకు. తల్లి రోగ్నిదీ. సాతిక రూపాయిలు జీతం ఎక్కితే యింట్లో వుండే ముగ్గురికి తిండికి జరుగుతుంది, లేకపోతేలేదు. కాబట్టి ఆ పుద్వోగం వాడికి చాల అవసరం...ఇంతా చెప్పినవాడు ధయింలేకుండా నాతో చెప్పకుండానే నినిమాకు పరుగెత్తాడు - నీళ్లు పోయ్యటం తప్పించుకోవటానికి!

వీడి అగడం గురించి ఎదురింట్లో తెక్సరరు గారి భార్యకూడా చెప్పింది. ఆమె దగ్గర దేవకైవా కావాలని పాపలా అర్థా యిప్పించుకుంటూ వుంటాడట. నేను వీడిని బజారుకు పంపినప్పుడు ఆమె కూడా ఏదైనా తీసుకురమ్మని పని చెప్తూ వుంటుంది. ‘సంప్రదించుకోనీ చిన్నవెడవ’ అని నేనూ చూసీ చూడనట్లు వూరుకున్నాను. ఓసారి వాడూ వుండగానే ఆమె అన్నది - ‘మీ కిష్టుడికి పాగురు ఎక్కువవుతూ వుండండి. నేను మేడమీద నిద్రిస్తానుంటే పిలువగానే

వంకరేదని వ్రక్కనున్న పువ్వాగెట్టు పైకెక్కి పైకిటికితోచి కేకలువేసి లేపాడు. భయపడిపోయా ననుకోండి...యింతాచేసి ఎందుకంటే వాడికి సినిమాకు పాపలా కానాంటి ఆమె కోపంగానే చెప్పాను కున్నా మాటబయటికి వచ్చేసరికి నవ్వు వచ్చేసింది. ‘మొన్న ఏం చేశాడనుకున్నారు! మీరు జల్లెడ పడబాలకు తెప్పించారు గదా. బాగుందని అదేమాదిరి జల్లెడ తెచ్చున్నాను. పన్నెండబాలకు తెచ్చాడు. ఏమిరా అంటే ధర ఎక్కింది అన్నాడు’ అన్నది.

అక్కడేవున్న కిష్టుడికి ఆమె నాతో యింతలా చెప్పటం నచ్చలేదు. ‘ఁయితే పామాన్లు మా అమ్మ గారికి ఒకటే ధర మీకూ ఒకటే ధర అంటే ఎట్లా కుదురుతుందండీ’ అన్నాడు ఏ మాత్రం తొణక్కుండా. వీడి అగడానికి అంతు కనబడ్డం లేదు. ఇప్పుడు నీళ్లు పోయ్యకుండా సినిమాకు పరుగెత్తాడు.

రామయ్య పిల్లల్ని తీసుకొని వచ్చాడు. వాళ్లు బొమ్మలు ముందేసుకుని కూర్చున్నారు.

‘నీకి పుద్వోగం ఎలా వచ్చింది రామయ్యా’ అన్నాను వూసుకోక.

‘అమ్మా, ఆ నాడు అయ్యగారిని కలుసుకోవటానికివస్తే మీరు యింట్లో అడిగితే బాగుందని ఆఫీసులో అడగమనీ చెప్పినమాడట అయ్యగారిని ఆఫీసులో కలుసుకొన్నాను. నా చిన్ననాళ్లు చెప్పుకున్నాను. పుద్వోగం యిచ్చారు’ అన్నాడు. పుద్వోగం తనకు యిప్పించడానికి తగిన సలహాచి నేను మేలు చేసినట్లు! అయ్యగారికి నేను రిజమెండు చేశాననికూడా అనుకుంటున్నాడో ఏమో! కృతజ్ఞత త్యాగం వగైరాలంటే వాకు చెడ్డ ఏకాకు.

‘ఇంతకుముందు ఏం పనిలో వుండే నాడివి’ అన్నాను.

‘నేను అరో క్లాసులో వుండగా చదువు మాని ఏం చి కోసుటికొట్లో గుమాసాగా చేర్చించారు. అప్పటి నుండి అదే పనిలో వున్నానమ్మా’

‘అందులోనే వుండక యిక్కడి కెందుకొచ్చావ్?’ అనడిగాను.

మనుష్యులూ—బొద్దింకలూ

'అక్కడ జీతం యాభై రూపాయిలే యిస్తుండే వారు. అక్కడ నా తమ్ముణ్ణి పెట్టి యిక్కడ చేరాను' అన్నాడు.

'నీ తమ్ముడి కెన్నేళ్లు?'

'పద్దాలుగు'

'పద్దాలవని బాగా చేస్తున్నాడా?'

'వాడికి శ్రద్ధ తక్కువమ్మా. ఇక్కడనుండి వెళ్లాక నేను ఇంట్లో వాడికి సహాయం చేస్తాను అన్నాడు.

'అరో క్లాసులో చదువెందుకు మానేశావ?'

'చదువంటే నాకు చాలా యిష్టమమ్మా... కాని వీలుపడలేదు. మా నాయనకు నేతవని వృత్తి. మేము ఎనిమిదిమంది పిల్లలం. మా నాయన తెల్లవారు రూమున ఎప్పుడు మగ్గంముందు కూర్చుంటాడో చీకటిపడ్డాక లేస్తాడు. వెలుతురు మొహం చూసేవనే లేదమ్మా... ఎంతచేసినా భోజనానికి జరగలేదు... యిప్పుడు కూడా జరుగుబాటు కష్టంగానే వుంది'

'అంతా నీవే మొయ్యాలని ఎక్కడుంది? ఎలాగో హెచ్చూలువరకూ వెట్టివుండొచ్చు, విజంగా చదువంటే ప్రీతివుంటే...' అన్నాను.

'దేమా చదవాలనే అనుకున్నామ్మా. కాని మా నాయన నన్ను పిలిచి 'నీవు అందరితో పెద్దవాడివి. నీ వెళ్లాకేస్తే నీ తరువాతివాళ్ళూ అట్లానే చేస్తారు. నీవు మాటనినకుండా చెడిపోనే వాళ్ళూ అంతే అయిపోతారు... నీ బాధ్యత తెలుసుకో' అన్నాడు. అందుమీదట చదువు మానేశామ...' అన్నాడు రామయ్య.

బొద్దింక! అనుకున్నాను. కోపం, అనవ్వుం కలిగాయి... బాధ్యత అంటూ బరువుమోస్తూ తనకేని ప్రత్యేకమైన ఆశలూ కోరికలూలేని—రక్తంలేని జీవి! తమ్ముడికి శ్రద్ధలేదని వాడివని చేస్తున్నాడు. కనుంగా అందరివని చేస్తాడు! ఏవనైనా చేస్తాడు!

'నీ యంత తెలివివాలిన వాళ్ళుండరు మరి' అన్నాను విషగా.

నా మాట అర్థం కావట్లు చూశాడు. అవును మరి, ఎలా అర్థం అవుతుంది? తనచేత తండ్రి ఒక గాడిద బరువును మోయిస్తున్నాడన్నీ అది తనలోని ఆశలను వ్యక్తం చేసుకోలేక పొవటంవలన, తిరుగు బాటు స్వయంప్రజ్ఞా ఏమీ లేకపోవటంవలన జరుగు తున్నదని గ్రహించలేడు. తనకు జీవితంలో ఏదో

తనదైన ఒక ఆశ, ఒక ప్రయోజనం లేకపోవటంవలననే సంభవిస్తోందని తెలుసుకోలేడు! తనలాంటి వాళ్ళంటే తల్లిదండ్రులకుకూడా అటువే నని కనుక్కోలేడు!

ఆ రోజు రాత్రి భోజనాలదగ్గర ఆయన అన్నారు. 'అఫీసులో ఒక ఖాళీ వచ్చింది. మన కిష్టమిదైనా రాముడినైనా వేద్దామనుకుంటున్నాను. పాతిక రూపాయలు జీతం ఎక్కువ వస్తుంది. కిష్టమిదని వచ్చి తాను సీనియర్ని అని చెప్పివెళ్ళాడు. రామయ్య పెద్దవాడు, పనిబాగా చేస్తాడు...' అన్నారు.

రామయ్య అడగవైనా లేదు! కిష్టమిదని, పిచ్చి వెధవ, ఆశపెట్టుకున్నాడు. సంతోషిస్తాడు.

'కిష్టమిదని పాపం ఆశపడుతున్నాడు' అన్నాను.

'ఇదేం తాయిలం అనుకున్నావా? పని జరగటం ముఖ్యం' అన్నారాయన నవ్వుతూ.

ఉల్లిపాయల దగ్గరే తిరుగుతూ వుంది ఒక బొద్దింక అవి తనవే నన్ను భీమాతో! దాన్నేచూస్తూ వున్నాను, పరధ్యానంగా.

కిష్టమిదే ప్రద్యోగం రాలేదు! రామయ్యకేయివ్వారు!

ఎందుకో నా చిన్నతనం జ్ఞాపకం వచ్చింది.

తోటి వాళ్ళందరూ చొయిగా అడుగునే నయంలో నన్ను యింటో చదువుకోమన్నీ పిలిచేది అమ్మ. డ్యూటీ పస్ట్, డ్యూటీ నెక్ట్, డ్యూటీ ఆలోచేన్! ఏమైనా అభిప్రాయం వ్యక్తం చెయ్యబోతే 'వాన సాని కలుర్లు చెప్పకూడదు' అనేది. 'నిరాడంబరత' అనే పేరుతో ఒకతాను బిన్నిరంగుగుడ్డ తీసుకొని అందరికీ గుడ్డలు కుట్టింది పడేసేది. నా మనసు మెత్తని పూల పిల్ల గొప్పమీదాడ వుండేది...

కిష్టమిదని గొప్పవాడని నేనూ రాముడు గొప్ప వాడని పరలా - మా యిద్దరికీ ఎన్నటికీ ఎడతెగని వాదం వుండేది. రాముడంటే నాకు తగినీకావం.....

... కిష్టమిదే ప్రద్యోగం రావాలి. వస్తే సంతోషిస్తాడు. రామయ్యకు వచ్చినా వాడికి సంతోషించటం తెలిదు... కానీకిష్టమిదేకొలేదు. రాకపోవటంచాలాన్యాయం!

ఇంకా ఉల్లిపాయల దగ్గరేవుంది ఆ బొద్దింక - నువ్వుగా, ఓవల్ గా, బిళ్ళలాగా, చెక్కుచెదరకుండా.

మనుష్యులపొయి బొద్దింకలే బ్రతకటం సాధ్యమా? కావచ్చు. కాని... కాని... తెలివిగల మనిషి చివరికి మిగిలేది బొద్దింకేనని గ్రహించి తానే బొద్దింక అయి మిగులు తాడేమో!

ఎంత హైరం !!

అ గ్ని దే వో భ వ

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

మహారాజును, మాడిపోతున్నాను

వీతిహోత్రుని కాంక్షాజ్వలావలయంలో చిక్కునడి

ఆరడుగుల పాంచభౌతిక శరీరాన్ని

అరచేతిలోని బూడిదగా మారిపోతున్నాను !

క్షణం క్రితంవరకు అస్తారువదంగా, అలంకారప్రాయంగా, నే ధరియించిన
ధగద్దగిత, మణిస్థగిత ముళ్లకీరీటాన్ని మరొకరు లాక్కున్నారు—

ఎనిమిదికాళ్లరథంమీద డిశరేగిన నా కన్నుగప్పి

రాజ్యరమావశికరణవిద్య నభ్యసిస్తున్నారు—

నను కీర్తించిన మాగధులే ప్రాద్దుతిరుగుడుపూపులై

గులాములై, వారిపై గులాబీ కవితా పన్నీటిని చిల్కరిస్తున్నారు—

నేను వేయించిన శిలాఫలకాలు చెరగిపోతున్నాయి

నా రాజ్యపు టెల్లలు కరిగిపోతున్నాయి

నాపై వర్షించిన ప్రజాకృపానీలజలదం మరొకరిపై వర్షిస్తున్నది.

రూపసౌందర్య మెరుగని అరసిక ప్రపంచ మిది

అందుకే నేను కాలిపోతున్నాను

నినువీధిలోని తారకలో కలిసిపోతున్నాను.

*

*

*

మహాకవిని మండిపోతున్నాను

సర్వభక్షకుని ఉపగూహనోద్రిక్తతకు వాడిపోతున్నాను

నా కవితా ధనుష్షంకారమునకు విచలితులైన పాలకులు

గండపెండేరములుతోడిగి కనకరాసులతలంబ్రాలు పోసిన పాలితులు

మరొక అస్థానకవిని నియమించుకొంటున్నారు

మహత్తుకూ, జగత్తులోని విద్యుత్తుకూ దూరంగా పారిపోతున్నారు

నా గుండెలలో బందీయై, వాక్కున శారికయై

నవవికసిత మల్లెయలా, మోహనరాగంలా, వాసనసజ్జ కలా నను దరిజేరిన రాణి,వాణి
ప్రవాసినీ నన్నుజేసి, నూత్న కవికిశోరుని పిపాసను తీరుస్తున్నది.

అగ్నిదేవోభవ

నద్రచనలు, మధురోహలవెన్నెలదండలు, జగదహస్యపేటికలు
చెదపురుగుల శుక్తు దీర్చి చవలలకూ, అబలలకూ అనర్థము లెఱున్నవి
అందుకే నేను ఎండిపోతున్నాను
మానవేతిహాసంలో మద్రచనల పుటను చింపి, వేదావాగర్భంలోకి జారిపోతున్నాను.

క్రళాకారుణ్ణి కనుమరుగైపోతున్నాను

వేయనాల్కలవాడి విజృంభణంలో శత ముఖాలుగా పగిలిపోతున్నాను
గంధర్వజాతి బుట్టి, బుతు రహస్యములు నేర్చి
ప్రూగిన మదిర త్రాగి, జీవనవిపంచిత్రులను మీటి
అణువుకు కదలిక నేర్చి, ఎడారిలో స్రవంతీస్వనము వినించి,
రాతిని నాతినిచేసి, రతిశృంగారముద్రల శుద్ధప్రతివి
రాగచిత్రాలను, చిత్రరాగాలనూ మేళనముచేసి
నమస్తధరాహృదయాధినాథుడనై నర్తించాను!
అయ్యో! అయ్యో! అందరూ నన్నుపుడే మరిచిపోతున్నారు
వా సుఖాంతగానం ప్రకృతి విషాదగానంలో లయమౌతున్నది
నా చిత్రాలు, సౌందర్యశకలాలు, రూపుమారి చూపరులకు చిరాకు కల్గిస్తున్నాయి
నా నాట్యగతులు నవతకు నాందికా లేకున్నాయి.
అందుకే నేను కనుమరుగైపోతున్నాను
అనంత విశ్వకళాభవనంలో శాశ్వతవిశ్రాంతికై తరలిపోతున్నాను.

*

*

*

ఓ...ఓ...ఓ...ఓ...ఓ...

రండి, రండి నాలో కలిసిపొండి
నేనే సృష్టిశక్తిని! భర్తను! లయకర్తను
నా ఇచ్ఛామూత్రంలో అణువులు, ద్వ్యణువులు, త్ర్యణువులుగా మారగలవు
రాజులు తరాజులుగా, మహాకవులు కాకులుగా రూపభేదం పొందగలరు
నేనే శివతీర్థాన్ని! చితాగ్ని స్వరూపాన్ని! సూర్యదైవాన్ని!
నాలోని ఓంకార నాదమే సర్వగాన స్వరూపం
అనండి అనండి అగ్నిదేవో నమః
అన్నవాడే శాశ్వతుడు, భవుడు
అననివాడు నిర్లశయుడు, పరాభవుడు
అందుకే, అగ్నిదేవో నమః...అగ్నిదేవో నమః...అగ్నిదేవోనమః.

దశకుమార చరిత్రపై సత్యాపనము

శ్రీ ముద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

‘న సా సభా యత్ర స సన్ని వృద్ధాః,
వృద్ధా న తే యే న వదన్తి ధర్మమ్,
ధర్మ న కై యత్ర తు వాస్మి నత్యం,
సత్యం న త ద్య చ్ఛంహమవిదమ్.’

1967 పెన్షంబరు భారతిలో శ్రీ నిడద
వోలు వేంకటరావుగారు ఇటీవల అంగ్రదేశానికి సాహిత్య
ఆకాడమీ వారు ప్రేమించిన - (1) బెంగ్లూర్లో చంద్ర
మౌళిశాస్త్రిగారు పరిష్కరించిన అంగ్రదశకుమార
చరిత్రపై చేసిన విమర్శ చూచిరాను. పరిష్కర్త
లైన శ్రీ చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారు ప్రాసిన సంవత్సరంలో
అనంతములైన విషయము బహువిధ విమర్శించి
యున్నారు. అందులో నా ప్రస్తావన వచ్చినది గమన
నేను సమక్షములో నున్నాను గాబట్టి నేనే యూహా
గానము చేయవలసిన పని లేకుండానే నేనే వాకు
సంబంధించినంతవఱకు ఉప్పు నత్యమును వెల్లడించు
చున్నాను.

శ్రీ వేంకటరావుగారు తమ విమర్శలో నిట్లు
ప్రాసియున్నారు. (1901 లో వీరేలింగం గలచ్చు
వేసి భిష్మరాగమును పూరించి కుండలికరించి
యున్న విషయము, దాని నమననంబయ్యే 1925 లో
వావిళ్ల వారచ్యువేసినారన్న విషయము మొదలైనవి
తెలిసిన తర్వాత) ‘వాస్తవిక పరిస్థితి’ యిట్లుండగా
ప్రస్తుత ముద్రణములో సంవత్సకర్త లేరీతిగా
ప్రాకారో చూడండి’ అని సంవత్సకర్త ప్రాత నిట్లుదా
హరించినట్లున్నారు. ‘శ్రీ ముద్దులపల్లి వేంకటసుబ్ర
హ్మణ్యశాస్త్రిగారు విద్వాంసులు - పరిష్కరానుభవము
గలవారు. ఈ గ్రంథాన్ని తాళవత్ ప్రతితోమా,
మాతృకతోమా, ప్రథమ ముద్రణ ప్రతితోమా సరి
చూచి ప్రాతప్రతిలో లేని భాగాలూ, ఖిలములైన
భాగాలూ - మూలాన్ని అక్కడి రచనను దృష్టిలో

పెట్టుకొని సాధ్యమైనంతవఱకు ‘తద్రచనయ’కా
పూరించినవారు శ్రీ శాస్త్రిగారే వాటికి కుండలిక
రణాంతో యిష్టం జరిగింది’ అని. ఈ విధముగా
సంవత్సకర్త ప్రాత సుద్ధరించి మఱియు నిట్లు
ప్రా.యున్నారు.

‘పై ప్రాతసుబట్టి దశకుమార చరిత్రలోని
బుద్ధాభిప్రాయము పూరించినవారు శ్రీ ముద్దులపల్లి
వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి రచనయు, కుండలికరణ
విధానము ప్రథమముగా నీ ముద్రణను సందేహము
బడి యున్నట్లును స్పష్టమగుచున్నది. కాని యిది
యంత అసంగతమో నేను పైని ప్రాసిన ముద్రి
రాముదితప్రతి వివరణముననుసరించి తెలియుగలదు. ఇంక
గాదు. ప్రస్తుత పరిష్కర్తలు వీరేలింగంగారి ప్రతి
మాట యిటుంచినట్టి, క్రీ. శ. 1925 లో
ముద్రణ నందిన వావిళ్లవారి ప్రతిగూడ పరిశీలించి
నట్లు కానరాదు. ఆ ప్రతియందే పూరణలు
కుండలికరణముగా వీరేలింగంగారి 1901 వ సంవ
త్సరపు ప్రతినుసరించియే ముద్రితములైనవని విశ
దముగా ప్రాయశఙ్కముండగా ప్రస్తుత పరిష్కర్తలు
శ్రీ ముద్దులపల్లి వారి బుద్ధాభిప్రాయము పూరించి
రచనయు, కుండలికరణ విధానము సూరసమనియు
నెట్లు ప్రా.లో రుచుకొని అని ప్రాసిన తర్వాత

‘ఇంక ముద్దులపల్లి వారెప్పుడు తాళవత్
ప్రతిని సంప్రతించిరి, ఎప్పుడు పూరణలు గాంచి
చిరో మనకు తెలియదు. గాని ఈ క్రింది యంతమును
బట్టి వారు కందుకూరివారి పూరణముననే మార్పులు
చేసినది నిరూపించవచ్చును.

1925 ముద్రణమున సప్తమాశ్వాసాంత
పద్యములలో నొకమాత్రినీవృత్త మున్నది. దాని పాత
మిది.

* (వరమ కరుణ భావా! భారతామ్నాయసేవా
చరణ) వితరణం భారతభాగ్య కృతాంభో
ధర! (నిరుపమ భద్ర!) ధైర్య జాంబూనదాద్రి!
పరిగత (నయస్కృతా!) భానురామాత్య పాత్ర!

పై వృత్తమున పూరణ భాగములను పురస్కరించుకొని కేషిద్రి రమణకపులు 'తొలిపలుకులలో'

భ్రష్ట భాగములు పూరించుటలో మాతృకా భావములు చాలవలకు సమర్థింపబడినవి. మళయు సప్తమాశ్వాసాంత పద్యములలో

'భారతామ్నాయ సేవాచరణ' అని వ్రాయబడినది. కేతన, తిక్కన సోమయాజి గ్రంథ రచనము భారత రచనము చెప్పనే లేదు' అట్టిచో భారత ప్రశంస కవి మతమునకు విరుద్ధము.' (పుట 12).

అని వ్రాసియున్నారని, ఆ పాత్రము ప్రస్తుత ముద్రణములో తొలగింపబడినదని, యిట్టిపాత్రము గూడ మార్పుజెందినదని, కేషిద్రి రమణకపుల వ్రాతను జూచి దీనిని మార్చినట్లు స్పష్టమని... 'దీనిని బట్టి ప్రస్తుత పరిష్కరణం వ్రాతంత ప్రామాణ్య విషయదగునో విద్వత్సంకేపే విచారించుగాత' అని యీ ప్రకరణమును ముగించిరి.

ఇందులో నాకు సంబంధించినంతవలకు నేను ఉన్న సత్యమును వెల్లడింపవలెగాన వెల్లడించుచున్నాను. ఇందులో మనః బూసి మారేడుకాయను నేరేడు గాయక జేయవలసిన పని లేదు. పంచాంగములు పోయిన నక్షత్రములు పోవునా? వీరేశలింగంగారి ప్రతియు, వావిళ్లవారి ప్రతియు ముద్రితములై యున్నవి. ప్రత్యక్ష సాక్ష్యముగా మండవే యున్నవిగా!

శ్రీ వేంకటరావుగారు వీరేశలింగం పంతులు గారి ప్రతిని, వావిళ్లవారి ప్రతిని ఇప్పుడు రెండింటిని బోల్చి చూచియే యున్నచో నిట్లు వ్రాసియుండ రనుకొందును. ఉన్నమాతృక యొక్కటేయని, భ్రష్ట భాగములలోని పూరణములు కుండలీకృతములైయున్న వని రావుగారే నిర్ణయించియున్నారు. క్రిమిదష్ట భాగములలోని పూరణలు 50 వలకు ఉన్నవి. కొన్ని చోట్ల ఒక క్షరము, రెండక్షరములు, కొన్నిచోట్ల

పదములు, మఱికొన్నిచోట్ల పద్యములేని పాదములు, వేరొక కొన్నిచోట్ల పద్యములకు పద్యములే పోయి యున్నవి. ఒకటి రెండక్షరము లున్నచోట్లను, యితి ప్రాస వలములలో అనివార్యములై నవితప్ప తక్కిన స్థలములలో చాలవలకు పూరణములు భిన్నభిన్నములుగా నున్నవి. అప్పుడు గాదిప్పుడు చూడవచ్చును.

నేను 1924-25 లో వావిళ్లవారి దగ్గర నుంటిని. అప్పుడు శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి పునర్ముద్రణ పరిష్కరింపవలసినదనిచెప్పి యొక వ్రాతప్రతిని, వీరేశలింగముగారి ప్రతిని ఇచ్చిరి. (తాళపత్ర ప్రతితోనూ పరిచూచినట్లు వ్రాయుట లే) చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారి యూహాగమే). ఈ వ్రాతప్రతిని పరిష్కరణార్థమై యింకొక యిచ్చి నట్లును, మూడేండ్లందుకొని యేవో వ్రాతప్రతులను దిద్ది పూరణభాగములలో వీరేశలింగముగారి పూరణములనేయుంచి వారి ప్రతిలో నిట్లున్నదని పుట్నోట్టు పెట్టియున్నారుని, వీరేశలింగముగారి పూరణములు గాకుండ క్రొత్తగా వ్రాయవలసినదని చెప్పిరి. తోడ చూచినవారు పెట్టియుంచిన పుట్నోట్టులో తామే కొన్నిటిని ఉంచవలసినదని చెప్పిరి. వారు చెప్పినట్లుగనే పీఠినింతలో క్రొత్తగా బూరించి కుండలీకరణముచేసి క్రింద పుట్నోట్టు పెట్టుచునచ్చితిని.

అనివార్యములైన చోట్ల తప్ప పంతులుగారి పూరణలకును, నా పూరణలకును పోలికలే లేని పద్యపాదములను, పద్యములను మాత్రమే యొక్కడ ఉదాహరించుచున్నాను. భావైక్యమునకు పందర్భావితమైన మూలమున్నదిగా! చిత్రగుతురుగా.

పంచమాశ్వాసములో ఒక్కప్రాయపువేశ్య విరక్తితో నొక తాపసుని సేవింపరాగా ఆపెత్తెల్లి వృద్ధ వేశ్య కుల్యత్తి. దిగవాడివచ్చినది గనుక బుద్ధిచెప్పి యింటికి బంపవలసినదన్న పందర్భావముతో

రావుగా రుదాహరించిన యీ పద్యములో కుండలీకరణములును, కొన్ని పదములును వావిళ్ల వారి ప్రతికి భిన్నముగా నున్నవి.

తే. తనము వడయుదు నని వెళ్లితనము మిగిలి
వినదు నా మాట దేవ ! నీ వమనయించి
యెన్నిభంగులనై

18

క. యంత తథ్యము మమ్మా !

అని యున్నది. (క్రిమిదంశితమైన యీ ఘట్టమున
వీరేశలింగమువంతులుగారు

యెన్నిభంగులనైన (ను హితము గఱపి
తనయ నింటికే బంపుము తావసేంద్ర !

క. అని దీనిముగా వృద్ధుం
గన మశీమతీ వేద మనసు కరణినవాడై
మునివతి యాసతిఁ గని నీ
జనని గృహంబునకు మరలఁ జను మన నదియున్.

క. అనఘ ! భవత్పదసేవా
శను వచ్చితఁ గాడెదేని నరి, కావనిచో
జన నింటికి, నీ నన్నిదిఁ
దను విచటనె విడుతు) నింత తథ్యము మమ్మా !

అని పూరించి కుండలికరించియున్నారు. నే నిట్లు
పూరించితిని

యెన్నిభంగులనైన (ను హితము పెప్పి
కూతు నింటికే బంది మా కులము నిలుపు.

మ. అని దైన్యంబున వేళ్ళమాత
మిగులం బ్రార్థింప వార్తార్థులై
ననవాసంబునఁ గష్టముం,
దపము సౌఖ్యంబునుం జెప్పి
వ్వని నవ్వేళ్ళ బహుప్రకారముల
నిర్బంధించి పొమ్మన్న న
మ్ముని వాక్యంబుల పాలించి
యనియెం బూఁజోడి యారూఢిగన్.

క. దేవా ! నీవద్యనేనను
భావించిదు వచ్చియుంటి; వలదని యనుచో
బావకుడే శరణం బగు
దావక నన్నిదిన) యంత తథ్యము మమ్మా !

అని. ఇక్కడ సంస్కృతమాల మిట్లున్నది. 'అథ సా
వాయునతి సైవ తావసేన భద్ర ! నను దుఃఖ

కరోఽయం వనవాసః, తస్యసం మవహన్. వ్యర్థోవా.
(వథమన్తు తయోః ప్రకృష్టజ్ఞానసౌభ్యః ప్రాయో
దుస్సంపాదవిన. ద్వితీయన్తు సర్వస్యన మఃభః కుల
ధర్మామసే. యసః. తదవార్తారంభా దుపసరన్య మాతు
ర్మతే వర్త సేతి సానుకన్య మభిహితా సా తు ప్రత్యవా
దీత్. యది భగవత్పాదమాల మశరణం, శరణ్య మన్తు
మను కృపణయా హిరణ్యరేతా ఇత్యుదమనాయత.'

వంచమాశ్వాసము 65 వ పద్యముతో

నీ. బలియుఁ దోడిన ధనములు గొనఁజాలక

పుడికిన.....బోవువారు

అని యుండఁగా వంతులుగారు

...పుడుక(మార కని యాస యుడుగువారు)

అని పూరించిరి. నేను

పుడికిన (దానితో) బోవువారు,

అని పూరించితిని. 'బలిషు సాప్త్యవాని' అని
మూలము.

నవమాశ్వాసాంతమున వీరేశలింగంగారివరితో

164, 165 సంఖ్యల పద్యములు రెండుమాత్రమే
ఆశ్వాసాంతపద్యములుగా మున్నవి (వరి ఆశ్వాసాంత
మునను రేతనకని యొక నియమము పెట్టుకొని
వ్రాసియున్నాడు. మొదట నొక వృత్తము, తరువాత
నొక కందపద్యము, ఆ తరువాత నొక మాలిని
వృత్తము ఈ విధముగానే వ్రాసియున్నాడు. ఈ
నవమాశ్వాసాంతమునను 164 వ పద్యము శార్దూల
వృత్తముగా (వాసి 165 వ పద్యము కందపద్యము
గాను, 166 వ పద్యము మాలిని వృత్తముగానే
వ్రాసియున్నాడు. 165, 166 పద్యములు (క్రిమి
దష్టములై యీ మాత్రము నిలిచియున్నవి.

క. విద్యావికషోపల! ధ

రమ్మ దోగ నిరూఢమాన సోల్లాస! రుచి

.....

.....

మాలిని వృత్తము శకలము లిట్లున్నవి.

.....

.....దః కృతాంభో

ధర.....జాంబునదాదీ
పరిగత

ఋంగుండగ వీరేశలింగం పంతులుగారు కంద
పద్యము కొఱవకే 'జాంబునదాదినీ' జ్యోతి రెండవ
పాదము చివరనుండి

.....మహా
హృదయనద్యమతివై
శద్యా జాంబునదాదీ నన్నిభదైర్యా!

అని పూరించి అంతటితోనే ఆశ్వాసమును
ముగించిరి. నియమ ప్రవృత్తిమైన మాలినీవృత్తము
నిర్మూలమయ్యెను. మాలినీవృత్త శిథిలములు నిలిచి
యున్నవి గనుక నియమభంగ మెందులకుఁ గావలె?
నని నేను 16వ పద్యముయొక్క ఉత్తరాంతముతో,
పాటు దానిని గూడ నిట్లు పూరించితిని.

క. విద్యా.....రుచి
(ప్రద్యోతు! సంపద్యభ
వద్యోరాజ వ్రమాణ! ప్రాజ్ఞభురీదా!)
మాలిని.

(పరమకరుణ భావా! భారతామ్నాయసేవా
దరణ! వితరణాం భోగారణా) ధః కృతాంభో
ధర! (యువవసు భద్రీ! కైర్య) జాంబునదాదీ!
పరిగత (నయనూత్రా! భాసురామృత పాత్రా!)

ఇక్కడ రెండు ప్రతులకు ఇంత వ్యత్యాసమున్నది.
ఈ మాలినీవృత్తమిట్లుండగా శ్రీరావుగారు
, 'భారతామ్నాయ సేవా చరణ' అని, 'నిరు
వసు' అని యుదాహరించి 'చరణ' అనుపాశముతో
యతిస్థానము తప్పినదని వ్రాసియున్నారు. వారు
చూచిన ప్రతిలో ఈ విధముగానే యున్నదేమో మనకు
తెలియదు.

భారతామ్నాయసేవా అన్నపాశము శ్రీ రావుగా
రూపించినట్లుగా, శేషాది రమణ కవులు సూచించిన
తర్వాత నేనే

సురుచిర గురుభావా! సూరి పంఘియసేవా
దరణ.....

అని మార్చి వా పుస్తకములో వ్రాసిపెట్టు
కొని యుంటిని. దశకుమార చరిత్రమును బరిష్క
రించునాటి కాంధిపారవృత్తముతో నాకుఁ గల పరి
చయ మొక్క నవంతర పరిమితమైనదే గనుకను,
విశేషించి చారిత్రికాంశము లట్టే తెలియకపోవుటచేతను,
ప్రతీతినిబట్టియు, తిక్కనకు భారతామ్నాయసేవ
వంటగట్టితిని. పారపాటని తెలిసిన తరువాత దిద్దు
కొంటిని. దిద్దినపాట మిట్లుండఁ పరిష్కరితైన
శ్రీ చంద్రవాళికాస్మిగారు.

(విరత భరితభావా! నిస్తలామ్నాయసేవా
తరుణ కరుణ తాంభోభారణా) ధః కృతాంభో
ధర! (పరగుణభద్రీ! కైర్య) జాంబునదాదీ!
పరిగత (బుధనూత్రా భాస్వరామృతపాత్రా!)

అని మార్చినేరి. అనలు పాశము కావపుడు గుణవ
ద్వైపిత్వతో మార్చిన మార్చుచున్నగాక ఆ మార్చిన
వారు కర్తృత్వము తమపై నంకితము చేసికొని
యండిన బాగుండెడిది. నా పాశము కావపుడు దాని
బాధ్యత నాకుండరాదుగదా!

పరిష్కరిత మార్చిన పై పద్యము నుదాహ
రించుటలో శ్రీ వేంకటరావుగారు 'నిస్తలామ్నాయ'కు
'నిర్మలామ్నాయ'యని, 'సేవాదరణ' అనుటకు 'సేవా
చరణ' అని భిన్నముగాఁ జూపియున్నారు. పైగా యతి
భంగమైనదని యుల్లేఖించియున్నారు. ఈ పాశము
వారి కెక్కడ దొరకినదో:

నవమాశ్వాసముతో 38 వ సీసపద్యము

పుప్పాది రాంబంబ బొలుపారి వీతెను
మలయానిలమునకు నులికి యులికి
తిగలు కప్పార మూఁగి యాలతి సేయు
భృంగమూలికలకు బెదరి బెదరి

అని రెండు పాదములే యుండి తక్కిన రెండు పాద
ములు శిథిలములై యుండగా పంతులుగారు

(ఫలములు రాల్చుచు బాదపాలి జరించు
చిలుకల వలుకుల కలికి యలికి
కొమ్మారి చిగురు జొంపములు తిని కేరు
పికనివాదములకు బెగడి బెగడి)

అని పూరించిరి. నేను

(యెలమని క్రాస్టనర్, లింగ్గోలి కేరు కో
యిల పిండు కూలల కలికి యలికి
దోరగాయల మెక్కి తారు రానిల్కల
దుడుకు నందడులకు జడిసి జడిసి)

అని పూరించిలిని. ఇందులో నింత విభిన్నత యున్నది.
దశమాశ్వాసములో 34 వ పద్యము

క. మనమునను మరగి వెలివడి
తనమేన్.....దాని మరలి చూ
చినయట్లు కటాక్షము నా
తనవున గీలింపె మదను దర్పం బలరన్.

అని యుండగా వంతులుగారు

క. మనమునను మరగి (కమ్మట
దను జేరునా చేరదో యని) దాని మరలి చూ
చినయట

అని పూరణము చేసిరి. నేను

క. మనమునను మరగి వెలివడి
తనమేన్ (చోరునో చోరదో యని) దాని మరలి
చూచినయట్లు.....

అని పూరించిలిని.

దశమాశ్వాసము 63 వ సీనపద్యములోని
యెతు గీతి

నుండి రంత హాసూమంతుఁ డుదధిఁ జేరి
యుజక నుంకించు పగిది నుజ్జ్వాల లూఁగి
...లయమౌతులంబు...వోలె
దీప్రగతిఁ బాఠి యొకపాడు దీనిఁ జేరె

అని యుండగా వంతులుగారు

...నుజ్జ్వాల లూఁగి
(యూఁగి) లయ మారుతము (మెన్నుద్ది) వోలె
దీప్రగతిఁ పాఠి యొకపాడు దీనిఁ జేరె. అని

పూరించిరి. నేను

.....నుజ్జ్వాల లూఁగి
(యోడ) లయమారుతంబు (మెన్నుద్ది) వోలె
దీప్ర గతిఁ.....

అని పూరించిలిని.

దశమాశ్వాసము 97 98 వ పద్యములు

క. తగునే సీపు వత్తివత
మగని నకారణమ పాపమతివై యమృత్క

చ.

దునుముట సీతి గాన
దయతోడఁ బత్తివత భర్తఁ బిల్వగఁ
బనువును వాడు నా వలనఁ
బావము వెట్టిన దీని నోరెదన్.

అని యుండగా వంతులుగారి పూరణములో

క. తగునే సీపు వత్తివత
మగని నకారణమ పాపమతి (కూరం
బుగ విలంబుని జేయుట
పగవారును పెగునె యిట్టిపాపము వేయన్ ?

చ. అనవుడు ధన్యకుం డనియె
నా ధరశిశ్యులతోడ నాయెడ
న్నవర! దోష మింనుక గ
నంఁడె నేనియు సైద కిమ్మెంట్
దునుముట సీతి గాన దయ
తోడఁ బత్తివత భర్తఁ బిల్వగఁ
బనువుము.....

అని యున్నది. నేను పూర్తి చేసిన దానిలో

క. తగునే సీపు వత్తివత
మగని నకారణమ పాపమతివై యమృత్క
(దెగబడి వికలాంగుని జే
యగి చి నీవేతు లెట్లు రాడె దురత్క!

చ. అనవుడు ధన్యకుం డనె ధీ
రాధివ! దీని యథార్థ మెన్నకే
తునుమగ్గఁ బంప నీతియె? య
దోషునిఁ సైన వతండు చెప్పెనం
దునుముట సీతిగాన దయ
తోడఁ బత్తివతభర్తఁ బిల్వగఁ బనువుము

అని యున్నది.

97వ కందనపద్య పూరణములో కనిపిస్తు

తముగాని సబిందుక ప్రాస వేయబడిన దని శేషాద్రి రమణ కవులు సూచించియుండగా సారసాలేయని దానిని నా వుత్తకముతో నిట్లు దిద్దుకొనియుంటిని.

దేగణడి వికలాంగుని జే

య గతుల్ మాతిన మహాదురాత్మా చెప్పుమా? అని. ఈ ముద్రణములో పరిష్కర్తలు శ్రీ చంద్ర మౌళిశాస్త్రి గారు

దేగువను వికలీకృతుల జే

సి గతిన్ దప్పన దురాత్మా! చెపు మిది యెట్లో? అని మార్చి వేసిరి, కర్తృత్వము తమపైఁ బెట్టుకొన కుండనే.

సబిందుక నిర్బిందుక ప్రాస సౌకర్య మంత పట్టింపు లోనిది గాదని అప్పకవీయములో 'తీగ, డాగు, (పు) న్నాగు, భోగ' ప్రాసలతోఁ గూడిన భారత వద్యమునే దృష్టాంతముగఁ జూపి యుండుటచే నిక్కడ నేను సబిందుక ప్రాస ముండవచ్చు లెమ్మని వేసితిని. తరువాత దరువాత ఆ విషయము గట్టిగఁ బాటించిన వారువారని తెలిసికొని మరకూర్పులో గ్రంథ కర్త కనమృతమైన దెందుల కని మార్పు చేసితిని. పరిష్కర్తలు దానిని మార్చిరి. ఇట్టిమార్పులలో తమపేరు పెట్టుకొనియుండిన బాగుండవని శ్రీ శాస్త్రిగారికి వ్రాయునంతవఱకే ఆయెను.

గ్రంథ సమాప్తియందు ద్వంద్వశాస్త్రసాంఠ మున అశ్వాసాంత వద్యములు, గద్యము లేకుండగా వంతులుగారు 'నా యొద్దనున్న ప్రతిలో అశ్వాసాంత వద్యములు విడువబడి యున్నవి అని సూచిక వ్రాసి యున్నారు. శ్రీ వేంకటరావుగారు 'చివరి యాశ్వాస మున పద్యాలు పూర్తి చేశారు' అని వ్రాయుట యెట్లో తెలియదు.

ప్రతియాశ్వాసాంతమునను ఒక వృత్తము, ఒక కందపద్యము, ఒక మాలిన్యవృత్తము వ్రాయుట కనినియమును గాన ఇక్కడఁగూడ ఆ సంపదాయ మును విచ్చిన్నము చేయుట యెందుల? కని నీ కింది వద్యములను వ్రాసి అధస్తాపిక మందితిని.

మ. (విలసత్పాత విధీయమాన సరణీ

విధ్యుక్త యజ్ఞ క్రియా

కలనా తర్జిత దేవ తేంద్రముఖి

కౌలా! గృహీతోజ్జ్వల

జ్వలనా క్షాప్తమ దేహభాగ! మరిచై

శద్యావద్యాత్మ! ని

ర్మం విజ్ఞాన! యమానవాగ్నిభవసా

మర్త్యా! కష్టగామణీ!

94

క. నవరస భావంకృత

కవితా రచనా విధాన కల్పిత సాంది

వ్య విశేష! యుభయభాషి

తివికారద! బుధవిరాజి! తిక్కనయాజీ! 95

మారిని

సురుదీర చిరకీర్తి! సుందరాకారమూర్తి!

చరిత నవన పూర్తి! సత్పుష్ప చక్రవర్తి!

పరిణత నయ:వేదా! భాగ్యలక్ష్మి వివోదా!

స్థిరతర ఘనమోదా! తిక్కనామాత్యసాదా! 96

కందుకూరివారి వావిళ్ల వారి ప్రతులకు రెండింటికిని ఇంత విభిన్నతఁ గాన్పించుచుండగా శ్రీ రావు గారు 'ఇక మద్దులనల్లి వారెప్పుడు తాళపత్రపతిని సంప్రదించిరో, ఎప్పుడు పూరణలు గావించిరో మనకు తెలియదని నందేహించిరి. పోసి నాకిందుఁ బ్రసక్తి లేకపోవుగాక పంతులుగారి పూరణములకు భిన్నముగా నున్న పూరణముల కెవరికైనఁ గర్తృత్వ మీయక తప్పదుగదా!

మఱయు నిట్లు వ్రాసిరి. 'పూరణములు, కుండలీకరణములు వీరేశలింగంగారి 1901 వ సంవత్సరపు ప్రతిసనసరించియే ముద్రితమైనవని విశదముగా వ్రాయబడియుండగా ప్రస్తుత పరిష్కర్తలు శ్రీ మద్దులనల్లివారే బువ్వభాగములను పూరించి రనియు, కుండలీకరణ విధానము నూతనమనియు నెట్లు వ్రాసిరో దురూహ్యము' అని పేర్కొనిరి. ఇంతకు ముందెట్లు వ్రాసిరి. 'కుండలీకరణ విధానము ప్రథమముగా నీ ముద్రణమునందే ఈయబడి నెట్లును నృష్టమగుచున్నదని వ్రాసియున్నారు. నూతనముగానని, ప్రథమముగానని పరిష్కర్తల వ్రాతతో వెక్కడ నున్నదో కానరాదు. వారి వ్రాతలో వింత మౌతమే యున్నది... వ్రాతప్రతిలో లేని భాగాలనూ ఖలములైన భాగాలనూ మూలాన్ని అక్కడిరచననూ దృష్టిలో పెట్టుకొని పాద్యమైనంతవట్టు 'తద రచనయ'కా పూరించినవారు. శ్రీ శాస్త్రిగారే వాటిని కుండలీకరణాలతో ఇవ్వడం జరిగింది' అని వ్రాయ

బడి యున్నది. ఇందులో పరిష్కర్తలు చెప్పికోన్నది కుండలీకృతములైన పూర్ణములు తమవని భావించు రేమోయని ఫలానావారివని, వారే కుండలీకరణము చేసి యున్నారని పాతకతోక్తమునకు పరిచయము చేసినట్లున్నది.

ఇంత యనర్థమునకును అవకాశమిచ్చినది తేషాద్రి రమణ కవుల తొలిపట్టులే. వారు తమ తొలి పలుకులలో '1901 లోఁ జనురించిన ప్రతులై పోగా ఇప్పుడు... పరిష్కరింపించి వానిళ్లవారు ముద్రించిరి' అని వ్రాయుటతో 1901 లోని ముద్రణము గూడ వానిళ్ల వారిదేయని యూహించ నగుచున్నది. కనుక ప్రస్తుత పరిష్కర్తలుగూడ అట్లే యూహించి ప్రభుముద్రణ మనునది వానిళ్ల వారిదే యని యట్లు వ్రాసినట్లున్నారు. వీరేశలింగం గారి ప్రతి యిప్పుడు దొరకుటయే లేదు. వాయొద్దను ఆ ప్రతి లేదు. ఈ వ్యాసములో వారిపాతము బుదా హరించుటకై ఆ ప్రతికొఱకు రాజమండ్రిలో శ్రీ మఘవా పంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారికిని, కొవ్వూరులో శ్రీ వాణిపేయయాజుల రామమచ్చారాయకుని గారికిని, కడపలో శ్రీ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారికిని వ్రాసెడిని. ఎవ్వరను ఆ పుస్తకము దొరకలేదనియే వ్రాసిరి. వీరేశలింగం పంతులుగారి హైస్కూలులోనే పనిచేయుచున్న శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారే ఆ ప్రతి లేదని వ్రాయుగా నిక నెక్కడ దొరకు? నని మద రాసునకు శ్రీ వేదములక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి వ్రాయుగా వారిపాత భేదములను వ్రాసింపిరి శ్రీ చంద్రమూర్తి శాస్త్రిగారికి వానిళ్లవాని ప్రతిగూడ దొరకుట దుర్లభమైనదని తమ సంవీక్షణ్ణం దెల్పుకొనియే యున్నారు. ఇక కం. వీ. పంతులుగారి ప్రతి మాట యేమి చెప్పవలె?

తేషాద్రి రమణకవులే 1901 లో వీరేశలింగం పంతులుగారు ప్రచురించిన ట్లొక్కముక్క వ్రాసి యున్నచో ఇంతగొడవ పెరిగియుండెడిది కావేకాదు. గ్రంథములోపల అక్కడక్కడ ఫుట్‌నోట్‌లలో వీరేశలింగంపంతులుగారి ప్రతిపరిపాతను బున్నది. కనుక శాస్త్రిగారు పంతులుగారి ప్రస్తావన యొక్కతలపనినదే కాని యట్లు జరిగియుండలేదు. ఇంతగ్రంథము నడువవలసి వచ్చినది!

వానిళ్లవారు నాచే నింతవని చేయించుకొనిరి గాన వీరికనుగూడ నన్నే వ్రాయుచుండురని నే నను కొనుచుంటిని. కాని తేషాద్రిరమణ కవులచే వ్రాయించి వారన్న సంగతి ఆ ప్రాప్త వాయొద్దకు వచ్చినప్పుడు తెలిసికొంటిని. ఇంత శ్రమచేసి యిన్ని పద్యములు వ్రాసినందులకు నా పేరైన ఎత్తలేదేయని నిమ్మలము లాడి మనసు నొచ్చుకొనిగా అప్పుడు శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు నా పేరిరికించిరి.

శ్రీ చంద్రమూర్తిశాస్త్రిగారు నాకు పరిచిత పూర్వజులు. వారు 5-9-1966 వ తేది నా కొక లేఖ వ్రాసిరి. అందులో 'కేతన దశకుమార చరిత్రమును ఎడిట్ చేయుటకు అంగ్రహప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీచే నియుక్తుడ నె నా'నని 'ఆ గ్రంథ మెక్కడ దొరకలే'దని, శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచారిగారు విూచిరునామా దెలిసి మీకు వ్రాయు' మన్నారని, 'ఆ పుస్తకము తప్పక విూయొద్ద నుండును గనుక పంపంగ'రుచున్నా'నని వ్రాసి శ్రీ గడియారము రామకృష్ణశర్మగారి సిఫారసుత్తరమును గూడ జోడించి పంపిరి. నా పుస్తక ముంపిరి. వారి లేఖలో 'తర్వాత ఆ గ్రంథముపై చేసిన కృషి యేమైన నుండినా దెలుపవలసివచ్చుచు కోరుటతో జరిగిన పృత్తాంతముంతా వివరముగా దెల్పింపి. నా లేఖను, నా పుస్తకముతో నేను వ్రాసిన పేట్టుకొన్ని విషయ ములను మామకొనియే శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ సంచి సంతక్షేపముగా నుటంకించిరి.

దశకుమార చరిత్రతో సదానావారి కేనిధముగా సంబంధమున్నదో యని శ్రీ వేంకటరావుగారు సందేహించి, ఈ సందేహమును పాతకతోకమునకుఁ గూడఁ గల్పించి పండులకు నే నింత దూరము వ్రాయవలసి వచ్చినది.

ఇవంత గ్రంథ ప్రమాణముతోనే యున్నది గనుక 'విద్వత్'లక మింక నత్యనిరూపణము చేయ వచ్చును.

పత్య మే వాచిశానీమః
వాస్తవే కుర్మహే మతిమ్,
స్వధర్మ మనుతిష్ఠామః
తస్మా న్మృత్యుభయం నః (భారత మాక్తి)

వి ప ర్య య మ్

శ్రీ వంగల పార్థసారథి ఆచార్య

ప్రమాద మదిరాపానము

ప్రమోదమని భావించును !

ఉన్నాదములో భ్రమించి

ఒహో ! పురోగతి యందును !

జనన జరా వివస్మతులు

క్షణ క్షణమైదురైనా

నిర్లక్ష్యము చేసి—అదే

నిర్భయ లక్షణ మందును.

బహు కార్య భర వ్యగ్ర

వ్యావృతి గౌరవ సాధన

కాల సూచికా యంత్రం

గమ లాగిన క్షణమెఱుగను !

సూర్యోదయ సందర్శన

సూచియందు నభివృద్ధికి :

అస్తమయంతో తరిగే

ఆయుష్యమనే యెఱుగను !

ప్రవాహ వేగము వెఱుగను

ప్రభూ ! జీవితము నెఱుగను !

మఱుగుపడిన సంస్కృత కవిరత్నము, మీమాంసకమిహిరుడు శాలికానాథుడు

శ్రీ ఈయ్యాణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు యం. ఏ.,

'అగాధగర్వేషు మహార్థవన్య,

వనన్తి రత్నా న్యమిత - (వభాణి. 1

సంస్కృత పాఠశాలపాఠ మపాగము, అగాధము. ఎండక వైఘాగిక, కవిరాజరాజాప్రసాదాలు, ప్రొ. వై. దుగ్గిభూషితులు అగు విద్యుత్కృతు లెందఱిందు జాడ కూడ తెలియక మఱుగుపడిపోయిరో చెప్పలేము. పతనపాతనములనుండి దూరమై, విస్మృతి పంకమగ్నములైన ఉదాత్తకావ్యనాటరూపులెన్ని ఉత్పన్నము లైనవో.

దాక్షిణ్యకవిశేరులలో విఖ్యాతుడైన నీలకంఠ దీక్షితులు

'కతి కవయో, కతి కృతయః

కతి బుష్పాః, కతి చరన్తి, కతి ిధిలాః'

అని యొకవో వ్రాసియున్నాడు.

(కవితల్లజా లెందఱో, కృతిరత్నము లెన్నో, ఇం దెందఱు మఱుగుపడిరో, ఎన్ని కృతిరత్నములు విస్మృతి దూళిధానితనముతో, ఎన్ని పతనపాతనమున ప్రచారమునంది జీవించియున్నవో, ఎన్ని ఉత్పన్నములో, ఎన్ని క్రుటితములో చెప్పజాలము)

గృధ్రదృష్టివలె విశితదీర్ఘమగు దృష్టిగల గవేషణ నిపుణుల కలెరకృషిఫలముగా ఎదనెడ అట నట విస్మృతులగు కవితల్లజాటు, విస్మృతకళింకములగు కావ్యములు వెలుగుచుండుదును. మఱుగుపడిన ఒక కవిశేరుని గూర్చి, తత్పరిచితాకలమలమ గూర్చియు ఇటు వివరింపబడును.

శాలికానాథుడు (క్రి. శ. 750 ప్రాంతము) -

1. జైమినిమహర్షి, 2. శబరహర్షి, 3. ప్రభాకరుడు ('గురువు'), 4. కుమారింభట్టు పై ప్రభా

కరుని శిష్యులగు 5. శాలికానాథుడు, మహాదధియు, 6. వాచస్పతిమిత్రుడును మీమాంసా దర్శన నిర్మాతలలో మహారథులు.

పైచారిలో జైమిని మీమాంసా సూత్రములను నిర్మించి, మీమాంసాసాధమునకు పునాదులు వేసెను. జైమిని సూత్రములకు భాష్యకర్త శబరస్వామి (క్రి. 100-500). కాబలాభాష్యముపై 'బృహతి, లఘ్వీ' అను రెండు భాష్యములను రచించిన మహామహాడు ప్రభాకరుడు. ఈయన లంకావాసియగు శాలి(రి?)నా నాథుడు రచ గురువు నిర్మించిన బృహతిపై 'బుజురిమల' అను ఉపన్యాశ్యాసమును, లఘ్వీపై దీపశిఖి అను వ్యాఖ్యను రచించుటకాక 'పరిరణ సంవిక' అను ప్రత్యేక గ్రంథమును కూడ చూర్చెను శాలికానాథుని పబ్బహ్మదాత మహాదధి పండితుడు. ఈయన గ్రంథము లేవో తెలియదు.

కాని, తచ్చర్మక శ్లోకములు 2, 3 నుభాషిత రత్నకోశమున, శ్రీధరదాసుని నడుక్తి సరామృతము వను భరించినవి. ఇంచుమించుగా లోకాయత (వాస్తవిక)

1. థామస్ గ్రే (క్రి. 1716 - 1771) అను అంగ్లకవితల్లజా డీక్షాణమునే మహావారముగ నిట్లు నుడివెను.

'Full many a gum of purest ray serene,
The dark unfathom'd caves of ocean
bear :

Full many a flower is born' to blush
unseen,

And waste its sweetness on the desert
air' - Thomas Gray. (1716-1771 AD.)

మఱుగుపడిన సంస్కృత కవిరత్నము

మతముగా (Atheistic; Nihilistic) మాత్రమే విమర్శించి దర్శనమును అపవిత్రమునకు మరల్చిన మహామహానుభావుడు కుమారభట్టు (క్రీ. 750). ఈయన గ్రంథములు 'తంత్రవార్తకము, శ్లోకవార్తకము, టువ్ టీక' అను రత్నావళియను. త్రిశోచన పండిత శేఖరుని శిష్యుడును, పద్మరస టీకా నిర్మాతయు అగు వాచస్పతిమిత్రుడు (క్రీ. 976) ప్రాతః స్మరణీయుడు. భామతికర్తయు భామతీభరతయునగు నీ మహామహాని గ్రంథాంతరములు :

1. తత్త్వబిందు.
2. న్యాయకణికా.
3. న్యాయవార్తక టీకా.
4. న్యాయసూచి నిఘంఠ.
5. బ్రహ్మతత్త్వ సమీక్షా.
6. (భామతి).
7. సాంఖ్యతత్త్వ కాముడీ.

బిల్లిణ మహాకవి బిల్లిణ చరిత్రమున - ఇట్లు వ్రాసియుండెను.

శా. నైన వ్యాకరణజ్ఞమేలి పితరం, న
 బ్రాతరం తార్కికం,
 దూరాత్ సంకుచితై న గచ్ఛతి యథా
 చండాలం ఛ్యాంధసమ్,
 మిమాంసా నిపుణం నపుంసక ఇతి
 జ్ఞాత్వా, తిర స్సౌధరాత్
 కావ్యాలంకరణజ్ఞమేన కవితాకవ్యా
 వృణోతే న్యయమ్.'

(కవితాకవ్య పితృస్థానీయుడని శబ్దశాస్త్ర వేత్తను చేరదు; సోదరతుల్యుడని తార్కికు నంటడు; (చాందసుని) వేదపండితుని చండాలునిగా భావించి సంకోచముతో దూరమునుండియే తొలగిపోవును. మిమాంసా విశారదుని నపుంసకుడని భావించి, నిరసించి, కావ్యాలంకార విశారదునే ఆదరముతో వరించును.)

పై భావములు సామాన్యముగా మూలదృష్టితో మడిచినవనియే చెప్పదగును. తర్కమిమాంసావ్యాకరణాది శాస్త్రములయందు కూలంకష వైద్యవ్యముగల విద్యుత్ప్రకాశం లెందఱో మనోహర కవితా నిర్మాణ

విపులులు కలరు. ప్రాథశబ్దశాస్త్ర విశారదులగు పాణిని, భట్టి, మఱారియు కావ్యనాటక నిర్మాతలే. తార్కికసింహులగు వేదాంతదేశికులు, ప్రపన్నరాఘవ కర్తయుగు జయదేవుడు, రుద్రవ్యయవాచస్పతీయు హృదయావర్ణకములగు కావ్యమును రచించిరి. తర్కవ్యాకరణములందును, పూర్వోత్తర మిమాంసల యందును, వేదాధ్యయనమునందును ఉద్బంధపండితుడగు వేంకటాధ్వరి మిమాంసగ్రంథములనేకాక, కావ్యసంఘా - నాటకముల నెన్నిటిని రచించెను. కావున తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రములయందు సిద్ధపాసులైన పండిత మూర్ధన్యులనైనను కవితాకవ్య చేపట్టదనుట సత్యముకాదు. శాలికానాథుడును ఈ కక్షకు చెందినవాడే. మిమాంసనకాచార్య పరంపరలో ఈయన అయిదవ తరమువాడనియే కాని, ఈయన మనోహర కవితా నిర్మాణ నిపుణుడని విద్యుత్లోక మెఱుగదు. ఈతని కావ్యకృతు లేవియో తెలియదు కాని తత్త్వవితామంజరినుండి లాభనకొన్ని దళనూలు మాత్రము మనకు లభించుచున్నవి. ఇట్టికావ్యదళముల నేరి, ఇటువంటివింతును. సుభాషితకోశములయందు దీయన కవితాశకలములు కొన్ని నిక్షిప్తములైనవి.

శాలికానాథుని శ్లోకరత్నములు

1. శాల్మలీపాదప - శుకానోక్తి క్రి :

ఫలలోభముచే భ్రాంతిచే నొకచిలుక బూరుగు చెట్టు వాశ్రయింప దానివళ్ళ పగిలి అందలిదూది మాత్రము వెలువడెనట; నక్క మేషాండభ్రాంతితో గొణ్ణివెంట నరుగుట యిట్టిదే.

శా. 'పితస్మిన్ కుసుమే స్వభావమహతి ప్రాయో మహీయః ఫలం
 రమ్యం స్వాదు మగంధి శీతల మలం
 ప్రాప్తవ్య మి త్యాశయా,

2. సర్వకలత్రపుకంఠులగు శ్రీ వేదాంత దేశికులు (క్రీ. శ. 1268-1369) రచించిన 'సేశ్వర మిమాంస' అను గ్రంథరాజము నిట స్మరించదగును (వేదాంతదేశిక గ్రంథమాలా-III వేదాంత విభాగః, 2 సంపుటమ్; 1940 కాంచీపురమ్.)

శాల్మల్యః పరిపాకకాలకలవాచోధేన
కీరః స్తిత్య,
యావత్ తత్కుటసంధినిర్గతవతత్కూలం
ఫలాత్ వశ్యతి'

(-- 'సుభాషిత రత్నకోశ' మ. ర. కో
1063 శ్లో. 192 పు. కవినామరహితము.
'సదుక్తి కర్ణామృత' సదుక్తి. IV. (వనవాచ,
55 వీచి 5 శ్లో. 'శాలికానాథవ్యస'))

2. న్యగ్రోధమును (మజ్జిమిట్టము) గూర్చి అన్యోక్తి:

వేలకొలది మజ్జిగింజలలో అత్యంత స్వల్పమగు
నేయొక్కటి నొక కొంతకాలమునకు మహోచ్చక్షమై
సాంద్రవాయు కలిగి తనవెంతకు చేరిన పథికులకు
మార్గాయాసమును తొలగించును.

శా. 'న్యగ్రోధే ఫలశాలిని స్ఫులదం
కించిత్ ఫలం వశ్యతే
బీజా న్యంకురగోచరాణి కతినిత్
సిద్ధంతి, తస్మిన్మనీ,
ఏక స్తే వ్యసే కశ్చి దంకురవరో
బద్ధాతి తా మున్నతీం
యా మధ్యవ్యజనః స్వహతర మివ
కాంతిచ్చిదే ధావతి'

(-- (మ. ర. కో 1063 శ్లో. 192 పు.
'శాలికవ్యస' సదుక్తి. IV. 58—1. 'శాలికానాథవ్యస'
(వ. సా. రత్నాక్షర (Ms. 184b:) హంపది. గణః
అశ్యోక్తి ముక్తావలి, పు. 129, 172; వాగ్మట :
కావ్యానుశాసన—పు. 35; భోజప్రబంధ సా. సం (Ms.);
సుభాషిత మ. ర. భాం. 642 పు. 3 శ్లో.
బొంబాయి. 1928:

3. అమరసింహ ప్రశంస:

'ప్రయోగ—వ్యుత్పత్తై,
ప్రతిపద విశేషైర కథనే,
ప్రసక్తై, గాంధీర్యై,
రసవతి చ వాక్యార్థముటనే,
అగమ్యాయా—మన్వైర్

దిశి వరిణతే శ్చార్థవచసోర్,
మతం చే దస్మాకం
కవి రమరసింహో విజయతే'

-- (మ. ర. కో. 24 శ్లో. 279. పు.
'శాలికవ్యస'; సదుక్తి. V. 27—2 'శాలికానాథవ్యస']
4. కవికోవిదుల — భువనోత్తర = సర్వతోముఖ)

శా. 'య వేత్తై త్రిభి రీక్షతే న గిరిశో,
నాష్టాభిర వ్యబ్జభూః,
స్కందో ద్వాదశిభి ర్న వా, న మఘవా
చ క్షున్న్సూ సేద వా,
సంభూయాసి జగ-త్రయస్య
నయనైర్ ద్రష్టుం న తచ్చక్ష్యోనే,
ప్రత్యాదిశ్య దృశో, సమాహితవియః
వశ్యన్తి యత్ పండితాః'

(-- (మ. ర. కో. 1249 శ్లో. 222 పు.
(కవినామ రహితము); సదుక్తి. V. 25. 2 శ్లో.
'శాలికానాథవ్యస'; మునిచంద్రగణి 'పాదభూత్వావళి'
(Ms.) 779. శ్లో.]

తా. [త్రిశేత్రు డైనను దేనిని పరమశివుడుకూడ
చూడజాండో, ఎనిమిది కన్నులున్న బ్రహ్మ
యైనను దేనిని కనలేడో, ద్వాదశశతేత్రు డయ్యు
కుమారస్యమిక్కుడ దేనిని చూడనేరడో, సహస్ర
నేత్ర సమన్వితుడయ్యు ఇంద్రుడు దేనిని చూడ
లేడో, ఈ జగత్తునగల శేత్రములన్నియు కలిపి
నను దేనిని కాంచలేదో అట్టి భువనాద్భుత వస్తు
వును (దృశ్యమును) ద్విశేత్రుడయ్యు పండి
తుడు (కవి) తనచర్మ చక్షువుల నిరసించి,
గాఢసమాధినిష్ఠుడై తనప్రజ్ఞాచక్షువుతో
(ద్విదృష్టితో the Mind's eye) దర్శించ
గల్గుచున్నాడు.]

పై భావముతో పోలికగల ఈ క్రిందివద్య
మెదు రనిందిరో కాని చాం రమ్యముగా మన్నది:

బుధశీలుని లోకాలిత ప్రజ్ఞ
 కా. 'ద్వ్యాం య స్తుహరి, స్త్రిభి ర్న చ హరః,
 (నష్టా న చై వాష్టా,
 య స్త్వద్వా గుహా.
 న దశకద్వంద్వేన లంకావతిః,
 య స్నేదో దశభిః శతైర్,
 న జనతా నేత్రై రసంభ్యై రసి,
 తత్ ప్రజ్ఞానయనేన వశ్యతి బుధ యై కేన
 వస్తుస్ఫుటమ్'

—(నండిత భవదత్తశాస్త్రి చరణులచే 'తిలక
 పంజరీ' భూమికలో నుదాహరణము. 5 పు.

రెండు నేత్రములుగల హరి కాని, త్రినేత్రు
 డగు పరమశివుడకానీ, అష్టవయనములగల బ్రహ్మ
 కానీ, ద్వాదశనేత్రములుగల కుమారస్వామికానీ, ఇరువది
 నేత్రములుగల రావణుడకానీ, వేయి కన్నులుగల
 ఇంద్రుడకానీ, అసంఖ్యాకములగు నేత్రములచే జన
 బృందముకానీ దేనిని చూడలేదో అట్టి విగ్రహవస్తు
 వును ప్రస్తుతుముగా తన ప్రజ్ఞానేత్ర మొక్కదాని
 చేతను వండితుడు దర్శింప గల్గుచువాడు—

—'రవి కాననిచో కవి కాంచునేకదా?' అను
 తెనాలి రామకృష్ణకవి రచనగా లభించిన వద్యము
 నందలి భావము పైభావములతో సంవదించుచున్నది—
 అని భావము.

6. పిప్పల వృక్షమును (రావిచెట్టు) గూర్చి

కా. 'సత్యం పిప్పలం, పాదసోత్తమం,
 ఘనచ్ఛాయోష్ణశేన త్వయా
 సన్మార్గోచ్చ మలంకృతః, కి మవరం త్వ
 మూర్తిభేదో హరేః,
 కిం చాన్యత్ ఫలభోగ హృష్టముఖరా స్త్వా
 మాశ్రితాః వృత్తిజో
 యత్ పుంసోక్తికీలకూజితం విదధతే
 సన్మానరూపం పరమ్.'

—[సు. ర. కో. 1061 శ్లో. 192 పు;
 సదుక్తి. IV. 52. 2 శ్లో. (కాలికానాథస్య.);
 ప్ర. సా. రత్నాకర (M. S.) 184 b. (కవినామ
 రహితము)]

ఉపజీవ్య గ్రంథ ముక్తాకలాపము (Bibliography)

1. అన్యక్తి ముక్తావళి (హంసవిజయగణి)
 కావ్యమాల 88. విర యసాగర్ పేన్, బొంబాయి
 (క్రీ. శ. 1907.

2. కావ్యనుశాసన (సాగ్గట్) కావ్యమాల 43 -
 విర్యయసాగర్ పేన్, బొంబాయి (క్రీ. శ. 1894.

3. తిలకమంజరీ (ద్వితీయావృత్తి (దసపాఠా)
 కావ్యమాల 85 - విర్యయసాగర్ పేన్, బొంబాయి
 (క్రీ. శ. 1938.

4. పూర్వసామాంసా దర్శనసార (ప్రా. వా
 కాశే) (In English) (క్రీ. శ. 1924.

5. ప్రసన్నసాహిత్య రత్నాకర (నందపండిత)
 (అముద్రిత) (క్రీ. శ. 1924.

6. భోజప్రబంధసారసంగ్రహ (అముద్రిత)
 వ్రాతప్రతి భండార్కర్ - ప్రాచ్యగనేషణ నియమున
 కలదు.

7. సదుక్తికర్ణామృత (శ్రీధరదాస) పంజాబ్ -
 యూనివర్సిటీ—సీరీస్ - 15. (క్రీ. శ. 1933.

8. సారసూక్తావళి (అముద్రిత)

9. సుభాషితరత్నకోశ(విద్వాంసర), పరిష్కరణ:
 డాక్టర్ -ధర్మానంద కోశాంబి. డాక్టర్ -వి. వి. గోఖలే.
 (క్రీ. శ. 1957

Harvard Oriental Series No. 42
 Harvard

10. సూక్తిముక్తావళి (ఆ. భ. జర్ణలుకవి)
 పరిష్కరణ: ఎంబార్ - కృష్ణమచార్య. (క్రీ. శ. 1938.

(Gaekwad's Oriental Series—No. 82.
 (వ్రాతప్రతియు)

నా ఆకాశం

శ్రీ చెరబండరాజు

ఓంటెల్లా మెడలు సాచి

కాలుతున్న కడుపులతో

కంకాళాలై తిరుగుతున్న

నా జాతికి శాంతిని చల్లదనం

అందించే జలధారలకై

పీడితెడు పీడితెడు ఎడారి ఇసుకను

పిండుతున్న పిండుతున్న

రెక్కలు తెగి

ఓంటిమీది ఈకలూడి

వణికి వణికి చలిని త్రాగి

మండు పెండను చప్పరిస్తూన్న

నా జాతి కపోతాన్ని

రుతుచక్రం ఊమించేట్టు

కాలాన్ని వడ్డాణంగా చుట్టుకు

వంచుతున్న వంచుతున్న

ఆకురాలి

నిలువెల్లా బెచ్చులెగిసి

వీడలే పాణాలుగా భయంకరంగా

కూలిన గోడల్లా నిల్చున్న

నా జాతి చెట్లకు

ఆత్మను పట్టించేందుకు

బంధించి గాలిని బోనెక్కించి

కాగులు కాగులుగా అవధాల్చి

కక్కిరిస్తున్న కక్కిరిస్తున్న

పురుగులువడి

చర్మపు డొలకల్లా

డొక్కలు వేలాడేసుకున్న

నా జాతి జీవనదుల్ని

మల్లించేందుకు

నలుదిక్కుల కొండలై

చితగొట్టి రుతువననాల్ని

అడ్డుతున్న అడ్డుతున్న

మార్గంచెడి

వెలుగులారి

పెదాలు కాల్యకు

ఆశాదీపాల్ని ధ్వంసం చేసుకు

అంధకారపు అభయ హస్తాల్ని

శూన్యంలోకి దీనంగా చూస్తున్న

నాజాతి దృక్పథపు ఆకాశాన్నివెలిగించేందుకు

సూర్య చంద్రుల్ని తారల్ని

పాదాకాంతుల్ని చేసి గొంతులపై

చేస్తున్నా

కథక్కలీ, కథక్కలీ

ఏది ఏది నా జాతీ ?

నే కోరే చల్లదనం, కపోతం

ఫల పుష్పాదుల పచ్చని చెట్లూ

ల రుతువనం ?

నా ఆకాశం ?

కేసరివలె దు*

‘త్రిపుర’

మోహన్ రెడ్డి క్లబ్ హౌస్ వరండాలోకి వచ్చి నిలబడ్డాడు. లోపల మిస్ కపూర్ అల్లరి ఎక్కువయిపోయింది. మిస్ కపూర్ ‘వేడి’ మాటలు తబ్బుకోలేకపోయాడు మోహన్ రెడ్డి.

సిగరెట్ తీసి కసిగా చెలిగించాడు.

టెన్నిస్ కోర్టులో సింగిల్స్ ఆడుతున్నారని వచ్చినీ, కేవలం వచ్చినీది వర్ వేన్ టెన్నిస్. కేవలం రావుది క్లబ్ టెన్నిస్-హాఫ్ వాలీబా, జాగ్రత్తగా, తెలివిగా, సున్నితంగా డ్రావేషాల్లు. స్పీస్ వర్సిస్. వచ్చిన పాటిగా, రావుగా, కుదించిన పీసాలాగ. కేవలం పాడుగా, కేబుల్ వైర్ లాగ. ఇద్దరికీ టెన్నిస్ ఒక పేషన్.

మోహన్ రెడ్డి వాచీ చూసుకున్నాడు. ఈపాటికి మెసేజ్ వచ్చిఉండాలి. నాలుగున్నరకి ఏ సంగతి ఫోన్ చేస్తానని కర్నల్ చెప్పాడు శనివారం మధ్యాహ్నం, నవ్వుతూ సాగనంపుతూ. కర్నల్ సెలెస్టియన్ కి తన క్రింది ఆఫీసర్లు పిల్లలకింద లెక్క. వాళ్లకి వీకెండ్ కావాలి. వాళ్లకి క్లబ్బుల్లో స్లీప్ లెస్ వెళ్లాలి. ఉన్న అమ్మాయిలతో సోఫాలమీద కూచుని మాట్లాడడం యిష్టం. తనకి వీకెండ్స్ లో మాగ జైన్స్, స్టూఫ్ సేవర్స్, పీటర్ ఫేసీ నావల్స్ చాలు. వాళ్లకి బర్టిల్ నెక్ స్వెట్టర్స్, ఉక్కురంగు బ్రాజర్స్, అద్దంలా మెరిసే జోళ్ళూ కావాలి. తను పాత డ్రెస్సింగ్ గోవ్ వేసుకుని, పైవీనిండా పాగాకు దట్టించి, కాళ్ళు జాపుకుని చదువుతూ వీకెండ్ గడిపేస్తాడు.

అయిదున్నర అయింది టైమ్. ఇంకా ఏ మెసేజీ రాలేదు. రెడ్డి వరండామెట్లు దిగి కంకర బొటమీద మెల్లగా నడిచి కాంటింట్ గేట్ దాకా

వెళ్ళాడు. మూసిఉన్న గేటుమీద చేతులు అనిచి నిలబడ్డాడు, రోడ్డువేపు చూస్తూ.

ముగ్గురు బెంగాలీ కుళ్ళాళ్ళు ఫ్లట్ లో తన్నుకుంటూ వరుగెల్తారు, సిమెంట్ రోడ్డుమీద. బీహార్ మిలిటరీ పోలీస్ బ్రీక్ మెల్లగా, బరువుగా పోతూంది. లోపల పెద్దద్రమ్ములు, గన్ బాక్సులు; కాళ్ళజాపుకుని కొందరూ, టోపీలూ ముఖంమీద కప్పుకుని నడుతున్న వాళ్ళు కొందరూ, పాములా జారిపోతున్న పిమెంట్ రోడ్డుని కళ్ళు ఆర్చుకుండా, వరధ్యాన్యంగా చూస్తూ న్నవాళ్ళూ. విక్టోరియా హాస్పిటల్ నర్సులు మెల్లగా క్విర్క్స్ వేపు నడుస్తున్నారు. చేతిలో కామగ పువ్వులు ఎజ్జెటి గుత్తిగా పట్టుకుని, పక్కగా, ధూళితో, చిన్నగా పాడుకుంటూ పోతోంది ఒక పావ, ఎనిమిదేళ్ళది. రెండో నంబరు బస్ రోడ్డు చివర ఆగి, దింపి, ఎక్కించి, మళ్ళీ కదిలింది. వెజ్జీగా పూసిన ఎక్స్ పువ్వులు పాయంకాలం సిరెండలో, అటూ యిటూ రోడ్డుకి.

మోహన్ రెడ్డి గేటు తోసుకుని పైకివచ్చి హాస్పిటల్ వైపు నడిచాడు. టి. బి. క్లినిక్ లో దగ్గులు. ఎక్స్ ప్రెస్ డిపార్ట్ మెంట్ మూసి ఉంది. వరండాలో ఒక వార్డ్ బాయ్ గోళ్లలోని మట్టి అగ్గిపుల్లలో తీసుకుంటున్నాడు. కాంటింట్ లోకి ప్రవేశించాడు మోహన్ రెడ్డి. తెల్లగా ఏంబులెన్స్ కార్లు జాలిగా నిలబడి ఉన్నాయి. ఎమర్జెన్సీ రూమ్ లో డాక్టర్లు ఖంగారుగా తిరుగుతున్నారు.

* ‘తెలివి పారతి దూకుతోంది కేసరివలె కీడు

చిదిచిదుమని రగులుకొంది చిరతల కనువిప్పు.’

‘అంగరవర్తి’: కె. వి. రమణారెడ్డి

నర్సం దబదబడడం మొదలుపెట్టింది. నీరెండ ఎక్కడికి పోయింది? అకాశపు టంమలో, పాలిమేరలో, పొందికన్న మేపాలు సింహంలాగవచ్చి వడ్డాయి. వచ్చటి చెల్లువీడ ఎట్టిగా విరిసిన పువ్వులమీద; న్యూమో నియా ఊపిరితిత్తులలాగ తడిసి, ఆనవ్యంగిఉన్న గోడలు ఎండుతూ ఆరోగ్యం తెలదనం కోలు కుంటున్నవేళ. వెదుళ్ళలో కట్టిన యిళ్లు తడిసి ఉన్నాయి. తడిసిన కాకులు ముద్దయిపోయిన రెక్కలు ఆరబెట్టుకుంటున్నాయి. కాని, వెనుకనుంచి, ఒట్టి సారిగా మళ్ళీ దుమికింది నర్సం.

మోహన్ రెడ్డి వార్డులు దాటుకుంటూ వెళ్ళాడు. వరండాలు అన్నీ తడిసి ఉన్నాయి. వార్డులోకి వెళ్ళాడు. గున్నన ఫిన్లెల్, ఏన్టీ సెస్టిక్ లోషన్ల వాసనలు చుట్టుముట్టాయి. టేక్ బహదూర్ బ్లాంకెట్ కప్పుకుని గోడపైపు చూస్తూ వడుకుని ఉన్నాడు. జోళ్ళ చప్పుడు విని కళ్ళు తిప్పాడు మోహన్ రెడ్డి వేపు. వేపాలి కళ్ళు మెరుస్తున్న చిన్నగుండీల్లాగ ఉన్నాయి. కుడిచేయి బ్లాంకెట్ ఫీకట్లలోంచి పైకి తీశాడు. వచ్చగా, బరింగా, వెడల్పుగా చెయ్యి. వచ్చ బొట్టు. తనపేరు నేపాలీలో. ఒక చక్రం. చక్రం మధ్యలో ఏదో రాసి ఉంది.

చెయ్యి పట్టుకుని, నవ్వుతూ, 'ఫీరవ్. టేక్ బహదూర్' అన్నాడు.

'ఇంకా ఏన్నీరోజు టండాలి పాడే.'

'ఇక్కడ బాగుంది, టేక్ బహదూర్. అక్కడ ఎలా ఉందో తెలుసుగా యిప్పుడు. ఏ నిమిషమైనా—,

'ఇక్కడేమీ బాగాలేదు. అలుచాల్సి—'

మోహన్ రెడ్డి మళ్ళీ 'టేక్ బహదూర్' చెయ్యి పట్టుకుని, 'ఫీరవ్. ఇక్కడ ఎవరో, నర్సీ నీ వలలో వడుకుంది. మజా' అన్నాడు.....చంపదానికి షూట్ చెయ్యి. ఉక్కురంగు తెల్లవారుజామున, లోహంలాగ గట్టిగాఉన్న చలిలో ఖుర్కీతో పాట్లులు చీల్చి... లోహంలాగ తయారుచేసిన దేవాలంలో ఒక్కసారిగా వరుగెత్తి, శత్రువుల ప్రెంచిల్లోకి దుమికి పోడు,

జేయొనెట్లతో...స్పిన్ వేస్తే అరుస్తూ వెళ్లిగా ఉరికే ఎంజిన్.. ఎజ్జరాతి పేరక్స్లో జాగ్రత్తగా సోపించి, కుమ్మరి మెల్లగా మెత్తటిమట్టితో గట్టిగా 40 గు ఖంగుమనే కుండల్ని తయారుచేస్తున్నా...యూ లోపపు దేవాల అంతకంటే...?

రెడ్డి టేక్ బహదూర్ వేపు చూసి, నవ్వి, 'మళ్ళీ శనివారం వస్తాను. అంతలో ఎంర్మిశో...' అని, బహదూర్ గుండి కళ్ళలో మచ్చుగా మెరుపు రావడం చూసి, మెల్లగా పైకి వచ్చాడు. వార్డ్ రూమ్ లో డాక్టర్ గంగూల్ కాంతాలమీద సంతకాలు గీకుతున్నాడు తొందరతొందరగా. రెడ్డిని చూసి, కుర్చీ లోంచి నగంలేచి, 'గుడ్ యానినింగ్ కేప్టెన్ రెడ్డి. మీరింకా రాతేదేమిటి అనుకుంటున్నాను. మీ టేక్ బహదూర్ ని మాకాదా?' అన్నాడు.

రెడ్డి తల ఊపాడు.

'మీ సొల్లర్లకి, మా ఫిలియల్ పేమెంట్లకి అదే భేదం. మావాళ్ళు కాలేజీ ముల్లు గుచ్చుకుని ఏబ్లెన్ అయినస్తే, సైదం పోయిపట్టే అరుస్తారు. బహదూర్ వళ్ళంలా జర్జిడలాగ అయిపోయింది. నోప్పి అని అనడు. అలా పోడవేపు చూస్తూ బాధ వడతాడు లాగింలా. మ్యామూ వద్దంటాడు' అన్నాడు గంగూల్.

కిటికీలోంచి చూస్తే, నర్సం ఏనుగుతుండాలా వడుతుంది. టీన్ రేకులమీద దబదబ టంమతోంది. సీమెంట్ రోడ్డుమీద పటాకీలు పేలుతున్నట్లు. నేలంతా చెమ్మ. గదిలో ఓమూలని స్పెర్మిలైజర్ చప్పుడు. తెల్లటి టేబుల్ క్లాత్ మీద తుప్పు మర కలు...ఎవరో ఎప్పుడో తడిసిన యిసుకపైపు పెట్టారు. తుప్పు శాశ్వతంగా అంటుకుంది. నల్లటి కజ్జి రూల్ ఒకటి అడ్డుగా పడివుంది టేబుల్ మీద. 'ఇక్కడ వీళ్ళకి రూల్ ఎందుకే' అను కున్నాడు రెడ్డి వరధ్యాన్నంగా.

'ఎన్నాళ్ళలో డిశ్చార్జ్ చెయ్యగలరు' అడిగేడు.

'రెండుమూడు నెలలదాకా అవచ్చు, యీ లోపం ఏమీ అనకపోతే.'

మోహన్ రెడ్డి లేచి హాండ్ షేక్ చేసి పైకి వెగ రంగా వచ్చాడు. చీకటివడుతుంది. పింహాలా దుమికిన వర్షం ఆగింది, వంజాలువాకుకుంటూ. కాలవల్లో బురద నీరు రక్తంతాగ, వడివడిగా, దూకుడుగా పారుతుంది. ఎలామట్టిని వర్షం బురదచేసింది. సిమెంట్ రోడ్డు మూతం ధిక్కరించి, శుభ్రంగా, నల్లగా, విగనిగ తాడుతూ, తనకేమీ అవనట్లుగా.....

క్లబ్ హౌస్ వరదాలో నిలబడి, బరువైన ఎట్టటి కిటికీ కర్టెన్ మెల్లగా నక్కకి తొలిగించి, లోపలకు చూశాడు రెడ్డి. వద్దానీ, ఉప్రేతి, మిన్ కపూర్, నాథన్ (బిడ్డ అడతున్నారు. దూరంగా కేవలరావు ఏకాగ్రతతో డార్ప్) వినుతున్నాడు, వొళ్లంతా వంకరగా తిప్పుతూ. దీపాలమట్టు బ్యాంక్ కాయిలాలు చుట్టి ఉన్నాయి. లోపలికి వెళ్ళాడు రెడ్డి.

నాథన్ పేకముక్కల పైనుంచి కల్లెత్తి చూశాడు. ప్రక్కార్థంగా కనుబొమ్మలు ఎలాడు. రెడ్డి జవాబుగా కనుబొమ్మలు దించాడు. నాథన్ తనకి ఆ జవాబు వచ్చినట్లుగా మూతి అటూ యిటూ తిప్పాడు. నాథన్ కి యింకే రెండు రోజులు ఉండా లని ఉంది. కర్చల్ నుంచి మెసేజ్ రాకపోతే యింకా ఉండొచ్చు. మిన్ కపూర్ ని జీవ్ లో రుద్రపాగర్ తీసుకువెళ్లి అక్కడ తియ్యటి కబుర్లు చెప్పొచ్చు. తోటలో గడ్డివీర వడుకొని. ఇక్కడ వెచ్చగా (బిడ్డ అడొచ్చు. ఎప్పుడూ కలుకుగా 'మగ' వాసనలతో గడిపిన తరువాత, మెత్తగా, రంగులతో, ప్రసంగానికి 'యిదిగో నా దేహం...యిదిగో దీన్నిచూడు-యిది ఎలా ఉంది? యిత జాగ్రత్తగా శిశుజుయిచ్చి కట్టు దిట్టాల్లో ఉండాను చూడు...' అంటు న్నట్లు కనిపించే అడవాళ్లు తనకి కావాలి. తన బాన్ పిప్పహానీ వెళ్లిక్కిస్తాయి తన చేతుల్లో వేడిగావచ్చే అడవాళ్లు కావాలి. రెడ్డి ఫూల్. బిడ్డి యిర్వి సెంట్రల్ ఫూల్...అందుకే రెడ్డి అంటే తనకి అమితంగా ప్రేమ. రెడ్డి ని యిర్వి సెంట్రల్ రెడ్డి ఒకటన్న యిటుకల్లాగ తనవీర వడతాడు. అలా వడుతుంటే తనకి బుడి.

మిన్ కపూర్ 'టూ స్పెషి' అంది. ఉప్రేతి

పెదని విరిచి 'ఏన్' అన్నాడు. నాథన్ ముక్కుల్ని ముంకపారిచూసి, తల ఎగరేసి 'తీ నోటంప్స్' అన్నాడు. కేవలరావు డార్ప్ బోర్డ్ దగ్గరగావెళ్లి పాయింట్స్ తల్లి పెట్టుకుని సంతోషంగా ముఖం పెట్టాడు.

రెడ్డి చోలుదాటి అవతలి గదిలోకి వెళ్ళాడు. వెచ్చటి గదిలో బిలియర్స్. విస్కీ గ్లాసులు ఎడమ చేతుల్లో, 'క్యూ'లు కుడిచేతుల్లో పట్టుకున్న క్రిష్న్, మండల్. (క్రిష్న్ వెడల్పుగా, పొట్టిగా: రోజుకి రెండుసార్లు షేవ్ చెయ్యబడ్డ గిడ్డం. దవడ దృఢంగా, ముందుకు. మీసం నల్లగా, హాండ్ బాల్ లాగ వంగి. తెల్లటి ట్టోల్ పర్టుపై గుండీలు రెండూ విప్పిన చీట నల్లగా రింగులు తిరిగిసజుత్తు. మండల్ ది హైరోడ్డు క్రాపు. పెదవులు గట్టిగా, విల్లులాగ. చిన్నగా వంగి, మెరిసే ముక్కు. ఇటు చూస్తే బలమైన పెద్దకళ్లు. చేతుల్లో 'జాగ్రత్త'. పొడుగాటి వేళ్లు బలంగా, ముష్టితంగా 'క్యూ'ని పట్టుకుని, ఫోటోగ్రాఫర్ ఎంతో ప్రయత్నించి తనకి అన్నిటికంటే బాగా ఉంది అనిపించే కోణాన్నించి చూసి నట్లు చూసి మోహన్ రెడ్డి మనసులో స్పైస్ ప్లాట్ లాగ తీసి జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాడు. ఇది మండల్... అది వద్దానీ...అది వర్షంతో తడిసి నీళ్లు రాలు నున్న కానుగచెట్టు... 'ఎక్స్ డ్' జీవితంతో విఫల మయిన మగతనం' యీ అటల్లో చూపిస్తారు బాస్టర్డ్ అనుకున్నాడు రెడ్డి.

క్లబ్ సెంట్రల్ గదిలోకి వెళ్ళాడు రెడ్డి. ధంగా ఫోన్ లో మాట్లాడుతూ రెడ్డినిచూసి, ఫోన్ చేతితో మూసి, 'మీకే' అన్నాడు నవ్వుతూ. రెడ్డి ఫోన్ చేతిలోకి తీసుకుని వినడం మొదలుపెట్టాడు. ఫేదలు లీగవీర రాస్తున్నట్లు మాటలు.

వీకెండ్ ముందుగానే అయిపోయిందన్నమాట. కర్చల్ విచారాన్ని ప్రకటించాడు. ఈ రాత్రే చేదుకో వాలి కేంవీకి ధంగా మంగోలియన్! ముఖంవేపు చూస్తూ రెడ్డి కర్చల్ తో అన్నాడు: 'నాథన్ ఏడవొచ్చు. కాని వాకు సరవాలేదు... ఎంతమంది లేరు...వా నంగతి తెలుసు మీకు. కాదు...అలాంటి

అనుమర్చలేదు. అదీ తెలుసు మీకు'...నవ్వు...జన్మ
లేదీనో...శంకూ నర్ ...ఇంకో అరసుంటు
బయలుదేరుతాం...ఆల్ రైట్ నర్.' ఫోన్ కేసిలోలో
పెట్టి థంగాతో అన్నాడు: 'మళ్ళీ గొడవ మొదలు
పెట్టారు యాన్స్ పాకీ రైఫిల్స్. పోవాలి. రెండు
కార్టర్ ప్రాన్ పుస్తకాలు కావాలి టైగికి.'

తెల్ల గదికి వెళ్లారు యిద్దరూ. వీరువా
తెరిచి రెండు పుస్తకాలు తీశాడు. అట్టులమీద
'వేడిగా' బొమ్మలు ఉన్నాయి. 'సరిపోతాయి'
అనుకున్నాడు రెడ్డి.

పోలీస్ కి వచ్చాడు. వాథన్ డబ్బూ ముక్కలు
సరిచి మిన్ కవూర్ ముఖాన్ని 'తాగుతున్నాడు'.
మిన్ కవూర్ ఎరటి కింది పెదిమల్ని పళ్లలో
నొక్కుతూ జాగ్రత్తగా చూస్తూంది పేకముక్కల్ని.
వాథన్ రెడ్డి ముఖంనూసే తెలుసుకున్నాడు గడ్డుపు
అయిపోయిందని. 'వెల్ వెల్. యా రానికి యిరే,
బాక్ టు ది ట్రెంపెన్. రెడ్డి, యా రబ్బర్ తో
ఆడు.'

రెడ్డి జేంట్ ని పిలిచి నూట్ కేసులు మేడమీంచి
తీసుకురమ్మన్నాడు. కేకవరాపు చదరంగపు పాపుల్ని
నద్ది స్టేట్స్ మన్ తో యిచ్చిన ప్రాబ్లమ్ ని పాల్స్
చేస్తున్నాడు. దగ్గరగా వెళ్లి చూడడం మొదలు
పెట్టాడు రెడ్డి. నల్లరాజు మధ్యని బంది అయి
వున్నాడు. చుట్టూ 'పిన్స్'. నల్లగుమ్మం ఏకాకిగా
నల్లగడతో. నల్లబంటు యిక్కడ. ఫాఫీ. తెల్ల
గుమ్మం గర్వంగా నల్లరాజుని అటకాయన్నా యిక్కడ.
దూరంనుంచి వికటంగా నవ్వుతూ తెల్లశకటు అక్క
డ్నుంచి అడ్డుతూంది.....

'మొదట, ఆ తెల్లబంటుని...' అన్నాడు
మెల్లగా రెడ్డి, వేలుతో చూపిస్తూ.

'ఉమ్' అన్నాడు కేకవరాపు వెముగ్గా, రెడ్డి
వేలుని సక్కుకి నెట్టుతూ.

జేంట్ నూట్ కేసులు తెచ్చి వరండాలో
పెట్టాడు. బ్రిడ్జ్ గ్రూప్ లేచింది.

'మళ్ళీ ఎప్పుడు?'

'కిమ్ ది ఫ్లాగ్ ఫ్లయింగ్...'

'బై బై'

వాథన్ ఎవరూ చూడకుండా మిన్ కవూర్
వైపు చూసి ఎడంకన్ను నగంనూసే తెరిచాడు.

కార్టర్ రాయ్ వంటాల్ల వెలుగునీడల మెరు
పులు...జోళ్ళు కంకరమీద...జాతుమీద దీపంకాంతి
మునుపులు. జీవ్ గరాల్ తోంచి పైకితీసి క్లడ్ హౌస్
వరండా దగ్గరగా తీసుకొచ్చాడు. జేంట్ నూట్ కేసులు
వెనకని పెట్టాడు. వాథన్ కూడా ఎక్కి, కూర్చుని
వెయ్యి ఊపాడు అందరికీ పులిలాగ దుమికింది జీవ్,
క్లడ్ వదిలిపెట్టి.

వీచి దీపాలు తేవు. ఛయంఛయంగా వణుకు
తున్న సజ్రాలల్లా కిటికీ నందుల్లోంచి దీపంకాంతిలు
బ్లాక్ టౌన్ దిక్కిరించి నవ్వున్నాయి. ఊరి పొలిమేరలు
దాటారు. దాటగానే రోడ్డు కొంచెంమీదకి పరు
గెట్టింది. తల దులుపు కుంటున్నట్లు వెల్లు. జీవ్
పాడేల్ వెల్లు చికటితో సొరంగం చేస్తూంటే అందు
లోంచి అలివేగంగా దూసుకుంటూపోతూంది. గేర్లు
మార్చడం, స్టీరింగ్ గెట్టిగా పట్టుకుని పూర్తిగా
తిప్పడం, హేర్ పిన్ కర్వ్స్.....

వాథన్ సిగరెట్ మీద సిగరెట్ కాలుస్తున్నాడు.
లోపల వెచ్చగా పెట్రోలు రాసిన. పైన రోజ్ జగారి,
కొండగారి. భాగ్యమూ కొండమీద చదును. ఏదో
క్లిష్టమైన ప్రశ్నకి జవాబులాగ టీ దుబాణం.
హిరేనే దీపం వెలుగుతూంది. నల్లలాయరిం ఒకటి
చుట్టిఉంది సుందరా. గాలికి కమలంలాంది.

జీవ్ అసి, యిద్దరూ బురదరేపేసిన యిటుకల
మీద అడుగులు జాగ్రత్తగాపెట్టూ లోపలకు
వెళ్లారు. పీసెట్ల అక్కడే జేకటితో తయారుచేసిన
బిస్కెట్లు, కేకులు. చార్ పియ్ మీద మెత్తటివాస,
దాసమీద మేనేజరు. దుచ్చరి కప్పుకుని కూర్చుని.
హుక్కా తాగుతున్నాడు గుడ్ నైట్ మని. వడెళ్ళ
చివారి ఒకనూం మనీబారిని టి కెటిల్ తో పిచ్చి
నింపుతూంది. అంచులు విరిగిన కప్పులు చరసగా
బోర్లించి ఉన్నాయి టేబుల్ మీద. గొడవి అనుకుని

ఒక బెంచీ, మధ్యన ఒక టేబుల్. చుట్టూ వాలుగు కుర్చీలు. దుప్పటి ముసుగుతోంచి కళ్లు మెరుస్తు వాయి. ముఖమీద గట్టిగా లాగి వరిచిన చర్మం ఎముకల్ని పైకి తోస్తూంది. దీపం వెలుగుపడి మెరుస్తూంది ఎముకలమీద చర్మం. వరాగ్గా అక్కడా అక్కడా లేచిన తెల్లటి గడ్డం.

చిన్నారి పదేళ్లది. ఎఱ్ఱటి నేతకీర మోకాళ్లు దాకా ఎత్తికట్టి పిసిందీలాగ తిరుగుతూంది, అదీ యిది సర్దుతూ. కాటుకరంగు జాతు, యిష్టం వచ్చినట్లు బాప్ చేసుకుంది. పాడుగాటి లేత వేళ్లు నల్లటి సీతాకోకచిలుకల్లాగ ఎగురుతున్నాయి, వస్తుపుల్ని సర్దుతూంటే. సిగ్గుగా నవ్వింది చిన్నారి దేహం అంతా.

రాజ్ సిబ్బొగ్గు చిటచిటమని రగులుకొంది. చిరుత పులుల కన్నుల్లో నెప్పులాగ మెరిసింది రాజ్ సిబ్బొగ్గు. చకచకమని నీళ్లు మరిగాయి! అవీరి.

అంచులు విరిగిన కప్పులో టీ పోసి టేబుల్ మీద పెట్టింది చిన్నారి. చిన్నారి ముఖమీద దెబ్బలు బాగా మానిపోయాయి. గడ్డంమీద మచ్చ మాత్రం అరంగుళం పొడుగ్గా, ఎ గా మానుతూంది.

'బిస్కెట్లు తావా?' అంది చిన్నారి కళ్లలోగ చేస్తు మెదిలిస్తూ, దగ్గరగావచ్చి. గుడ్డిదీపం వెలుతురు మచ్చువీద వడింది. ఎఱ్ఱగా జెజ్జీలాగ మెరిసింది.....

.....అటువేపు వెళ్లు గుంపుతోంచి మెషీన్ గన్ మతిపోయినట్లు టక టక. గుళ్లు కనిగా యిటువేపు వెళ్లలోగ్గి దూసుకునివచ్చి పేలు తున్నాయి. రెడ్డిముందుగానే కఠినంగా ఆర్డర్ యిచ్చాడు గూర్ఖాల ఉద్రేకాన్ని పైకి రానివ్వడానికి వీలు లేకుండా. కుడివక్కా ఫ్రెంచ్ లో రైఫిల్ కాక్ చేసిన శబ్దం వినిపించింది. ఆ ఫ్రెంచి ముందు పాలిన చెట్ల కొమ్మల్లోంచి పొడుచుకుని రైఫిల్ కాటే ముందుకు వెళ్లింది. తొందరపడితే మోసం, తెలివి తక్కువగా చావడం. తంకించం పైకి ఎత్తి గూర్ఖాలిలో చాకు లాంటి బూతులు రెండు విసిరాడు. హనిల్దార్.

గురుంగ్ నవ్వు వినిపించింది. రైఫిల్ వెక్కిలా బడింది. రెడ్డి వైవాక్యల్నోతో జాగ్రత్తగా పరిశీలించేడు అవతలి గట్టుమీద దాగిఉన్న మెషీన్ గన్ పోస్ట్ ని. మెల్లగా హుకుం జారీ చేశాడు. ఆ హుకుం పైనుంచి కిందకి తన మెషీన్ గన్ పోస్ట్ దాకా వెళ్లింది.

చిన్నారి తలమీద బుట్ట పెట్టుకుని మధ్యగా కుందేలులాగ పరుగెత్తుతూ రావడం ఎవరూ చూడలేదు. ఎఱ్ఱటి నేతకీర, తలమీద బుట్ట...చిన్నారి గుట్ట దాటుతూ గుళ్లనర్పంలో యరుక్కుంది.

గందరగోళం... ఫ్రెంచిలో ఉద్రేకం ... రెడ్డి బైవాక్యల్నో కిందపడిన, ఫ్రెంచి గోడమీదికి ఎగబాకేడు. వెక్కిరిసి, పైర్ ఆవుచెయ్యమని ఆజ్ఞ యిచ్చాడు. కుడివక్కా ఫ్రెంచిలోంచి కూడా ఒక ఆకు వచ్చి యూనిఫార్మ్ పైకి ఎగబాకిరావడం చూశాడు. ఆలోచనకి నమయింలేదు. నిబంధనలకి నమయింకాదు, ఎ లీవేలమీద, రాళ్లమీద వడికింది వందజాల దూరంలో చిన్నారి. పొదల వక్కనుంచి పాకుతూ పోయారు. వక్కగా, దూరంగా, వేగంగా పాసులాగ పాకుకుంటూ పోయే యూనిఫార్మ్ లో టేక్ బహదూర్ అని రెడ్డి గమనించాడు.

బోర్లాపడిఉంది చిన్నారి. కుడిచెయ్యి పైకి ఎత్తి ఊపుతూంది. ఆయాసంతో రెడ్డి చిన్నపాదవక్కా ఆగాడు. తలమెల్లగా ఎత్తిచూస్తే, టేక్ బహదూర్ చిన్నారి దగ్గరగా చేరడం కనిపించింది. టేక్ బహదూర్ దేహాన్ని ఒక అడుగు పైకిఎత్తి చిన్నారిని చేతులతో పట్టుకుని లాగబోయాడు.....

కూలేడు. గుళ్లు టేక్ బహదూర్ దేహంతో వదలకొండు ద్వారాల్ని తెరిచాయి. ఎఱ్ఱటి నేంమీద రక్తం గడ్డకట్టింది నల్లగా. ఎదురుగా పాకిస్తాన్ నీలి ఆకాశంలో ముఘ్లు దూదిలాగ ఎగురుతున్నాయి. ఆకువచ్చి యూనిఫార్మ్ లో టేక్ బహదూర్ ఎఱ్ఱటి నేల మీద. రెపరెపలాడింది ఎఱ్ఱటి నేతకీర. రెడ్డి నుదుటి మీద చమురుబొట్టు కళ్లలోనడి మండడం మొదలు పెట్టాయి. లేచుకుందానే వెక్కిరిసి చూశాడు. ఇంతవరకూ ఎవరికీ తెలియకుండా కామూఫ్లాజ్ చేసి ఉంచిన తన మెషీన్ గన్ ఒళ్ళిసారిగా దూకింది.

అకాశంలో మబ్బులు. ఎజ్జిటి నేలమీద చిన్నారి కానుగవువ్వు లాగ లేచింది. వక్కవి కోడిగుడ్లు ముక్కలుగా, ముద్దగా, పచ్చగా, ఎఱ్ఱగా, తెల్లగా. బుట్ట తిరగబడి ఉంది. రెండు మంటల నడుమ చిక్కుకున్న బెదురుకళ్ళ లేడిలాగ చూస్తూంది చిన్నారి. పన్నగా ఏడుపు మొదలు పెట్టింది పాకుతూ గురుంగ్, రింగామాక్ వచ్చారు. తన మెషీన్ గన్ ఆటువేపు పోస్ట్ ని ధ్వంసం చేసింది. ఇద్దరూ జాగ్రత్తగా టేక్ బహదూర్ వి మోసుకుపోయారు. చిన్నారి బుట్ట వేపుచూస్తూ పేదగా ఏడుపు సాగించింది. చిన్నారి చెయ్యిపట్టుకుని పాదలవక్కనుంచి జాగ్రత్తగా తిరిగి టెంచితోకి వచ్చాడు రెడ్డి.....

.....పాక్కా వక్కకిపెట్టి కొమిల్లా బెంగాలిలో ఏమిటో గణిగాడు మేనేజర్. రోజంతా శిల్పాలు నమిలే పళ్ళు. రెండుదేశాల బోర్డర్ దగ్గర అటూ యిటూ రవాణాలు-కోడిగుడ్లు, సిగరెట్ లైటర్లు, వీలయినప్పుడు బంగారం, పైలెట్ పెన్నులు. ఇంతకుముందు సులభంగా, అదయంలేని బాటలమీద రహద్యంగా రవాణాలు. ఇప్పుడు విచిత్రకతుల్లాగ, పొంచిఉన్న సింహాల్లాగ నిలబడ్డ పైవ్యాలమధ్యనించి చిన్నారి కోడిగుడ్ల బుట్టలు ఆపాయం లేకుండా రాతేకపోతున్నాయి.

నాథన్ లేచాడు. చిన్నారి కళ్ళు ఏమిటో

చెప్పబోయాయి. రెడ్డి దబ్బు లిచ్చేశాడు. బురదలో బాగా అజీగిపోయిన యిటుకలమీంచి దాటుకుని రోడ్డుమీదికి వచ్చారు. చిన్నారి గుమ్మం దగ్గర నిలబడింది. హరి కేన్ లాంటిరు జాలిగా వెలుగుతూంది.

అకలిగొన్న పులిలాగ గుర్రాటినీ ఓరికింది జీన్ మందుకు. వడమటనుంచి మేఘాలు మళ్ళి పల్లగా, బరువుగా కమ్ముకుంటున్నాయి. జీన్ ముతపు రంగ బోతూంటే వెనక్కితిరిగి మారదు రెడ్డి. చిన్నారి అలాగే నిలబడిఉంది.

తన ఆల్బమ్ లో యిదొక స్పెషిల్ అనుకున్నాడు రెడ్డి. ఓలియర్స్ రూమ్ లో చేరులో విస్కీగ్లాసులు పట్టుకుని దృఢంగా, డబ్బుగా, కారు టైర్లు స్క్రీన్ లోచేసే క్రిష్నన్, మండల్. గోడ వైపు చూస్తూ, మార్కియా రేకుండా బ్యాంకెట్ల కింద టేక్ బహదూర్. ప్రవాసజీవితపు నవీన ప్రదర్శన చదరంగం, టెన్నిస్ లైఫ్ వోల్ట్లమీద కేశవరావు...

మేమూలు తయారుగా ఉన్నాయి. ఎవరూలు పేర్చి ఉన్నాయి. మందుగుండు సాహి ఉంది. రెడ్డి దీపాల్ని ఎంట్రి కామరాలు విప్పించి చూస్తున్నాడు. ఇనుము కరగబోతూంది. సీసం వర్షిస్తుంది. చిన్నారి అలాగే నిలబడిఉంటుంది. నిలిచి చూస్తూన్న చిన్నారి కనుపాచలు ఆశీర్వాదిస్తాయి.

‘తాలాంకనందనీ పరిణయము’:

ఒక పరిశీలన

శ్రీ రంగాచార్య

తాలాంకనందనీ పరిణయముపై నవంబరు (1967)

‘భారతి’యందు ప్రచురింపబడిన వ్యాసమును చూచితిని. అందు పేర్కొనబడిన ముఖ్యమైన విషయముల కొన్నింటిని పాఠకులకు తెలుపవలయునను మద్దేశ్యమున వాస్తవ్యం ‘తాలాంకనందనీ పరిణయము’ (ప్రతులు) తదితర ధారములచే ఈ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను— విజ్ఞులు పరిశీలింతురుగాక!

ఆంధ్రభాషా యోగ కమూన్యాలంకారము లాన గూర్చిన కవితలు మరింగంటివారు. ‘ఆంధ్రకవుల చరిత్ర’ కొరునిమండి ‘సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్య’ కర్త వరకు ఈ కవులగూర్చి తెలుపుచున్నారు. ఐనను అందరి విషయములు చాలవర కనమగ్రములుగనే గలవు. అందుకు ముఖ్యములగు కారణములు. 1. ఈ కవుల గ్రంథము లందుకాటుతో లేకపోవుట. అలభ్యముగ నుండుట. 2. వీరినిగూర్చి వ్రాయువారు, తద్రచన లను కూలంకషముగ వరింపక ‘ఇట్లు వ్రాసిన’ ‘అందిట్లు గలదు’ అని తెల్పుట.

అదృతపాంధ్ర సాహితీ ప్రపంచమున మరింగంటి కవులనుగూర్చి కొంతవరకు పరిశ్రమించిన వారలలో మున్నెవరిద్దరూ చారిత్రక పరిశోధకులు కీ. శి. శేషాద్రి రమణ కవులు, పండిత శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు. డా. శ్రీ బిరుదురాజు రామరాజుగారు ఇదం ప్రథములుగా పరిగణనీయులు. వేటివరకు విద్యమై ప్రచురమైన ‘సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యము’న మరింగంటి కవులగూర్చి అనమగ్రముగ గలదు. అందు ఆయా కాలమున చేరిన— కవులు—ప్రబంధములు ఇంకను గలవు.

తాలాంకనందనీ పరిణయమును ఈ వ్యాసమున ప్రబంధ నిర్మాత మరింగంటి వేంకట నరసింహ

చార్యులు. ఈతడు మద్యల్యగోత్రుడు. భావనా చార్యుల పుత్రుడు. వల్లగొండ జిల్లా దేవరకొండనీయందులి ‘కనగల్లు’ (గామవాసి. 1842 క్రీ. శ. ప్రాంతమున నుండినవాడు. ‘శతఘంటాపదాన’ దిరుదాచితుడైన మరింగంటి సింగరాచార్యుల కీతకారవ పురుషుడు. ‘తాలాంకనందనీ పరిణయము’ ‘ఇందిరాంభావతము’ అనున పితని రచనలు. ఈ కవని గూర్చియు—తాలాంకనందనీ పరిణయమును గూర్చియు విపులమైన వ్యాసమును శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు వ్రాసినారు¹. ‘లక్ష్మణరాయ పరిశోధకమండలి’ (హైదరాబాదు)యందుగల తాళపత్రపతి వీరి కాధారము. అందు వారును కొన్నివిషయములలో సారసము పడిరి.

‘తాలాంకనందనీ పరిణయము—ప్రతులు’

1. ‘లక్ష్మణరాయ పరిశోధకమండలి (హైదరాబాదు) తాళపత్రపతి సమగ్రము.

2. డా. శ్రీ గోపాలకృష్ణ రావుగారు. M. A. Ph. D. రీడర్—తెనుగుళా — డిస్టానియూ విశ్వవిద్యాలయము—తాళపత్రపతి—సమగ్రము.²

1. తెలంగాణ పత్రిక’ నంబ-4, సంవత్సర 44 వ్యయ శ్రీ శాఖ బ. 10. (25-6-1946 ఆదివారము.)
 ,, నంబ-4, సంవత్సర 50 (2-7-1946 ఆదివారము.)

2. వీరివద్ద ఈ పత్రిక సమగ్రముగ నున్నట్లు వాకు తెల్సినవారు—పూజ్యులు డా. రామరాజుగారికి కృతజ్ఞుడను.

3. మా తండ్రిగారు — శ్రీ రాఘవాచార్యుల వారివద్ద.

1. వ్రాతప్రతి } ఈ రెండును అనమ్మగములు.
2. తాళప్రతి }

3. పె రెండుప్రతుల ననునరించి వ్రాసేవారు మా నాయనగారికొక ప్రతి - అది కొంత యనమ్మగము.³

పై ప్రతులనునరించి మేము వ్రాసుకొనిన గంభము నాధారముగా చేసి వివరముల వ్రాయుచున్నాను. ప్రథమమున (మా) ప్రతినిగూర్చి తెల్పుదును⁴ -

ప్రథమాశ్వాసము: - అదినుండి కొంతభాగ మనమ్మగము.

అనగా 'ఉద్దేశించి రంగంపొంగ...' అను వచనారంభమువరకు, అవటినుండి . ఆశ్వాస మంతయు నమ్మగము.

ద్వితీయాశ్వాసము: - నమ్మగముగ గలదు. ఆశ్వాసాంతమున 'నాగబంధము' గలదు.

తృతీయాశ్వాసము: - పారంభమునుండి 120 సంఖ్య గల పద్యమువరకు నమ్మగము (120 పద్యమున ఒక చరణము లేదు). మిగతా భాగము సెంపూర్ణముగ - నమ్మగముగ గలదు. ఆశ్వాసాంతమున 'సోష్య విరోష్యకందము' గలదు.

చతుర్థాశ్వాసము: - మధ్య మధ్య కొన్నిపద్యములను గ్రములు. ఆశ్వాసాంతమున 'సోష్య త్ర్యక్షర కందము' గలదు.

పంచమాశ్వాసము: - ఆరంభమునుండి 'అనియుల్ల సోక్తు లాడగ' - ఇక్కాది పద్యము (26) వరకు నమ్మగము. మరల 115 పద్యమునుండి 122 పద్యమువరకు మధ్య మధ్య కొన్ని పద్యపాదములు భ్రష్టములు. అంతమున 'మమగుళుచ్చ బంధము' గలదు.

షష్ఠాశ్వాసము: - 111 సంఖ్య పద్యమువరకు మంచిగా గలదు. 112 సంఖ్య పెద్దవనము. చాలా భాగము జీర్ణము. 222 నుండి 228

పద్యమువరకు కొన్ని పద్యభాగములు లేవు. ఇందు (136 సంఖ్య గలది) మమారు 60 చరణముల సీసమాలిక యున్నది.

పై వివరముల ప్రకారముగ ప్రస్తుత ప్రబంధమునందలి గద్యపద్య సంఖ్య ఈ విధముగ గలదు.

ప్రథమాశ్వాసము	253
ద్వితీయా ,,	296
తృతీయా ,,	198
చతుర్థా ,,	351
పంచమా ,,	406
షష్ఠాశ్వాసము	232

మొత్తము 1756

ప్రబంధ మింకను కొంతభాగ మనమ్మగము గదా! పూర్తిగ లభించిన రెండువేల పద్యములకు పాచ్చగా నుండునేమో! యని నా యూహా :

ఈ కవివంశము - రచనాకాలము

కవి తన వంశీకులగూర్చి ఇట్లు తెల్పినాడు.

'మంత్రమంత్రార్థ నృతంత్రమంజల బోధ చేత చేతముం రక్షించినారు

దీనావనకృపాన దీనాభిధాన చిం

తామణి భృతిచే దసరినారు

కుంభిని పరవాది కుంభినిర్ల విభేద

కంఠిరవనభ గాంచినారు

నయవిలక్షణ సత్వ వినయ గరిమల మహి

మహిమగాంచి రభిం దిగ్మహితకీర్తి(?)

3. వ్రాత - తాళప్రతి ప్రతులను ఏతత్కవి వంశీకులు కీ! కీ! శ్రీ ఆ. మరింగంటి శ్రీ రంగాచార్యుల వారు మా కొనంగినారు.

4. నేటివర కెవ్వరును తాలాంకనందనీ పతిణయము ప్రతుల వివరముగాని గద్య పద్య సంఖ్య గాని తెలుపకపోవుటయు - పాఠకులకు వరిశోధకులకుమిక్కిలిగా ఉపకరించునను ఉద్దేశ్యముతో నేనీ వివరముం నొనంగుచున్నాను.

సర్వ చార్యక ముఖ మత దుర్వచశ్శ్రీగ
.....
.....
గర్వహారులు మరింగంటి పూర్వగురులు

(1-24)

(గంధస్థాధారమునుబట్టి కవి వంశము:—

భావనాచార్యుడు—(కవి వసీతామహాండు)

నరసింహదేశికుండు

వేంకటకృష్ణదేశికుండు

భావనాచార్యుడు

వేంకటరాఘవా
చార్యుడు
(కేశవస్వామి
శతకకర్త)

వేంకటనరసింహ
చార్యుడు
(తాలాంకనందనీ
పరిణయ కర్త)

(వంశవర్ణన హెచ్చుగా చేసినాడు. అమూరి మరింగంటియని నీరి కాపేరెట్లు వచ్చినది, వీరివంశమునం దాద్యులు, వారి ప్రభావమును గలదు. సాహితీ లోకమున కావిషయము సుపరిచితమగుటచే తుదిభాగపు వంశవృక్షముమాత్ర ముదాహరించినాను).

‘తాలాంకనందనీ పరిణయ’ కర్తయగు వేంకట నరసింహచార్యులు తన యగ్రజాడగు వేంకటరాఘ వార్యునిగూర్చి హెచ్చుగా ప్రశంసించినాడు. అందలి రెండు పద్యములు—

శ్రీ మద్వేంకట రాఘవ

ధీమతయో మదగ్రజాడు తదీయ ఘనకృపా

స్థానముచే నేమముచే

క్షేమముచేమనితి నారసింహార్యుడనన్ (1-39)

గురు తమోహరి సంతతకువలయాత్మనః

దురుకళానిధి సత్సంగతోత్పత్తిండు

విష్ణు సదనకర్తకరుండు కవిప్రియుండు

వనధ మాయన్న మా యన్ననంటివాడు (1-40)

ఈ రాఘవార్యుండు మహాప్రతిభావంతుడని, కవి ప్రియుడని, పై పద్యములవలన నూహించ వీరిగు చున్నది. ఈ దశవలగూర్చి తెలుపబడలేదు. ఈతని రచన ‘కేశవస్వామి శతకము’ ర మాత్ర మువలభ్య మైనది. ఇది యంత్యప్రాసలతోగూడిన సీపపద్య శతకము. (దీని రచనా కాలము శా. శ. 1778. క్రీ. శ. 1856). కవి తన శతకమున

‘శాలివాహన గత శకవర్షములు నను

ఋషి గిరి శశి సంఖ్య రూఢి నడవ

(వభవాది షష్ఠి సంవత్సరాంత స్థితి)

తానందనామాబ్ద మనవి గడవ

తలచగా దగు దారి నెలత పేర్చెల నిండు

పున్నమ రోజున ప్రాద్దు బొడవ

కేశవపుర చెన్నకేశవశతకంబు

నిండె నామది నాలాడుండి నొడవ

తద్గుణ స్తుతి మధురామృతంబు కడవ

గా భజించిన నరు లభౌమముల గడవ

కలిగి కల్యాణ కరణ భోగములు గుడువ

కేశవస్వామి భావ్యత్తగేశగమి (108 పద్యము)

పై పద్యమునందు 3 వ చరణము పారస్పాయిగా నున్నది. దానిని ‘తలచగా దగు దారి’తలచు ‘పేర్చెల’ అని పవరించిన నరియైన యర్థము వచ్చును. దారి=మార్గము, తల=శిర్షము అనగా ‘మార్గ శిర్షము’ అను మానమగును. కవి చెప్పికొనిన అనంద నామ సంవత్సర మార్గశిర శుద్ధ పౌర్ణమియగును. శతక రచనా కాలము శా. శ. 1778

క్రీ. శ. 1856

తాలాంకనందనీ పరిణయము శా. శ. 1764

క్రీ. శ. 1842

5. వివరములకు నా వ్యాసము ‘మరింగంటి వేంకటరాఘవాచార్యులు—కేశవస్వామి శతకము’, ‘భారతి’ 1966 డిసెంబరు.

6. మానమలయందు శ్రేష్ఠమగు మానము మార్గశిర మనుటకు ‘మాసాం మార్గశిర హం బుతూనాం కుమకారః—’ అను గీతా శ్లోక వాక్య ములే ప్రమాణము.

నేటివరకు తాలాంకనందనీ పరిణయమును గూర్చి వాసినవారు కేశవస్వామి శతకర్తకును— తాలాంకనందనీపరిణయ కర్తకును సంబంధముగలదని గాని— సహృదయునిగాని తెలువకపోవుటచే శతకాధారములు సైతమిందు పేర్కొనవలెనని.⁷

గత మాసము (నవంబరు) 67, భారతీయందు (64 పుటలో) 'ఇది సుమారు 1872 క్రీ. శ. ప్రాంతమున ముగింపబడినదని 'గోలకొండ కవుల సంవిక'ద్వారా పేర్కొనవచ్చును' అని గలదు. ఈ పైవాక్యము పూర్తిగా పొరపాటు—కావున 'గోలకొండ కవుల సంవిక' యందును తాలాంకనందనీపరిణయము నందును గల గ్రంథరచనాకాలాధారముల నొసంగుచున్నాను.

'గోలకొండ కవుల సంవిక'. 'పూర్వకవి పరిచయము'. 411 పుట.

'క్ర- సం-140. వేంకట నరసింహాచార్యులు, మరింగంట.'

వి- కనగల్లు - వల్ల గొండ, తి.

కా-కా. శ ౧౭౬౪ (1764) క్రీ. శ. ౧౭౮౨ (1842).

ర- 'తాలాంకనందనీపరిణయము.'

ఇందీరాం భాగవతము (యక్షగానము.)

ఈ రెండు గ్రంథములు హైదరాబాదు లిబ్రరరీయ వేరికోధక మండలి యందు గలవు.

ఇక 'తాలాంకనందనీపరిణయము'న వచ్చి శ్వాసము చివర—

'కలియుగ శాలివాహన శ

కంటలు వేదరవిచలేందు సః

ఖ్యలుజను నందు వాంగిరస

చాయవభాద్రపదానీరాష్ట్రమిన్

కలితమృదూక్తి నీ పరస

తావ్యము పూర ముగా రచించె న

త్యలముడు శేష శైల లిఖ

లాగ విహారి లవత్కృపారతిన్.'

దీని ప్రకారముగ 1764 శాలివాహన శకము

అనగా క్రీస్తుశకము 1842 అగును - అంగీదన

సంవత్సర భాద్రపద బహుళ అష్టమి తిథి (1842 సం) ప్రాంత రచన సమాప్తమైనది.

ఇంత స్పష్టముగ రచనాకాలము తెలిసికొను వాధారము లున్నను—పైవి ఆ విధముగ వ్రాయుట సరిగాదు, దీనివలన మరింగంట వెంకట నరసింహాచార్యులు తాలాంకనందనీపరిణయమును క్రైస్తవ శకము 1842 సం. ముగించెనని విస్వంశయుముగ చెప్పవచ్చును. ఈ సమయమువరకు కవి సుమారు 50 ఏండ్లప్రాయమునకు హెచ్చుగా నుండియుండును.

స ణ ధ వి ష య ము

కథా విషయ మింతకుపూర్వము తెలిసినదే గావున మరల వ్రాయుట యనవసరమేమో! కవి యొక ప్రబంధమును 'పకలాంకరణ పదప్రకరణ గూఢశ్లేష షిశ్లేష శ్లామియ పురాణ రచనా ప్రవీణ చమత్కరియాధురంధర కవిపురందర నాభ్యురంద స్వంద దమంద ప్రధాన మాధుర్య ధుర్యంబుగ'ను, 'దుష్కరపదపుష్కలశుష్కకవితావరీష్కరులగు దుష్క పుల నిరసించి కలషలతావితానలప్రతంబుగా పవిత్రజనస్తోత్రపాత్రంబుగా నొక్క చిత్రకా చరిత్రంబు రమాకళాత్రాంకీతంబుగా' రచియించెను. దీనిని 'వంతత కల్యాణ వరంప గ్రాంత దిగంతంబగు నలుల'ను, 'శృంగార రస ప్రధాన ప్రాంతముగను' వ్రాసినాడు.

ప్రబంధమున వర్ణనలు హెచ్చుగా గలవు. అటవట కొన్ని వ్యాకరణ దోషములు ఛందోభంగములు గలవు. కవి తన ప్రబంధమును గూర్చి—

'ఉరుతర కందవేణి లవ

దుత్పలలోచన చందకాంగి బా

సురతమమధ్య రమ్యచరి

మందరపుత్త నితంబ గీపి

స్తర బహుమతకోకిల ర

నవ్వరభావరయ్యై న కావ్యసం

దరి—' అని బహుచమత్కృతిగా చెప్పుటయే

గాక ఇందలి! కథావృత్తాంతమును తత్తదుచితరక పోషణమును శైలు వివరించినాడు—

7. శతకమున 107 వ పద్యమున కవి తన

వంశీకులగూర్చి తెలి నాడు. దానివలన నీ యుధయుల సంబంధము సిద్ధంబు ము.

‘చెలి నెత్తుకొనిపోయి చెలిభూపుదానయ్యె
నన్న విష్ణుయరనం భావహించె
ఆ లక్షణుండు దిగంబరుండై పాతె
ననిన హాస్యరసంబు వసుకరించె
రొద్రజంతువులు కొరపులం బ్రేల్పెనటన్న
నరణి బీభత్సరసంబు వొడమె
తమను కర్ణుండు విందలు వనించెనటన్న
జెలవ పిరరసంబు సిక్కుటిల్లె
తుదకు తాముండు కన్య సత్తునని ఎల్లె
నన్న కాంతరసంబుపై చెన్ను మిగిలె
పెండ్లికి సుభద్ర నిసుజాడ ప్రేమ గోరె
ననిన శృంగారరస మంతకంత జెలంగె.’

(5-54)

ఇట్టి వింత రచనలు ఇంకను కొన్ని యిందు
గలవు—వ్యాసవిస్మరిధీతిని వదలుచున్నాను.

కవిని గూర్చియు—తత్కర్మిని గూర్చియు తెలిసి
కొనుటకు ముఖ్యధారములు కృత్యాధ్వంతములు
పాఠ్యుగ రోద్యక్షను. కృత్యాదిని గూర్చి తెలిసియుంటిని.

ఆ శ్వా సాంతములు

ఆముక్తమాల్యద యందలి ఆశ్వాసాంత పద్య
ములవలెనే ఇందును గలవు. ప్రథమ—షష్ఠాశ్వాస
పద్యములను—ఒక గద్యనుమాత్ర ముదాహరించుదును.

‘ఇది కేషిద్రీ గుహా విహార కమతా
హృత్ప్రేక్షానద్యావహ
ర్యదయావత్తుత రాఘవాగ్ధ్య గురువం
ద్రప్రాజ్ఞ సోదర్యమా
పాద మౌద్గల్యకులీన వేంకట నృసిం
హాచార్య సంసౌక్త ధీ
పద తాలాంకమునందని పరిణయా
శ్వాసంబు ప్రాధాన్యమున్
ఇది భారత మరంద మాధుకి నచోఽ

హీన ప్రతా రాఘవా
ర్యదినేశామణ భావవార్య తమణ
ప్రాధాంక మౌద్గల్య భూ
విదితోద్వేలిత కీర్తి.....నరమా
ద్వీ నారసింహార్యపా
పద తాలాంకమునందని పరిణయా
శ్వాసంబు షష్ఠాంబగున్.

‘గ ద్య’

‘ఇదిశ్రీ మచ్ఛేషధరాధర సౌధవీధీ విహారణ
వేంకట రమణ చతు ర్విలక్షణాక్షీణ కృపా
కటాక్ష వీక్షణా పరిలబ్ధ లక్ష్య లక్షణానంద్య
విద్యా విలాస శ్రీనివాస గురుచరణ న్యరణాభ్యసన
రసనా వికాస నిమిత్త్య కలాణా సౌకల్య మౌద్గల్య
గోతవప్రత భావనాచార్యపుత్ర పర్యత్రయ
కైంకర్య విధాన వేంకటనృసింహార్యధిదాన ప్రశీ
తంబైన తాలాంకమునందని పరిణయంబును మహా
ప్రబంధంబునందు...అశ్వాసము సంపూర్ణము’

ఈ కవిపద్యుని ‘ఇందిరాం భాగవతము’ను
నేనింక చూడలేదు. ఈతని చాటుపులు కొన్ని మాపద్ధి
గలవు. కాలాంతరమున నానిని గూర్చి తెలుపుదును.

సాహిత్యసేవ చేయుచున్నామను ఏకాదశిలో—
పంపత్తో ధనైకసాధ్యములైన యిట్టి ప్రబంధముద్రణ
భారము మోయించి—సుపరిష్కృత మొనర్చి ప్రచు
రించిన ఆంధ్ర సాహిత్యమున వెన్నియో ఆమూల్య
గ్రంథములు లభించును. అందు ముఖ్యముగ మరిం
గంటి వారిని.

కొంతకాలము తరువాత గూడ ప్రాసీన గ్రంథ
ముల స్థితి యిట్లేయున్న ఆంధ్రులమైన మనము
విచారించుటతప్ప చేయకలిగిన దేమున్నది.

8. ఆముక్తమాల్యద యందు ఆశ్వాసాంత
మున గద్యలేక పద్యము మాత్రమే గలదు. కాని ఇందు
పద్యము, దానివెంట గద్యయు గలదు. పద్యములు
రెంటియందు ‘ద’ ప్రాసతోనే యున్నవి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

ప్రచురణలు

ప్రతులకు : కళాభవన్, హైదరాబాద్—4.

	రూ. పై.
1. తెలుగు సామెతలు - (వధాన సంపాదకులు : శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ)	10-00
2. పదవింధ పారిజాతము - 1, 2 భాగములు - శ్రీ వాల్మీకి వెంకటేశ్వరరావు	20-00
3. రవీంద్ర శతపాత్రిక విశేషసంచిక - శ్రీ చంటి జానకిరావు	10-00
4. దక్షిణ భారత సాహిత్యములు -	3-00
5. సాహిత్యోపన్యాసములు - 1 to 6 సంపుటలు	8-50
6. ఆంధ్ర క్రియాస్వరూప మణిదీపిక - ముఖ్య సంపాదకులు : శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	20-00
7. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రిక భూగోళము - శ్రీ కుందూరి శశ్వరదత్తు	10-00
8. సూక్తి సుధాకరము - సంపాదకులు : శ్రీ పెనుమత్త సత్యనారాయణ రాజు	20-00
9. ఉద్భూత కథానికలు - అనువాదములు : శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళి శాస్త్రి	5-00
10. ఉద్భూత సాహిత్య చరిత్ర - అనువాదములు : శ్రీ యన్. సదాశివ	6-00
11. సి. పి. బ్రౌన్ - రచనలు : శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు	5-00
12. సూరదాసు పదాలు - అనుకర : శ్రీ దుర్గానంద్	1-00
13. రాఘవాభ్యుదయము - పరిష్కర్త : డా॥ బి. రామరాజు	4-00
14. రసగంగాధరము - శ్రీ ధరణికోట వెంకటసుబ్బయ్య	6-00
15. అష్టద్ రుపాయాలు - అనువాదము : శ్రీ సదాశివ	1-50
16. అఖిల భారత కవయిత్రులు - సంకలనము : శ్రీమతి తిలకుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మ	7-00
17. ఉత్తర భారత సాహిత్యములు -	4-50
18. విష్ణుపారిజాతము - రచయిత్రి : శ్రీమతి బరిగొండ వెంగళమ్మ	2-50
19. ఉత్తరరామచరిత్ర నాటకం - శ్రీ నేలూరి రామదాసుశ్యాంకర్	8-00
20. ఆంధ్రదేశ చరిత్రకథలు - కర్త : శ్రీ శివమణి పన్నిదానం సూర్యనారాయణ శాస్త్రి	0-75
21. నెహ్రూ స్మారక సంచిక - సంపాదకుడు : డా॥ ఆదర్శ రామకృష్ణరావు	8-00
22. శ్రీనాథ పదప్రయోగ కోశము - సంపాదకుడు : శ్రీ పండుకల లక్ష్మీరంజనం	30-00
23. ఆంధ్ర గద్య చంద్రిక - సంపాదకుడు : శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	8-00
24. తెలుగు నిఘంటువు -	5-00
25. శాసన శబ్దకోశము - శ్రీ కె. శశ్వరదత్తు	40-00
26. మౌలానీ రుమీ మసనవి - శ్రీ సదాశివ	1-00

నా కోసం కన్నీళ్ళు కార్చొద్దు

శ్రీ భైరవయ్య

ఈ సమస్యల్ని
మునుగు మనుష్యుల్ని
ఈ వక్రోక్తుల్ని
వ్యర్థాలవహదుల్ని
ఈ విషవృక్షాల్ని—విషపు నవ్వుల్ని
తేనె పూసిన కత్తుల్ని
నమ్మక దోహాల్ని
ఆచరించలేని సిద్ధాంత ప్రకాండుల్ని
దుర్బరాన్ని
ఈ కుళ్ళుని
చేదించుకుంటూ
నేనెల్ని పోతున్నప్పుడు
నేస్తం
నా కోసం కన్నీళ్ళు కార్చొద్దు.
వాటితో
ఈ ఏహ్యనికి బందీని కావించొద్దు
చీకట్లు చీల్చుకుని
ముందుకు పోతున్న
నా గమనానికి
ఆనకట్టలు వెయ్యద్దు
విస్తృత విశ్వంలో
విహరించబోయే నన్ను
రెక్కలు విరిచి
నేలి రాలొద్దు
జిహ్వగారి కొసల మెసల కరుకులతో
వద్దు నేస్తం వద్దు
సంతాప సభల్లో

నామానాన్ని చెరచొద్దు
నరిగమ వదలిన
మీ భావదార్పిద్యాన్ని నా కంట గంటొద్దు
హంసలా ఎగురుతూ
అంతెత్తు మీంచి చూస్తే
అందంగా కనిపించింది
అజగరమని తెలియదు
దోవతప్పి వచ్చాను
ప్రవరాఖ్యుణ్ణితే కానుగాని
ప్రలోభుణ్ణికాను
నందనవనంలా వుంది
నట్టేట దిగుతాననుకోలేదు
ఊబిలోంచి ఊడివద్దాను
వెనక్కి పిలవొద్దు
వద్దు నేస్తం వద్దు
విమర్శలో తద్దినాలుపెట్టే మహామహుల్నించి
పొగడ్తలతో పొంచుండే కబళించే రాహువుల్నించి
నిక్కష్టల్నించి
ఈ ఘోర తమస్సునుంచి
పరస్పరద్వేషం—కావేషం
సిపిలిన్ లా సర్వాంగంగా వ్యాపించిన జాతినుంచి
ఈ అబద్ధాన్నుంచి
మానుషిల్లుల్నించి
దూరంగా—మదూరంగా
వెళ్ళిపోతున్నప్పుడు
నాకోసం కన్నీళ్ళు కార్చొద్దు నేస్తం
మడిగుండాల్లో ముంచొద్దు
ప్రీతి.

వెన్నెలకంటి యన్నయ్యకవి కాలము

శ్రీ టేకుమళ్ల రామేశ్వరరావు

పోడకమూర చరిత్రము తెలుగు కథల నబంధమును వెన్నెలకంటి యన్నయ్యకవి వ్రాసినాడు. ఆ పుస్తకము కొంత మాత్రమే అభించినది. దాని యవతారికాభాగము దొరికకపోవుటచేత నా గ్రంథ కాలనిర్ణయ మొక నమస్య యైనది.

వెన్నెలకంటి యన్నయ్య రచన కావ్యమును తన తండ్రియైన మారామాత్యునకే యంకిత మిచ్చినట్లు అశ్వాసాంత గద్యములనుండి మనము గ్రహింపవచ్చును. అశ్వాసాంత పద్యములలో గొంచెముగా చారిత్రకాంశము లున్నవి. అవి కవికాల నిర్ణయమునకు సహాయపడునేమో పరిశీలించవలసియున్నది. ఆ పద్యములలో మనకు మనయోగవదు భాగములను మాత్రమే యిచ్చట ముట్టంకించెదను—

మా. ...శైలమసిద్ధాంతవేది !
...యజ్ఞకర్మ ప్రసీదా !

క. ...అప్పుడు మారామాత్య !

క. శ్రీ రామాయణ భారత
పారాశరసూక్తికూర్మ పద్మనము భా
సార పురాణ విలోచన
గౌరవధన్య ! మంగళిణ మూర్తయ్య !

మా. హరిహరదశదర్శి ధ్యానాంతరంగా !
నరపతిసయవిద్యారంజితావ్యూహంగా !
వరణంతిమిరాశీభంజనోద్భవభంగా !

క. ...నివ్వరక్క మహాశ్రీ
ప్రాచుర్యమూరి.....

కా. ఆనందంబు పరితపూత ! హరితత్వాశాస్త్రయూ !
.....వల్లహానకుల.....

క.మణిమితభాష
నరితోషణ మకవిలోక !.....

ఉత్సాహ. బంధురవబంధ బంధభవ్య.....

పిందూర్తి ప్రచుర తురగ పేద్య వాణి శిష్యా !

క. శ్రీ హర్ష ముఖ్యముకవి న
మాహిత కావ్యపవంత !
...మంత్రి యన్నయమారా !

ఉ. ట్టియుగందరాది నిరపాలకమంత్రి మహా...నం
ఘట్టన ధీ ధురంధర !.

మందారదామము. సంగీత పాహిత్య పాఠశ్యలోలా !
అంగీకృత శ్రీమ దాద్రినధానా !

క. శ్రీ భార్గవ, కామండక
వైదానమహాధార్య ! వాచనమంత్రి
ప్రభవ !.....

మ. నరసింహదన ! నర్మరాగమనరీ
క్ష్మా కృష్ణకందార ! భా
వ్యర వాచారసభావ నిర్మలన బో
జక్లాప ! నిద్రా నిరం
తర గోష్ఠీ జగదేకమర్ల ! బహుశా
ప్రగ్రగంభ పీఠాంత వి
స్మర విజ్ఞాన కవిత్య కావ్యరణా
వర్మల సోమేశ్వరా !

ఉ.మత్సర
ద్వామ విరోధిమంత్రి జన
రా దృఢమంత్ర రహస్య...

క. చాటకముని కోహలాది బాల్యరహస్య
ద్వామ విప్రుణ ! ప్రజ్ఞా
పాటు చాతుర్య మాతృభరణాచార్య !

1. పోడకమూర చరిత్రము ఆంధ్ర పాహిత్య
పరిషత్తు (కాళిదాస)వారు 1932 లోఁ లక్షయించిరి.

వెన్నెలకంటి యున్నయ్యకవి కాలము

పై పాడికలనుండి కొన్ని యంశములు తెలియుచున్నవి. వెన్నెలకంటి మారన యావస్థలను మూతుడు. హరితన గోత్రుడు. అర్వేలవాడు. అప్పుయ మంత్రి పుత్రుడు. కై నవీర్ధంత మెఱిగినవాడు. యజ్ఞములను జేసినవాడు. హరిహరారాధన (ప్రియుడు. కవులను బోషించెను. ఏదియో ప్రబంధ రచన చేసి యుండును. మాతృభరతాచార్యుడుగాన నేదియో నాట్యగంధమును గూర్చియుండవచ్చును. అనేకమంది శిష్యులున్నవాడు. అతడు మహానదాని. భట్ట, యుగంధ రాదులతో ననుమైనవాడు. మంత్రాగ్రహ మూర్త్యుడు. గుప్తముల శిక్షణ వెఱిగినవాడు. కృష్ణకందారరాజు, భోజరాజు, జగదేకమల్లుడు, సర్వజ్ఞ సోమేశ్వరుల వంటివాడు.

అతడు యజ్ఞ యాగాదులను చేయుటచేత సూరన సోమయాజి యనవచ్చును. అయితే యతః డేరాజునద్ద మహానదానిగానున్నాడో పై పాడికలనుండి విశదముకాలేదు. కాని వానినుండి కాలనిర్ణయమును జేయవచ్చును.

'కవిత పుట్టిల్లు వెన్నెలకంటి యిల్లు' అను సామెత యేర్పడినది. ఇంక వేయితర కవియైనను పైన జెప్పిన సూరనసోమయాజిని వర్ణించినాడేమో చూడవలసియున్నది.

జక్కయ మహాకవి విక్రమార్క చరిత్రమును తెలుగు ప్రబంధమును వ్రాసి, వెన్నెలకంటి సిద్ధన మంత్రికి (క్రీ. శ. 1385 ప్రాంతములో సంకీర్త మిచ్చెను. సిద్ధనమంత్రి వంశమునకు మూలపురుషుఁ డైన మారనసోమయాజి యిల్లు వర్ణింపబడినాడు—

సీ. వేదశాస్త్ర పురాణవిజ్ఞాన సరణిమై
నధిగత పరమార్కుడైతనరై
కిన్నెదనపూడి, రాజేంద్ర చోడక్షమా
రములచే నగ్రహారముగ వడచె
గతకదండాశిష్యత్రవాసుర

ప్రముఖ సామ్రాజ్య దివ్వాముల వాపు
నర్వలోముఖముఖ్యనవనక్రియాప్రాధి
మిథయ వంశముల నుద్ధరించె

శీ. నన్నదాచి దానవిద్యా పుష్పండు
నతమకై నందరాజ సారగుండు

హరితవంశాంబునిధిచంద్రుఁ డాశ్వమతుండు
మగుట నిఘాత మారన సోమయాజి.

ఈ వధ్యములోని మారనసోమయాజి హరిత వగోత్రుడు, వర్వలోముఖాది యజ్ఞములు చేసినవాడు. సామ్రాజ్యదివ్వాములు వడచినవాడు. రాజేంద్రచోడుని వలన కిన్నెదనపూడి యగ్రహారమును బొందెను. (ఈ యెద్దనపూడి గుంటూరుజిల్లాలోని నరసరావు పేట తాలూకాలో నున్నది.) అన్నయకవి వర్ణించిన మారన సోమయాజియు, నీ సోమయాజియు నన్ని గుణములలోను సరిసొరిరి. కాని వెన్నెలకంటి సూరన యను మఱియొకడుకూడ నున్నాడు. అతనితోఁగూడ సరిచూచికాని నిర్ణయము చేయరాదు.

జక్కనకవి వ్రాసిన పద్యవంశములలో వొక వెన్నెలకంటి సూరన పేర్కొనబడినాడు—

ఉ. వెన్నెలకంటి సూరన వి
వేక గుణాఘ్నుడు, వేద శాస్త్రనం

2. వెన్నెలకంటి వేంకటాచలకవి వ్రాసిన శ్రీకృష్ణ ప్రబంధములోని వాక్యము.

3. ఈ పాశము సరియైనది కాదనియు 'వెద్దనపూడి రాజేంద్రచోడక్షమారములుచే నగ్రహార ములు వడచె' యను పాశము సరియైనదనియు భావించి వేంకటాచల వెంకటరమణయ్యగారు యెద్దన పూడి రాజేంద్రచోడు డనువా డుండవచ్చునన్నారు. (భారతి, మే 1935 పుట 693.) కాని మారన సోమయాజియొక్క కాలమును నిర్ణయించుటకు నితర పాధనములు గూడ నున్నవి. ఇంతకును నెల్లూరి చోడులు, కొణిదెనచోడులు, పాత్రపిచోడులను చోడ వంశములను వినుచున్నాముగాని యెద్దనపూడి చోడు లను వంశనామమును విసలేదు. కాలట్టి పై పాశమే సరియైనది.

4. ఎద్దనపూడి చిరకాల మొక వంశమువారి ప్యాధీనములో లేదేమో! (క్రీ. శ. 1149 చాటి యొక శాసనములో దానిని త్రిభువనముల్ల దేవరాజు గుండెమెడ యున్నయమంత్రికి దానము చేసినట్లున్నది. (తెనుగు కవుల చరిత్ర, నిడదవోలు వెంకటరావు కృతము. 1953. పుట. 196.)

తునుక—‘మహారాజాధిరాజ వరమభట్టారక వరమేశ్వర’.... వర్మను చాళుక్యరాజు లెట్టివారో యితడు నట్టివాడే. సోమేశ్వరుడు 1108 ప్రాంతపువాడు. అతని కుమారుడు కన్హారుడు లేక కందారుడు. అతడు 1111 లో సింహాసన మెక్కెను. అతని శాసనములు కృష్ణపురములో నున్నవి. కృష్ణపురము నకు సంబంధించిన కందారుడే అన్నయకవి పేర్కొన్న కృష్ణకందారుడని నిర్ణయింపవచ్చును. అతని కుమారుడు జగదేకభూషణ వీరసోమేశ్వర మహారాజు. అతనికి లేక యతని తాతకు నరకజ్ఞ బిరుదుండుటలో విద్రితమేమియును లేదు. నాగమహారాజుల శాసనములు క్రీ. శ. 1325 వఱకును గనబడుచున్నవి.

వర్మను చాళుక్య, తూర్పు చాళుక్య, పామ్రజ్య చోళ, ఠాకతీయ, కలింగ, నాగ, దక్షిణకోసం మహారాజులు టటమగారి బోరాడు కొనుమండిరి. ఒక రోకప్పుడు, మఱియొక రింకొకప్పుడును గెల్చుచుండుట సహజము.

తెలుగురాజ్యములైన దక్షిణకోసం, నాగరాజ్యములయొక్క కవిత్రస్తోషణ, కావ్య రచనను గురించి తెలుగు చరిత్రకారులు తగిన పరిశీలన చేయకుండుట విచారకరము. అంధ్రభోజు డీనశములవాడై, క్షేమేంద్ర, భల్లటాది కవు లిక్కడివారు కావచ్చును. వేములవాడ భీమకవి యీ యాస్థానములను దర్శించుచుండెను. ఆ ప్రాంతమందలి సాహిత్య చక్రవర్తి నెలి డియుట భాషాభిమానుల విధి.

అట్లు అన్నయకవి పేర్కొన్న వరజ్ఞ సోమేశ్వరుడు పైనఁ జెప్పిన వాగరాజులలో నొక్కడని వెలబుగా దలపవచ్చును. కృష్ణకందారుడు పైనఁ జూపిన నాగరాజులలో నొకడు. అట్లు వారందఱును కూడ క్రీ. శ. 1130 కి పూర్వమున్న వారో, లేక పనుకాలికులో యగుచున్నారు.

రాష్ట్రకూటచక్రవర్తులలోని మూడవ కృష్ణుడే (క్రీ. శ. 888) ఈ కృష్ణకందారుడని శిమలగిరిలో సోమేశ్వరశర్మగారనిరి. కాని యారాజు కొఱకు నంత వెదుకకుం బోనక్కర లేదు. వాగరాజు లలో నొకఁ డాపేరునకు పరిపొవువా డువాడు కదా!

అన్నయకవి కాల నిర్ణయమునకు యాదవ రాజైన కృష్ణకందారుని (క్రీ. శ. 1247-1260) గ్రహించి, హడశకుమార చక్రత రచన 1260 క్రిందిముట్ట, ఏ వరుసలోన శతాబ్ది ప్రారంభముతోనో నుండవచ్చని కొందఱు విమర్శకుల యాహ. అతడు నాగరాజు వంశములోని వాడని భావించుటచేత వా గ్రంథ రచనా కాలమునంత దిగువకు లొగనక్కరలేదు.

పైన జెప్పిన రాజుల కాలము 1130 కి పూర్వము లేక పనుకాలము. వెలబాటి రాజేంద్ర చోడుడు క్రీ. శ. 1115-1136 కి మధ్యనున్న వాడు. కాబట్టి హడశకుమార చక్రత రచన క్రీ. శ. 1125 ప్రాంతమని వహతుకముగా నిశ్చయింపవచ్చును. దీనికి నభ్యంతరముగా దోచెడియొక చిన్న యంశ మిచ్చట ముచ్చటించబడును.

మారన సోమయాజి శ్రీ హర్షకవిత్య ప్రియు, డని పొగడికలలో జెప్పబడినాడు. ఆ శ్రీహర్షుఁ డెప్పటివాడు? సంస్కృతమున నైషధీయ కావ్యమును సృష్టించిన కవి విషయమై శ్రీనాథ మహాకవి—

‘భట్టహర్షుని కవితా నిగుంభనములు

సంతరించితి నిండు జన్మసంబునయందు

హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాష’

యని హర్షశబ్దమును మాత్రమే వాడినాడు. హర్షుఁడు క్రీ. శ. 1189-1195 వాటివాడు. అన్నయకవి యీ కవి పేరును బేర్కొనుటచేత నటుపిమ్మటి వాఁడనిననెడి యాశేనది పుట్టనచ్చునుకదా! ఆ హర్షునికి పూర్వమే శ్రీహర్షు డువాడు. అతడు శ్రీహర్షుడనని శాసనములలో సంతకము చేసుకొన్నాడు. ఆ మహారాజు 606-646 వాటివాడు. రత్నావళి, ప్రియదర్శిక, నాగనందనుమ ప్రశస్త వాటకముల సృష్టించినాడు. అన్నయకవి యతనినే స్మరించినాడు. కాబట్టి హర్షనామము మన సిద్ధాంతమునకు నడ్డురాదు.

8. రెడ్డి రాజ్యముల చక్రత (ఆంగ్ల గ్రంథం) పుట. 504.

హాదశకుమార చరిత్రకు మూంపేదియను
వ్రేళ్ళి నెదుర్కొనుటలో కష్టముండదు. విక్రమార్క,
భోత, కాళిదాసాది కథలు నావాటికి దెనుగును,
మారుమఁ బోవుచుండును. కాణట్టి వాటి రచనకు
మూంపేది యనునది యంత ముఖ్యమైన ప్రశ్న
కాదు. దశకుమార చరిత్ర కావ్యమును దండి ప్రత్యేక
ముగా పుష్పించినట్లు లోచించున్నది. అన్నయకవి
హాదశకుమార చరిత్రను వ్రాసిన విషయ మెఱిగియే,
కేతనకవి దశకుమార చరిత్రను దెలుగులో వ్రాసె
ననవచ్చును. కొలెవి గోపరాజు (1350-1410)
వ్రాసిన సింహాసనద్వ్యతింశిక యొక తెలుగు పదన
కావ్యమునుబట్టి వ్రాసిన ట గద్యమున్నది. సంస్కృత
ములో భోజరా యమము పేరుగల గ్రంథ ముండినది.
ఇప్పుడు లభ్యమగుటలేదు. పుక్కిటి కథలారగు వృద్ధి
బొందెడి కథ లివి. కాణట్టి అనంతమాత్యుని
లోకరాజయమనకుఁగూడ మూలానుసరణమునఁగా
మండదు.

అన్నయకవి తన గ్రంథమునకు హాదశకుమార
చరిత్రమును పేరొక్కటియే పెట్టినాడు. భేతాళ
పంచవింశతియను మారుపేరు గూడనున్నట్లు తెలియ
జేయలేదు. అయితే దీనిలో నిరుపదియైదు కథ
లుండుటచేత కాథలు దీనికిఁగూడ భేతాళ పంచ
వింశతియను పేరు వాడకలోనికి వచ్చినది. ఏదైనను కవి
భల్లటుండు వ్రాసిన భేతాళపంచవింశతి యొకటి
యున్నదని లక్షణ కావ్యములనుండి తెలియుచున్నది.
అంతేకాక ఆ పుస్తకమును శివలూరి ప్రధాకరశాస్త్రి
గారు పరిశోధించి, పైకెత్తి, ముద్రణకు సిద్దము
చేసినారట! కవి భల్లటుండను పేరుగలవారు పెక్కు
మంది యున్నట్లుగఁ గనబడుచున్నది. వాటి వివరము
లిక్కడ యనవలయు. ఏమైనను హాదశకుమార
చరిత్ర, భేతాళ పంచవింశతియు వేర్వేలు గ్రంథ
ములు. హాదశకుమారచరిత్రమును సంస్కృత
గ్రంథమండవచ్చును. కాని దానియనుసరణ దీనిలో
నంతగా మండదను విషయమెఱుగవచ్చును. ఈ
రకపు కథల స్వభావమట్టిది. తెలుగు కవులు
మూలానుసరణకుఁగాక కవిత్వమునకు నెక్కువ ప్రాము
ఖ్యము విచ్చిరి.

హాదశకుమార చరిత్ర యనరాకా భాగము
అభివేక సోపుటచేత, దానికర్తయగు అన్నయ్య కవిని
గుఱిచి రెండేమాలలు చెప్పగలుగుచున్నాము. అతని
రాత్రుల యన్నయ, తండ్రి మారన సోమయాజి. తండ్రికే
తన గ్రంథము నంకితమిచ్చెను.

కృతిపతియైన మారన సోమయాజిని గుఱించి
మాత్రము గొన్ని వివరములు అశ్వాసంత విద్యముల
నుండి తెలియుచున్నవని వెనుకనే చెప్పబడినది. కృతి
పతి హరిహరనాథ భక్తుండు. తిక్కన మహాకవి
హరిహరాధన చేసిన వాడని మన మెఱుంగుదుము.
హరిహరాధన తెలుగుదేశములోనికి పదునొకండవ శతా
బ్దిలోనే ప్రవేశించినదని 10 వ్రాక్షారామశాసనమునుండి
తెలియుచున్నది. కాణట్టి యన్నయకవి గ్రంథములోని
హరిహరాధన ప్రస్తావనకు మనము విచిత్రపదనన
వరము లేదు.

తిక్కన మహాకవి విక్రమార్క చరిత్రములో
మారన సోమయాజిని గిరించి, పిమ్మటవారిని
విడిచిపెట్టి, మనుమడైన సిద్ధమంత్రి విషయ మెత్తు
కొనెను. అక్కడ మనుమడనగా నా నంశమువాడని
మాత్రమే భావము. కవులు మువ్వోద్దులను వర్ణించి,
య్యువసిద్దులను విడిచిపెట్టుచుండుటకూడ గలదుకదా!

అన్నయకవి కవిత్వశైలికి నన్నయభట్టుగారు
ఒరవడి కాబోలు. సంస్కృతపుపాటల కొంతే మధికము.
తిక్కన మహాకవికి చిమ్మట నా యుద్యమము మారి
నది. తెలుగు మధులకు బ్రాముఖ్యము వీర్యదీనది.
ఈ చక్కని యుద్యమమును శ్రీనాథమహాకవి
ఱుదించిపెట్టినాడు. ఈ యుద్యమమునుండి యించు
మించుగా నిరుపదియవ శతాబ్ది వాటికిగని వాఙ్మయము
కోల్పోవలేదు.

హాదశకుమారచరిత్రముయొక్క పూర్వప్రతి
పంపాదనకోసము సాహిత్యపరులు పరిశోధించవలసి
యున్నది.

9. నమగ్రాంధ్ర సాహిత్యము. సం. 4.
పుట. 31.

10. ద. హి. శా. సం. 4. సంఖ్య-1059.
(అంధ్ర వి తరంగిణి సం. 2. పుట. 148.)

అంతమవనికథ

డాక్టర్ మాదిరాజు రంగారావు

భూమి తిరుగుతున్నది
భూమిపై తిరిగే మనకు
దివానిశారూపాలలో
రవిచంద్రుల చలనభాంతి.

ప్రపంచం ఆకర్షిస్తున్నది
ప్రపంచంలో బ్రతికే మనపై
తీవ్ర రూపాలలో
తీకరణాధికార ముద్రలు.

మనోనేత్రం విప్పిచూడు ఒక్కసారి
శాఖోపశాఖలుగా సంకీర్ణంగా
విస్తరించిన మహాపుష్పం, ఈ ప్రపంచం
పైన ఎక్కడో పాతుకపోయి
అదృశ్యంగా ఉన్నది దీని ప్రేళ్లు.
క్రిందుగా ఆకర్షణీయంగా
కేసలయవ్రతపుష్పలనంతతి.

మొగిళ్లు, చుక్కలు, మెరపులూ
మరవీపజేయు ప్రేయోరూపాలు
ఆకుల కదలికలో సంగీతం.
తంగుల కూర్పు తీర్పులో చిత్రకళ.
అవిరళ మాధుర్య సౌందర్యంతో
అత్యను రసవదపి నదవీయనంగా
భ్రమింపజేసి, పరిభ్రమింప జేయు
వివర్తకశారావం.

ప్రక్కనే పరిశీలించదగినవి
ముండ్లు, పురుగులు, తుట్టెలు, కోకొల్లలు.

ప్రాణం మృత్యువు రెండూ
వికావ వినాశ దశలలో
ఒకేచోట కలసిఉన్న రూపం.

అకాశంలోకి చొచ్చిన శిరస్సుపైనుండి
క్రిందికి జారిన చీకటి జడలు
డోకిపోవగా గాలికి దిశలలో,
తరగ లుదరివడు కడలివలె
నిలచిఉంది సనాతనవృక్షం.

ఈ చెట్టు కొమ్మలపై ఏండ్లుగా
గూళ్లు కట్టుకొని నివసిస్తున్న పతులు.
దప్పికగాని పిడచకట్టిన నాల్కలతో
తపిస్తూ నిలచి ఉన్నవీ,
చలికి ముడుచుకొన్న శరీరాలతో
వణకుతూ ఒదిగి ఉన్నవీ,
వానజల్లుకు తడిసి ముద్దై
వెచ్చదనంకోసం వగర్చేవీ,
వనంతం వచ్చేవరకూ
ఆశతో బ్రతికి ఆనందించేవీ,
కలలు ప్రోది చేసుకుంటూ
బయళ్లపై రోదసిలో దృష్టిబరపేవీ,
బహువిధస్థితులకు ప్రతీకలుగా ఉన్నవి.

ప్రకృతిలోని అవరోధాలను నిరోధిస్తూ
ఘర్షిస్తూ లంఘిస్తూ లొంగుతూ
జీవనయాత్ర సాగిస్తూంది ప్రాణికోటి.

అనుభూతి సమార్థమై హృదయం,
అనుభవ పరిపక్వమై మనస్సు,
అవతరించు ఉదయారుణ రూపంతో
మంచు క్రమ్మిన తూరుపుదిశవలె,
బహుదృశ్య పరంపరలు వహించి
ఏ అనుకూల స్థితికైనా
ఏ ప్రతికూల స్థితికైనా
చెట్టునీడ ప్రతిఫలించిన కాపారంపరె

భా ర తి

తుపాను రాత్రి వెదుర్కొను మహానదినలె
ఎప్పుడూ సర్వసన్నద్ధమే.

అడవులు పర్వతాల్ల నడులు ఎదురై
మానవుడు వెనుకాడి నిలచిపోయాడా?
యుద్ధాలు క్షామాలు దుఃఖాలు వచ్చినా
అతని జీవితపాఠంపరి ఆగిపోయిందా?

ఈ చెట్టు నీడక్రింద
బ్రతుకు తెల్లవారే ఓ మనిషీ !
ఒక్కసారి అద్దంలో చూచుకో నీ ముఖం !

ఎన్ని మంచు పొరలు
ఎన్ని చీకటి తెరలు!
వాటి వెనుకనే ఎందరెందరు రాక్షసులు!
వాటి చాటునే ఎన్నెన్ని జంతువులు మృగాలు

ఎన్ని వెలుగు కలలు!
ఎందరెందరు దేవతలు!
ఈ కళ్ళ చెవులు మనస్సు మొదలుగా
వారి సేవకులు, వీటి అనుచరులేగా.
ఆత్మ నావరించిన ముసుగుతోనే
మనిషీ వ్యక్తిత్వరూపం ఉంటుంది.
ఎన్ని పాపసకృత్యాలు చేయించి
ఎన్ని నాగరక రీతులు నిర్మించింది.
ఈ ముసుగు శేకపోతే
మావవు డెస్టిటీలో వుండేవాడో?
శిలగానా? కలగానా?
చీకటి ముద్దగానా?
వెలుగు గీతగానా?

నీలదుకూలం కప్పుకొని వస్తుంది రాత్రి
నీలాకాశం పంగిపోయి
విశాలవృక్షీఫాలం చుందిస్తుంది.
చెట్టుక్రింద చీకటిలో
కసురెప్పలు చారి

మనస్సు విశ్రాంతి నభిలషిస్తుంది.
అప్పుడు నిదుర, స్వప్నం—

కనురెప్పలు విచ్చి
చెట్టుక్రింద వెలుగులో
మనస్సు వ్యాపారనిమగ్నమౌతుంది;
అప్పుడు మెలకువ, తాకికం.

బంగారుపూవుల తెల్లని పంట శాలువ
కప్పుకొని వస్తుంది ఉషస్సు. *
దిక్కులకన్నులుచెమ్మగిల్లి
మధువరాగకింజల్కాలాతవి చూపులు.

విశాలవృక్షీహృదయం
జీవకోటిని గుండెకు హత్తుకుంటుంది.
ఆనంత గగన హృదయం
ఆనందతరంగాలొలమై పరవశిస్తుంది.

ఐక్యోక్క లిప్త ఒక్కొక్క దీపంవలె
వెలిగి కాలం దీపతోరణ మౌతుంది.
ఒక్కొక్క లిప్త ఒక్కొక్క పుష్పంవలె
వికసించి కాలం పుష్పదామ మౌతుంది.

ఎప్పటికప్పుడు గాలులు క్రొత్తగా
చెట్టుకొమ్మలను మేల్కొల్పుతాయి
ఎప్పటికప్పుడు రాలిన ఆకుల స్థానంలో
క్రొత్తవి తలయెత్తి మెదలుతాయి.

బయట మంచుపార తొలగిపోతూంటే
లోపల మనకలెర తరలివస్తూనే ఉంది.
రవి శుభ వీక్షణాలు ప్రసరిస్తూనే ఉన్నవి.
భువి స్వర్ణ పథాలందరికీ లభించడంలేదు.

దోహకూ చేతకూ
ఆశకూ ఆశయానికీ
సంబంధం బాంధవ్యం చేకూరీ చేకూరక
బ్రతుకు భోగభూమిగా, శిల్పఖండంగా

మారడంలోనే లేదు:
నిజస్వరూపావగతి, ఓ మనిషీ !

నాగరక సంసన్నంగా సాగిన
ఈ వృక్షాన్ని పదలగలవా?
నిదుర పారవలె అవరించిన
ఈ నీడను మరచ గలవా?

వగలు రాతి అన్న భిన్నరూపాలు
స్రవ్యుతి పొందు పరిణామముఖాలు
నిదుర మెలకువ అన్న భిన్నస్థితులు
మనస్సు పొందు పరివర్తన దశలు.

సాగిపోవు గాలులు
మలపులు మలగి తాకు వెలుగులు
వగలిన రంగురంగుల గాజుబొమ్మలు,
ఒకటేమిటి ఈ ఆవరణలో
ఎన్ని ధ్వనులు? ఎన్ని ప్రతిధ్వనులు?
ఎన్ని రూపాలు? ఎన్ని ప్రతిరూపాలు?

ఇవి అంకితమైన బ్రతుకులో
అహి పలె చుట్టలు చుట్టుకొని
పరున్న అహంకారం అష్టదుగున
పడిఉన్న ఆత్మ:
స్వస్వరూపం ఎరుగ గలదా?

సంకల్ప వికల్ప శక్తిగల మనిషీ !
నిశ్చయ వివేచన ఎరిగిన మనిషీ !
అప్పటివర కీచెట్టునీడ తప్పదు !
అప్పటివర కీస్వస్థచిత్రం అనదు.

గ్రంథ విమర్శలు

చేతనావర్తం

(వచన కవితా సంకలనం)

[రచయితలు : సుప్రసన్నం; పేర్వారం జగన్నాథం; సంపత్కుమార; వే. నరసింహారెడ్డి; ప్రచురణ : సాహితీజలధుబృందం, చరంగులు; 96 పేజీలు. వెల : రూ. 3.]

అభ్యుదయ కవిత్వంనుండి విడివడ్డ వచన కవిత ప్రత్యేకమైన రూపాన్ని, అస్తిత్వాన్ని పొందింది. కుందుర్తి, తిలకలు ప్రస్తావనలుగా సాగిపోతున్నది. యీ ఉద్యమం, వచన కవిత్వాన్ని ప్రాస్తున్న వాళ్ళలో చాలమందిని పట్టుకొని వేధిస్తున్న సమస్యలు అనందిగృత; ఆయోమయం; అంతు దొరకని 'పిసిపి సిజం'; శబ్దవరిధి విస్తృతీ తెలికపోవటం; చెప్పింది ఎంతైనా పాశకుని హృదయాన్ని పాత్రుకొలేకపోవటం. అందుకే వచన కవులు కొందరు కవిత్వం చెప్పబోయి కవిత్వానికి అర్థం చెబుతున్నారు. మరికొందరు ఏ అనుభూతి కలిగించని ఆయోమయ శబ్దాడంబరంతో వ్రాతకం కెక్కుతున్నారు. పూర్వపు ప్రకృతులు, చిత్ర బంధ కవిత్వాలను ప్రాసనాళ్ళు కూడ వదలి శ్రమను ఆధునిక కవులు కొందరు వదలుతున్నారు. చెప్పిందేదో పిచ్చిత్రతను కలిగించాలనితప్ప అందంగా ఉండాలనీ, అనందంకలిగించాలనీ ఆలోచించటంలేదు. విచిత్రత సాందర్యం కాదని గ్రహించలేకపోతున్నారు. భావాలలో విస్ఫలనం లేలేని పలుపులు కవులు సంప్రదాయకచ్చందస్సును కాదంటమే కవిత్వమని నిజ్జిగురుతున్నారు. పూర్వపు కవులు కొందరు చెప్పదలచు కన్ను భావాన్ని వదల్చి చటంలో ఇమిడ్చటంలో ఎవన్నీ వ్యర్థపడాలను అరుపు తెచ్చుకుని పాపాశ వందనకు కోల్పోయేవారు. కేటి కవులు స్వేచ్ఛగా వచన కవితలో ప్రాయటానికి పూనుకొనిగూడ భావావేశాన్ని ఎలా నిగ్రహించుకోవాలి తెలిక అనేకాని కవిత్వంగా మార్చుకునే రసవాదవిద్యలో ప్రాప్తిని లెకపోవటాన కవితాస్వరూపాన్ని కళంకితం చేసి

కొంటున్నారు. కవిత్వపు ధాన్యదానీలో కాలం అనే గాలి వీచినవరుసగా మిగిలే మంచిగింజలలాగే వచనకవులలో ప్రతివాదంతులు నిలుస్తారు. ఈ కవులకు

కూడ తొడైకే విత్తన్నపు గింజలవలె నిలిచి కలకాలం సమృద్ధిగా సాహిత్యక్షేత్రాన్ని సుసంపన్నం చేస్తారు.

మేలిరకం వచనకవులుగా కవితావరణంలో చేతనావర్తాన్ని కల్పించ జూస్తున్న కవులుగా యీ 'చేతనావర్తం'నుండి వరిచయమౌతున్న కవులు సుప్రసన్నం; పేర్వారం జగన్నాథం; సంపత్కుమార; వే. నరసింహారెడ్డిగారు. వీరి కవీరుల వచన కవిత్వంలో చిరస్థాయిగా నిలిచే కవితా ఖండికల నెప్పించిన అందించాయి బృహత్కనీ, ఉక్తవైచిత్రీని, బెదిలినిర్వహణను పొటించటంలో యీ కవులు సమర్థులు. అంతేగాక ఆధునికకాలంలో నమస్తన్న కవితా రీతులనూ విశాలవనంబంలోని వెజ్జానికాభివృద్ధిని, మనస్సులోని మారుమూలలను వెలికితీసి ప్రాయిడియన్ భావ సందోహాన్ని, వృష్టిని అవాదిగా విడిచిపెట్టిన వర సాధనల మూలకారణాలనూ, వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, త్యక్త ప్రాముఖ్యాలనూ అప్పించిని కళ్ళవిప్పిచూపి సానుభూతితో అర్థం చేసికొని, విజ్ఞానాన్ని జీర్ణం చేసికొని విశ్వ లోకైక భావనతో కవిత్వాన్ని చెప్పబానుకొన్నవారు.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వాన్ని సమగ్రంగా దర్శించిన జేసీ 'భూమిక'ను యీ కావ్యానికి అలంకారంగా సమర్పించారు శ్రీ కోవెల సుప్రసన్నాచార్యులు. '1935 ప్రాంతాన భావకవిత్వంమీద తిరుగుబాటుగా అభ్యుదయ కవిత్వం ప్రారంభమయింది... అభ్యుదయ కవిత్వారంబంతోపాటు ప్రయోగవాదం కూడ ప్రధానంగానే గోచరిస్తుంది. మాతనత్వాన్నిగూర్చి అస్పేషగా ప్రారంభమయిన ఈ కవిత రెండు శాఖలుగా ప్రవర్తించింది. రెండు మార్గాలతోనూ కొందరు కవులు రచించటంవల్ల దీనిలో వ్యధగ్యిభాగం అదియందు జరుగలేదు.' 'వగతివార కవులూ, ప్రయోగవాద కవులూ అభ్యుదయ కవులను వర్గీకరించుచున్న

వీరి పరిశీలనానైపుణ్యం కొనియాడ తగినది. నవ్యాంధ్ర కవిత్వమంటే తిరుగుబాటు మాత్రమే కాదన్న వీరినైతే విశిష్టమైనది. 'ప్రగతివాద కవులు - మార్క్సిస్టు దృక్పథాన్ని ప్రధానంగా స్వీకరించి రచనలు చేయగా, వారియందు యథార్థవాదమే ప్రాధాన్యం వహించింది. దీనికి విరుద్ధంగా ప్రయోగవాదులు కవిత్వరూపంలో అభివ్యక్తిలో వివరితమైన నూత్నత్వాన్ని ప్రయత్నించగా, ప్రగతివాదులు కేవలం వస్తువుకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు. వీధిద్వార భావధారల్లోనూ, కైలీలోనూ సామ్యం విక్సించి తక్కువ అనే చెప్పాలి. మనోవిజ్ఞానం, వైయక్తికవర్ణనములకు ప్రాముఖ్యము, భర్తృవము, అపసాదము, కుత, అత్యస్తీ మొదలైన లక్షణాలు ప్రయోగవాదులలో వ్యక్తమవుతవి. 1950 వరకూ ఈ రెండూ అభ్యుదయ కవిత్వం అన్న పేరిటే చెల్లుబిడి అయినవి. ప్రగతివాద దృక్పథంతో శ్రీ శ్రీ, పురిపందా, నయోగదా కవులు, అనిసెట్టి, సోమసుందర్, గంగినేని, రమణారెడ్డి మొదలైన కవులు రచన చేయగా, ప్రయోగవాద దృక్పథంతో శిష్యులు, శ్రీ శ్రీ లేకాక, వారాయణబాబు, పట్నాబి, దేశిరాజు కృష్ణ శర్మ, వరదరాజేంద్రరావు, భైరాగి, అరుద్ర మొదలైనవాళ్లు రచనలు చేశారు. వీరిలో చాలమందివీర అధివాన విక ప్రధానాలు గోచరిస్తవి. భైరాగి, అరుద్రులపైన ఇలియట్ల ప్రభావం గోచరిస్తుంది.' మదీర్మమైన యీ వ్యాసం ఆధునిక కవిత్వంపట్ల అభిరుచిగలిన పాకకు తెల్లరూతప్పక చదువతగినది. శ్రీ సుప్రసన్నగారి వర్గీకరణ సరియైనదని వేరే చెప్పనవసరములేదు.

'1960 ప్రాంతంలో తెలుగు కవితలో వచన కవిత ఒక స్థిరమైన రూపాన్ని పొంది ప్రాధాన్యం వహించినట్లు గోచరిస్తుంది. ఒక కొత్తతరం కవులు తిన్న భావధారలనూ ఈ కావ్యరూపంలో అభివ్యక్తి కరించడం మొదలుపెట్టారు.'

కుందుర్తి వాడుకుడుగా ప్రవర్తిల్లుతూవున్న ఈ వచన కవి అక్షయం కవులలో ఈ కొత్త తరానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాడని. మాదిరాజు రంగా రావు, గోపాలకృష్ణ, దుర్గానంద్, ఆసిహార పిళ్ళూ,

కేశవరావు, మురళీధర్, వరసరరావు, శివా వీరాజు ప్రభువులు విరివిగా రచనలు చేస్తున్నారరు.'

ముక్తచ్ఛంద కవిత - లేదా వచన కవిత, కవిత్వంలో ఒక కొత్త అవిచ్ఛేదమే. ఈ రూపం స్థిర పడటానికి దాదాపు పారిక యోజ్ఞవట్టింది... అభ్యుదయ కవిత్వాయుగంలో ప్రగతివాద, ప్రయోగవాద కవిత్వంలో అనేకం ప్రధానంగా ఉండేది. ఆ అనేకం సాయి తగ్గి అలోచన పెరిగింది. కవిత్వంలో 'వచనత' వచ్చింది. దానికిసం వచన కవిత అననరమయింది. కవిత్వంలో ప్రత్యక్ష కథనం ప్రాధాన్యం వహించినప్పుడు ఇతిహాసములలో ప్రయుక్తమయ్యే లైలివలె ఇది రూపొందుతుంది. కాని దానిలోని వచనత్వాన్ని దూరం చేయటానికి కవి చాల జాగరూకుడై ఉండవలసి యున్నది.

కవి ఏమన్నా అజాగరూకుడై ఉన్నా అతడు అటు వచనంలోనో టటు గేయంలోనో పడవచ్చు. అందుకే ఇది కల్పివాదరసేద పడవటం. పై వాక్యాలన్నీ సుప్రసన్నగారివే. వాటిలో ఈ సమీకా కర్త విశిష్టించటమే గాదు; ప్రత్యక్షరమూ ఆధునిక కవితాధిమానుశ్చిల్లరూ చదివి యీ విమర్శను అకసింపకో వంటాడు.

'చేతనావర్త'లోని కవులు నలుపురూ ప్రగతివాద, ప్రయోగవాద కవితలలోనుండి విడిపడన వచన కవితలో పాదవచనన వాళ్లు; చేస్తున్నారరు. నలుపురూ వ్యుత్పన్నులు. విద్యాధికులు కావటంచేత శబ్ద సంపదపై తగిన అధికారం సంపాదించిన వాళ్లు దుష్టుంధులూ, దుష్టనమాసాలూకేసి వైచిత్రిని సాధించే దౌర్భాగ్యం యీ కవులకు లేదు. తెలుగు ఇంగ్లీషు మాటల కంయికతో గారడీచేసే దుర్గతి వాళ్లకు పట్టలేదు. సహజ సుందరమైన భాష వీళ్ల సొత్తు. నిరర్థసందర్భమైన శైలి వీళ్లకు అప్రయత్నంగా వచ్చింది. ప్రపంచ సమస్యలన్నీ వీరి కావ్య సమస్యలే. విశిష్టమైన 'ఆధునిక చేతన' యీ సంపుటంలో వీరందరినీ కవులుగా నిల్పుతున్నది. నేటి నిమగ్నలో ఉన్న ప్రధానదోషాన్ని వీరు గుర్తిస్తున్నారు. 'అనుభూతికన్న శిల్పం ప్రాధాన్యం వహించటం వలన' 'అభివ్యక్తి కన్న వ్యుత్పన్నతకు కీకీ' రావటంవలన

విమర్శ కలగాపులగమైంది. సహృదయుడే కవిత్వానుభూతికి ప్రమాణమని వీరి ఉద్దేశం.

శ్రీ సుప్రసన్నగారి కవితల్లో 'శుష్కజ్వలనానికి పంపండి', 'వ్యాఖ్యానం' ఇంద్రియాలు నిద్రపోయినవేళ', 'అమృతపుత్రులు'; 'కల్యాణవర్ష' అనేవి మేలైన కవితా ఖండికలు. చరిత్ర పునరావృత్తిని తలపోస్తూ, చరిత్రనొక పట్టులెరపై వ్రాసినదితంతో పోలుస్తూ

'శవగంధం కొడుతున్న ఈ పట్టులెరపి
శుష్కజ్వలనానికి పంపించండి! చీ చీ'

అని చరిత్రలోని కాలుష్యాన్ని యీనడించారు. 'అనవధి' అనే గేయంలో

'గతం గాయం, వర్తమాన మసాయం
భవిష్యత్తు హేయం అనుకున్న చోట'
అంత ఎత్తయిన 'అనధి' వేసుకున్న
అపాదమేమిపు పందిరికొనం
యొక్కడల్లిన మంద్రాకంఠ లతలు' అని మధురమైన భావనను మధురమైన భాషలో వెల్లడించారు. 'వ్యాఖ్యానం' అనే గీతంలో సృష్టికి 'ఎన్నని వ్యాఖ్యానమూ సంపూర్ణ సత్యంకాదు'; అని, ఇంద్రియాలు నిద్రపోయిన వేళలో—

ఎక్కడిదో ఎప్పటిదో తెలియని
అపూర్వమైన
ఊదర్య పరీమళం వీచేచోట
వ్యస్థమైన భవభూతి కరుణామయ వాగ్విధి
అక్కడ—గాలాన తగుల్తోన్న చేపలా
కాలం కదలి లేదక్కడ.....

'మహాకపురి కావ్యాలలో రసంపతి
భగవంతు దెన్నుదూ వ్యంగ్యమైనవాడు
వాగర్థములవలె చైతన్యముతో
కాల మారాలు కలిపిస్తుంది అని

నవన కవిత్వంలో కలకాలం జ్ఞానక ముంచుకోవలసిన పంక్తు లివి.

సుప్రసన్నగారి గీతా లన్నింటిలో ప్రత్యక్షరమూ

పొందికగాఉన్న గేయం 'అమృత పుత్రులు'. వీశ్లేవరంజు

'కన్నీళ్లే వీళ్ల అస్తి, మిన్నటి చల్లని నీడకలసిద
వీళ్ల ప్రభుత్వ పర్యాప్తి, చివారి పాపపు చిరువ్యవ
సర్వోగాలకూ వాడేమందు, సర్వవసంచమూ ఇల్లు
ఎల్లరూ ఒకేకుటుంబం, అనంగమే వాళ్ళ అనుబంధం'

అని చెప్పి 'అమృత పుత్రులు, అనందగ్రాతులు, అంభోదనేత్రులు' అని ముగించారు. 'కల్యాణవర్ష' గీతం పాడుగనిపించినా ఋతుస్వరంతో కళ్లకుకట్టే దృశ్యాలను ప్రదర్శిస్తుంది. వీరు మార్పును శృకానం లోంచిగాక నిరంతర సౌందర్యావేషణలోంచి ఆహ్వానిస్తారు.

శ్రీ పేర్వారం జగన్నాథంగారు వ్యంగ్యశక్తికమైన భావన నందించటంలో సమర్థులు. 'కార్వాను కవిత' లక్షణం వీరి కవిత్వంలో ప్రశ్నేకర. వీరి కవితల్లో 'స్వయంవరం'; 'దైవానుర సంపద్విభాగా యోగా'; 'యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత'; 'దీ గ్రేట్ ఇండియన్ సర్క్లె'; 'మరణ శాసనం' ఎన్నడగినవి. 'స్వయంవరం'లో 'స్వామీ!

ఈ మగడు నాకొద్దు
నీ డనలే తుమ్మయెద్దు'

అని చమత్కారంగాచెప్పినా కనికడే శించిన అర్థం పాశకుడు అందుకో గలగడం కష్టం.

యముడు మునుపటంత
ధర్మరాజు కాదు
మగడి ప్రాణలు మళ్లీ యివ్వడానికి
తెగింది వెంటబడితినా

యమునితో లేచిపోయిందంటుంది లోకం
అదంతా ఔట్ అఫ్ రేట్— ఈ పాదాలలోని చమత్కారానికి హర్షిస్తే హర్షించవచ్చు. దైవానుర సంపద్విభాగా యోగా; అనే దానితో కని అందించిన వ్యంగ్యభావనకు సహృదయులు తలలూపక తప్పదు. వేషభాషలతో మనకన్నా వాజాకుగా కనిపించే అసురులే సంపద్విభాగ సమయంలో అన్యాయం చేసు ప్పట్టు వాపోయారు.

'యదా యదాహి ధర్మస్య గాన్ధీవతి భారత'
అనే గేయం ఉత్తమమైన హేళన రచన.
దిగంబర కవులము కావలసినంత తీవ్రంగా అవహేయం
చేశారు కవి.

మా చేష్టలు వేరు
మా పేరులే వేరు
చివరికి మంచి తిండేవేరు' అని దిగంబర
కవులు చెప్పుకుంటున్న మాటలుగా ఉదహరించి

'మంచి తిండేవేరు కానేరని వారసులం
అకాశగర్వండ్రి ఊడినవద్ద చేవారసులం
కలంబడితిమా కానేరని మనుషులం'

అని గూడ అనిపించారు. ఈ విషయమైన satire
దిగంబర కవులకు తగినది. 'ది గ్రేట్ ఇండియన్
సర్క్యన్'లో ప్రజాకత్తినిధులనబడుతున్న వచ్చి కానన
సభా సర్క్యన్స్ కిట్టా. జంతుజాలపు చేష్టలు వికృతమై
జోరుల జీవాన్ని భయావహంగా చిత్రించారు. ఇది
సరియైన విశ్లేషణ. మరణశాసనం సుదీర్ఘమైనగీతం.
చెప్పడలమకొన్న భావాన్ని మాటిగా చెప్పారు. ఇది వీరి
మిగిలిన గేయాలుకంటే భిన్నమే యిది.

శ్రీ సంపత్కుమార కవితల్లో 'గృహప్రవేశం';
'రోజువారీ'; 'అపవీతన' 'ద్వైవిధ్యం' 'మనశ్శుత్రం';
మండగేయాలు, గేయాలుని పేర్కొనటం సామాన్య
వార్తల్లోనేగాని యీ కవులందరినీ వచనగీతకలే.
'గృహప్రవేశం'లో వాగరక జీవనమంతా కుంభాగా
భావించటం తప్పని, దాన్ని ఆనందమయం చేసుకోవచ్చు
వన్న భావాన్ని వెల్లడించారు. పదములసాళింపు
శిల్పవైపుజ్ఞుమూ యీ గేయంతో కన్పిస్తుంది. 'రోజు
వారీ' అనే గీతం రాజకీయ సమస్యతో ముడిపడింది.
దేశం స్వయంవస్తుద్ధం కావాలన్న పత్తంకల్పాన్న వెల్లడి
స్తుంది. 'అపవీతన'లో సమాజ రచన సాత్వికాదు
మైత్రా, చందము సమంగా సాగినా కొన్ని శత్రుక
వదాలు, కొన్ని సమాసాలు కావటంతో రచన సాఫీగా
సాగలేదు. ద్వైవిధ్యం ఉత్తమ కవితా శాండీక.

'ఇంద్రధనురమణీయరితం చిరికిమ్మా
వాండ్రీ ప్రసారమపృథక్తం విరియమ్మా
ఈసోపహేళికావరోకన మొలికినూ

ఈసోపహేళికావరాల చరియమ్మా, సీపు-
రేగిన ధూళిచాలాకు కళ్ళనులిమి
(కమ్మకొన్ని కెంజీకట్లు నోడిలో పొదివి
పిట్టల్లో పల్లల్లో కాళ్ళు తడవడి

గడిమ గడియకూ వణుకుతూ వట్టిరి,
నేను' ఇది ద్వైవిధ్యంతో ఒక భాగం. వచన
కవితలు కథానకగా ఉండటం సహజం 'బట్టి
'మనశ్శుత్రం' పొడుగనించదు. కానీ కావ్యాన్ని పొడి
గించటంతో కొన్నిచోట్ల వచనగీతం వచన స్థాయికి దిగి
పోయిందనక తప్పదు.

'బ్రతుకు శ్రమర కీలవ్యామం
పంచన దేహాల్నిదత్తదీనం'

వంటి మాటలలోని భావవైశిష్ట్యం ఇంపు గలపు
తుంది.

శ్రీ వే సంపించిరెడ్డిగారి కవితల్లో 'ఈ
తమస్సు చీల్చబడుతుంది'-'రఫ్ పెన్'-'నిషిధ
నిషిధయోగం'; 'నిధి నెరుగని మనస్సుతో' అనేవి
వస్తువుగా ఉండి పాతకపాదయోగికి తాకులాలు.
ఈ తమస్సు చీల్చబడుతుంది అంటుంటేనే ఆరభావం
ఉన్నది. లలాగే శాగితివలోనూ ఆ సందర్భం వినిపిస్తుంది.
'రఫ్ పెన్' వేది అధునికకవియైరిగిన ఆద్యుత
విధం. 'నేనం

ఇక్కడంతా క్షామం
వాయుకులు వానాగడ్డి కరుస్తున్నారు
పశువులు మేతలేక చస్తున్నవి'

అని తీవ్రంగా సాగుతుంది. 'నిషిధ' అనే యోగంలో
చందము కలి చెప్పబట్లు ; అదంగా వాడగింది.
'నిధి నెరుగని మనస్సుతో' అనే వచన గీతంతో
గుండెలో కొండలతో కుంపటిని దాచుకున్న నవీన
కాలపు మానవుని విషాదజీవిత గాంభీర్యాన్ని ప్రద
ర్శించారు.

'నలుగురిలో ఏదటం వాగిరిరిత కాచిని
యోగిలా నవ్వుటం నేర్చుకున్నాను'

అని చెప్పిన మాటలు మనస్సును కదిల్పివేస్తాయి.

అభ్యుదయ కవిత్వంలో 'వయోగరా' కవుల ప్రభావం ఎంతటిదో వచన కవిత్వంలో చేతనావర్ణం సృష్టించిన కవుల ప్రభావం అంత గాఢమై వదిలి. 'చేతనావర్ణం' వచనకవితాయుగంలో కొత్త శకాన్ని సృష్టించినదనటం అతిశయోక్తి కాదు.

—రామమోహనరాయ్.

ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్

ప్రతి పుస్తకం వెం రెండు రూపాయలతో, ప్రతి పుస్తకం దాదాపు రెండువందల పేజీలతో ఎమెస్కో పాకెట్ బుక్స్ అనే పేరుతో యుం. శేషారం అండ్ కో, మచిలీపట్నం, మద్రాసు, సికింద్రాబాద్ సంస్థ నెలకు నాలుగు పుస్తకాలు ప్రచురించాని సంస్థలైనవి, మొదటి తడవగా, సెప్టెంబరు నెల పుస్తకాలుగా వెలువరించిన 1. దిండు క్రింది పోకచెక్క - శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ. 2. గ్రహణం విడిచింది - శ్రీమతి ద్వివేదుల విశాలాక్షి. 3. బరికెన కాలేజీ - శ్రీ పొంగుమర్తి వడ్డ రాజు. 4. సాక్షి - శ్రీ ముళ్ళపూడి వెంకటరమణ - రచనలుచూచి ఆంధ్రపాఠక మహాజనం మంచి పుస్తకాలు చక్కనిముద్రణతో, రంగురంగుల ముఖచిత్రాలతో తక్కువ వెలకు లభ్యమయ్యాయని అనందించే అవకాశమూ ఉంది, ప్రచురణ సంస్థను అభినందించే స్థితి ఉంది. ప్రతినెలా ప్రచురణ భాగ్యం పొందే అన్ని రచనలూ మహోత్సవ రచనలేనా? పోనీ ఉత్తమ రచనలేనా? అన్నది అవశ్యం ఆలోచించదగింది.

దిండుక్రింది పోకచెక్క

ఈ నవల పేరు ఎవరూ ఎవరితో చెప్పినా ఎందుకు నవ్వులాగో ఆ నవ్వుకు అర్థం ఏమిటో స్పష్టంగా చెప్పటం, చెప్పినా వినటం కష్టం.

అయితే రచయిత నవలా నామధేయానికి అర్థం చెప్పకపోలేదు. 'ఆ పురుషునియం (అతడేపురుషుడైనా కావచ్చు) దామె (అమె నీవారజాతి వనిత. ఆచారం ప్రకారం వేలావృక్ష పుష్పాలతో పెళ్లి జరిగిన స్త్రీ! అమె ఎందరితోనైనా సంసారం చేయవచ్చు. అమెకు నైధవ్యం ఉండదు) కిష్టము లేనివో రాత్రి నిద్ర లేచిన తరువాత తెలవారుకడ వాని తల

గడ దిండుక్రింద వామ యొక వచ్చిపోక చెక్కుమెట్టును. వాడు దానిని చూచుకొని ముంక రసకు నామెకు వంబందములేదని వెడలి పోవలెను.'

ఈ ఆచారంగానీ, ఆచారం ఉన్నట్టు కల్పనగానీ బాగున్నా బాగుగా లేకపోయినా చింతలేదు. ఈ పేరుమూతం నవలకు దగింది కాదు, అనిపిస్తుంది సరస పాఠక లోకానికి.

ఇందులో కథ పేరు. నవలపేరు పేరు. కథ కల్పన. వాస్తవంగా ఒక నాటి విషయం అనే అవకాశం చారిత్రాత్మకం కాదు. చరిత్ర అప్పుగా వ్రాయబడింది అని వాళ్ళలో మూల్యుడేందుకు ఆలోచించటంతప్ప ఏమీ ఉండదు. అయినా చరిత్ర లోపభూయిష్టం అని అంగీకరించినా, ఈ నవలలో ప్రతిపాదితమయిన విషయం హేతుబద్ధంగా కార్యకారణ సంబంధనముపేతంగాలేదు.

శాక్యముని అనబడేనవాడు బుద్ధుడనీ, శాక్య సింహుడు అనబడ్డవాడు బుద్ధుడువాడనీ, కాదు కాబట్టి మరొకడనీ, మరొకడంటే ఉత్తర దేశీయుడేకాడనీ, కాకపోతే ఆంధ్రుడనీ, ఇంచువల్ల పేరు శాక్య్య అనీ, పేలవటులో ఉండే లోపవల్ల శాక్య అయిందనీ సింహం అంతవర్తాకమం ఉన్నవాడు గనుక శాక్యసింహుడు అనే పేరు వచ్చిందనీ, వాడు కవటయోగి అనీ, కట్టెరుడనీ, బుద్ధుడి రూపం అని ఆ యోగికి తెలియకుండానే పేరు వచ్చిందనీ, వచ్చిన దాన్ని నిలబెట్టుకో ప్రయత్నించాడనీ, నలుపురు వనితల మానవరణం చేశాడనీ, ఆ పాపం అతన్ని దహించిందనీ, అతను కృష్ణ విరోధి అనీ—ఎన్నో అనరాని మాటలన్నీ రచింపబడ్డాయి శాక్యసింహాణ్ణి గూర్చి. చరిత్ర ఏ ఆధారాలవల్లనూ ముజపు చేయగల సత్యం కాదనీ.

ఇదంతా కల్పన. కల్పన ఏ విధంగా ఉన్నా చిక్కులేదు, చింతలేదు. కాబట్టి యథార్థ చరిత్ర దర్శనార్థం ఈ పుస్తకం ఎవరూ చదవదు. చదివినా చరిత్ర అంటే ఇదేనని నమ్ముదు.

ఈ రచన కల్పనాప్రాయంగా స్వీకరించి చదువుకోవటం ప్రారంభించినప్పుడు కలిగే బాధ—ఎందుకు

ప్రసిద్ధమయిన నామధేయంగూర్చి శింత దారుణకల్పన చేయవలసివచ్చిందా—అని.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ వచన రచనా వద్దతి అంధ్ర పాఠశాలలో దానపు అందరికీ తెలుసు. ఆ వద్దతి విశిష్టమయింది అనలేకపోయినా విలక్షణమయింది. ఈ శైలి తెలియనివాళ్లు ఇదేం పుస్తకం పాడు పుస్తకం అనే పరిస్థితి వుంది. అలవాటు వద్దవాళ్లు గాడిలో పడిపోతారు. అనందంగా చదువుతారు.

ఈ రెండో తెగవాళ్లు పుస్తకం చివరిదాకా మూడురు. ఏం విషయం వుంది, ఏం చదివాం అని అలోచించకుండా చదువుతారు. ఆ శైలిలో ఉన్న ప్రధాన గుణం అది. ఏవంపిధ రచనలోనే సవలా వైఖ్యం నిశ్చింతమయివుంది.

ఈ నవల చదువుతుంటే ఎదురయ్యే అనేక విషయాలలో అందరికీ ఆనందిం కలిగించే విషయం ఒక్కటే! పాత్రచిత్రణ! అదీ స్త్రీ పాత్ర చిత్రణ! పాత్రలను కళ్లకు కట్టినట్లు చిత్రించే వేర్చు రచయితకు వుంది. ఏ పాత్రఅయినా కళ్లలో నిలిచి పోతుంది. స్త్రీ పాత్రలతోఉన్న వైవిధ్యం మనస్సును ఆకట్టుకొంటుంది. ఎన్ని స్త్రీ పాత్రలు సృష్టించినా, ఆ పాత్రలన్నీ ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వం కలిగివుంటాయి. ఒక స్త్రీ పాత్రలాగా మరో స్త్రీ పాత్ర ఉండదు అంటేకాదు. ఏ సంఘటన, సన్నివేశం, చిత్రించినా రచయిత ఆ సంఘటన, సన్నివేశం దర్శనీయంగా దృశ్యచరం అయ్యేట్లుగా చిత్రించే పామర్యం నవలలో కనిపిస్తుంది. వరద వర్షన, శాకయ్య దహించుకు పోవటం, శాకయ్య తిప్పలను నట్టుకోబోవటం—ఇద్దాది సన్నివేశ చిత్రణ కేర్చుగా ఉంది. పతితృ భావన పూర్వయం ఆ పరిసరాలకు వరుగులు తీస్తుంది.

ఈ రచయితలో సన్నివేశ చిత్రితంలో కథా వధకం, కథ నడవటం, అపూర్వ సత్యాలు చెప్పాలని ప్రయత్నించటం.

ఈ నవలలో రచయిత మొగటి అధ్యాయం ప్రాసించెందుకో, చెప్పించేమిటో అర్థం కాదు. అయినా మయం. అనవసరం.

మొదటిలో పరిచయమయిన నిరాలంది చిట్ట. చివరిదాకా ఎవరో తెలియదు. అంతజ్వాలాస్వయం అనవసరం.

శాకయ్యను బెదిరించిన - అర్థరాత్రి బెదిరించిన వనిత—గీలా అని తెలుసుకోవటంగానీ, గీలాకి నిరాలంబ అని నామాంతరం వుంది అని గానీ 212 పేజీతోఉన్న ఒక్కవాక్యం ఆధారం లేకపోతే అర్థం గాదు.

ఇంత దొంక తిరుగుడు—ఇంత అన్యాయ క్లెష్టు అనవసరం కావు.

ఈ నవల అయిదువేల సంవత్సరాలనాటి భారతదేశ స్థితి వర్ణించే వనికి వూనుచుంది. మండే! కాని ఆ పని విజయవంతం కాదు.

ఈ నాడు పల్లెల్లో ఉండే గౌతానగణం అనాటి పల్లెల్లో ఉండనుకోవటం వీలుకాదు. కృష్ణానదిలో వరదవస్తే ఎలా వుంటుందో, ఏ నదిలో వరదవచ్చినా ఆ విధంగానే వుండవచ్చుగానీ, అందులో కొట్టుకు వచ్చే వస్తువులు అచ్చంగా కృష్ణలో కొట్టుకువచ్చి వల్లె రావు.

రోడ్డుమీద గారడైనాడు ఒక పసిపిల్ల మేడ కోసినట్లు నటించి, గొంతుకోశాడని మనకు భ్రమ కలిగించి, డబ్బులు అదక్కోవటం ప్రారంభించి, వెళ్లి పాపాల్లో వాళ్ళను, పోగే మీకీ పాపం అంటుకొంటుందని బెదిరించినట్లుగా వుంటుంది గోస్వామి దోరణి. గోస్వామి నవలలోని ఉత్తమ పాత్ర!

నవంకాలం, మహాభారతకాలంలో సావీత్రి సంబంధంచేత కురుక్షేత్ర విషయం కొంతలో కొంత ఈ నవలలో తీసుకురావటం—శ్రీ కృష్ణ, దివ్యశక్యం—ఆ ప్రయత్నం ఐరాసంధవధ—వీలున్నింటితో నవంకు చారిత్రకస్థాయి ప్రసాదించాలనే సంకల్పం—ఉచితజ్ఞా రయిన పాత్రకుల నమజ్జంతో వ్యర్థం అవుతుంది.

కటలచేషంలో సంవరించే శాకయ్య, భార్యనూ పిల్లల్ని వదిలి ఉత్తరదేశం వెళ్ళినవాడు, చాలాకాలం జీవించాలని కోరినవాడు, ఎదురైన స్త్రీలను అనుభవించినవాడు—చివరికి అవస్థల పాలయినవాడు.

గ్రామం నరసంగం అని సర్వజనమోదకరంగా

ఉంటుంది. శృంగార విషయ వర్ణన ఉన్నప్పుడు అనుష్టుంప కలగటం పాతకులు ఈ నవలలో పరిశీలించారు.

గీతాను తిప్పి అనుకొని కాకయ్య ప్రవర్తించిన తీరు జాంతవికంగా వుంది. ఆ శృంగారం వరసతకు బదులు విరసత, అనందం బదులు అపహ్నం కలిగిస్తుంది.

ఈ నవలలో కథానాయకుడు ఎవరన్నది పెద్ద ప్రశ్నకాదు. కొందరు గోస్వామి ప్రధానపాత్ర అనుకుంటారు. అది కాదు. కాకయ్య ప్రధాన పాత్ర! దుర్బార్కానికి బయట పోయిన పాత్ర!

రచయిత ఈ నవలలో చాలా అపూర్వ విషయాలు చెప్పిలీరి చేసిన ప్రయత్నం ఎక్కువగా వుంది. రాజులు—రాజ్యం—సాంఘికం సామాన్య సంగతుల మీద రచయిత అభిప్రాయాలు వరసర విరుద్ధంగా, పరిశీల్యంగా కనిపిస్తాయి.

యోగంక్షణాలు—ముఖ్యంగా కలియుగ లక్షణాలు రచయిత చెప్పడానికి చేసిన విపుల ప్రయత్నం ఆస్వాద యోగ్యంకానే వుంది. చెప్పిన విషయం పాతదే అయినా చెప్పిన తీరు కొత్తది. కొన్ని క్లిష్టమయిన శాస్త్రాలు ఈ రచయిత స్పష్టంగా చెప్పగల నేర్పుగల వండితుడు అని అందరూ అంగీకరించే తీరు ఈ నవలలో కనిపిస్తుంది.

అయిదువేల సంవత్సరాల పూర్వం జరిగిన ఈ నవలలో గోస్వామి అనే మంచి పాత్ర—దుష్టతను, కాకయ్యకు సంబంధించిన శృంగార దుష్టతను ఖండించిన పాత్ర, కాకయ్యతో పలికిన పలుకులు—

'అయిదువేల సంవత్సరములు కడచిన తరువాత వాంఛులలో నోకమనోగ్రంథకర్త యుదయించును. నీ యుద్ధాత్మ స్వరూపమును నిరూపించును.....వాడు కొదిలో జ్ఞానాన్ని దగ్ధకర్ముడు...శివకేశవులకు వరము భక్తుడు. బ్రహ్మవర్ధాజ్ఞత...ఇప్పుడు వానిపేరు గోస్వామి. అప్పుడేమో—వాడు వాన్వామి. వాక్యతి. ఆ వాక్కు సంస్కృత వాక్కుకాదు. అప్పటికాంధ్ర భాష యెట్లుండునో అది వాని వాక్కు. అది వాడు చేసేకొనిన పురాకృత కర్మము. తనకోపమునంతయు నధర్మమునందు తీర్చుకొనుచుండును.' నీ వివాదకూడ

తీర్చును' అని 239, 240 పేజీలలో రచయిత వ్రాసిన తీరు తననుగూర్చి తాను కల్పితపాత్రద్వారా చెప్పుకోవటంలేదుకదా అనిపించక మానదు.

వండితుడు అయిన శ్రీ నిర్వనాథ సత్యనారాయణ గ్రాంథికంగా నవలా రచనచేస్తూ వ్రాసిన భాష అంతా చిన్నయనూరి వ్యాకరణ సూత్రబద్ధంకాదు! ఎన్నో వ్యతిరేకములు.

మహాత్ముడు రచనలు చేయగల శక్తి సామర్థ్యాలు; ప్రతిభాపుష్పములు ఉన్న కవి, వండితుడు; నవలరచయిత, వ్యాసకర్త తనకున్న భాషాధికారం, పాత్రవిశ్రణనైపుణ్యం, కథాకల్పనాచమత్కారం ఎలా అనవసరం, వ్యర్థం, వనికీమాలినవి అయిన పుస్తకాల రచనలో పాడుచేసుకొంటున్నదీ చూడాలంటే చదవ వలసిన పుస్తకం 'దిండు క్రింది పోకచెక్క'.

గ్రహణం విడిచింది

భర్త గణించితర్వాత, ధననంతరాలయి, తనధనంతోనం అందరూ ముట్టుమూగుతున్నారని సత్యానత్యం మద్య అనుమానపు సీదలు సృష్టించుకొని, వెలుగును చూడటంతోనం ఎటోపారిపోయి, సర్వసంగవరిత్యాగులతోనూ ధనాశంకదని అనుకొని మళ్ళీ పారిపోతూ జ్ఞానోదయం పొందిన ఒక విశ్వసనీయ వృత్తాంతం ఈ నవల.

'గ్రహణం విడిచింది' అన్నపేరు నవలకు సర్వ సమర్థంగా సరిపోదు. ఈ గ్రహణం సూర్యగ్రహణం, సూర్యుడికి గ్రహణం పడితే కొంతకాలం లోకంలో చీకటి. కథానాయక—భారతికి గ్రహణంపడితే ఏ జీవితంలోనూ చీకటి రాలేదు. సూర్యకలకంకున్నంత దయాదాక్షిణ్యాలు భారతి కలాలకు లేవు. సూర్యుడికి పట్టిన గ్రహణం విడిపోతే సర్వసృష్టి—ప్రకృతి—పాపిస్తుంది. భారతికిపట్టిన అనుమానగ్రహణం విడిపోతే అనుకేమేలు.

ఒక వీడముస్తత్తుం పాడుబుద్ధి ఉన్న విధవ మనస్సులో చెలరేగే అనుమానం షణ్మక్షణం తాత్పర్యం చూపించాలని రచయిత్రీ శ్రమితి ద్వివేదుల విశాలాక్షి చేసిన ప్రయత్నం అపరిచక్యంగా ప్రదర్శితమయిన నవల 'గ్రహణం విడిచింది'.

ధనశాపరులు చుట్టుముట్టి ఉన్న జీవిత సంగ్రామం సంగ్రహంగా చిత్రించే ఈ నవలలో అందరూ ధనాంధులేగానీ తదవ్యంగా ఏ పాత్ర కీంచి న్నాత్ర విశిష్టంగా భాసించే దాను అందుకోలేదు.

సన్యాసి పాత్రపట్టి ప్రయోజనంకూడా సృష్టంగాలేల్ని చెప్పబడలేదు. సంశయాకులచిత్తంలో సందర్శించిన ప్రతినంగులినీ పరిశీలించే కథానాయిక గుణవిధానంవల్ల నవలరూపం ఆదోమాదిరిగా తయారయింది.

నవలలో నిషయవిశిష్టతతోపాటు, పాత్ర చిత్రణ సేర్పూతోపాటు, అనేక ఇతరతర గుణ సమూహాలతోపాటు నవలచేప్పే పద్ధతికూడా ముఖ్యమయిందే!

నవల అంతా ఉత్తమపురుషులతో చెప్పటం తెలుగు సాహిత్యంలో క్రొత్తపద్ధతి. అటువంటి విధానం ఇంతకు పూర్వం లేదు. ఈ మధ్యనే కలిగింది.

తెలుగులో ఉత్తమ పురుషులతో చెప్పబడిన మొదటి నవల సౌభాగ్యవతి. ఆ పద్ధతిలో చెప్పబడిన రెండవ నవల 'గ్రహణం విడిచింది'.

ఉత్తమ పురుషులతో నవలచేప్పే విధానం ఆంధ్ర అంకురార్పణమయింది. అధికతరంగా ద్వి చేందితే బాగుంటుంది.

శ్రీ గాడేపల్లి కుక్కుటేభరరావు నవల 'రాశీ రాని పువ్వు'. ఆ నవలలో భార్య చనిపోతే రెండో పెళ్ళి చేసుకొని, ప్రత్యర్థి విషయంలో గలించిన భార్యను తలుచుకొంటూ బాధపడటం ఉంటుంది.

'ఈ గ్రహణం విడిచింది'లో భర్త చనిపోతే రెండో పెళ్ళి చేసుకోవాలనే తలంపుతోఉన్న స్త్రీ ప్రత్యర్థినిషయంలోనూ గలించిన భర్తను గుర్తుకు తెచ్చుకొని కుమిలిపోతూ వుంటుంది.

శ్రీ సింగరాజు రామచంద్రమూర్తి రచించిన కథానిక నవజీవనం ఒక నవిత్ర వారపత్రికలో ప్రకటింపబడింది.

అందులో కుటుంబ పరిస్థితి కారణంగా కథా నాయిక ధనసంతుడైన వృద్ధుణ్ణి వివాహమాడు తుంది. వృద్ధుడు గలించిన తర్వాత, ఆమె డబ్బు

కోసం కుటుంబం అంతా ఆమెను ఎలా వీడించింది, బాధపెట్టింది స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ఈ కుటుంబ బాధ నివారణార్థం ఆమె మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకొంటుంది.

'గ్రహణం విడిచింది'లో భర్త మరణానంతరం ఆస్తికి వారసురాలు అయిన భారతి కుటుంబంలో ఉన్న అందరూ డబ్బుకోసం ఆమెను వీడిస్తున్న తీరు కవబడుతుంది. ఆ బాధోపశమవార్తం భారతి పెళ్ళికి సిద్ధమవుతుంది.

నవజీవనంలో కథానాయికఅన్న చెల్లి డబ్బుతో వ్యాపారం చేస్తాడు. 'గ్రహణం విడిచింది'లో భారతి అన్న ఆమెడబ్బుతో వ్యాపారం చేస్తాడు.

శ్రీమతి ద్వివేదుల వికలాక్షి నవల 'గ్రహణం విడిచింది' చదువుతుంటే పాఠకులకు ఇంతకన్నావ్యం పరిచయమున్న అనేక కథానికలు నవలలు గుర్తుకు వస్తాయి.

ఆంధ్ర సాహిత్యంలో నచ్చిన వలురచనల ప్రభావం ఈ నవలపై వుంది.

ఎందుకో ఈ నవల అంతా ఆతుకుల బొంతలాగా కనిపిస్తుంది. స్వతంత్రతాలేషన్లు లబ్ధిమాత్రం గనే గోచరిస్తుంది.

ఈ నవలలో మరుపురాని సన్నివేశం లేదు. భారతి పాత్రతప్ప. పాఠకులు గుర్తుంచుకోగలిగే పాత్ర మరేదీ లేదు.

బ్రతికిన కాలేజీ

శ్రీ పాలగుమ్మి పరమరాజు రచించిన ఈ నవల 'ఆంధ్రనదేశ'లో (ప్రభుత్వ మాసపత్రిక) బదిలి పాఠకులు అందించారు. రేడియోవాటికగా విని పంకోషించారు. వాటకీయులగల నవల 'బ్రతికిన కాలేజీ'.

ఈ మాసపత్రికం 'జూ' అని చెప్పటానికి బహుళ ప్రచారంలో ఉన్న పదమయిన 'బ్రతికిన కాలేజీ' నవలకు పేరుగా ఏరుకోవలగలో బాధిత్వం వుంది.

ఈ నవల తీరు చూసే వాటకంగా ఆలోచించబడి నవలగా రూపొందిందేమో అనిపించే అన

కాశం వుంది. పాత్రల ప్రవర్తనకంటే మాటలు పాత్ర కుల్ని ఆకట్టుకొంటాయి.

హాస్యం రసస్థాయిలో ప్రత్యక్ష రమ్యంగా స్థాపించటం తేలికకాదు. ఈ రచయిత తదితర రచనలలో పోల్చిచూస్తే ఈ నవల తీరుతెన్నులు వేరుగా గోచరిస్తాయి.

ఈ నవలలో హాస్యం సంభాషణ గతంగా సమృద్ధిగా వుంది. ఏ పాత్ర వలికనా నవ్వు పుడుతుంది. సన్నివేశగతమైన హాస్యం ఉంది. సంఘర్షణగతమైన హాస్యం ఉంది.

మిస్టర్ చింతా మాటలు చేతలు చాలా గడు సుగా దురుసుగా దూకుడుగా వుంటాయి. ఆ పాత్ర హాస్యం కొద్దిలో కొద్ది అవహాస్యంగా భాసించే అవకాశం ఉంది.

ఇద్దరమ్మాయిలు అక్కచెల్లెళ్లు! కల్యాణి పూర్వకాలం పిల్ల! రాధ గడుగ్గులు! ఒకరు దిగులు పెడుతుంటే పాతకులకు నవ్వు! మరొకరు ఎగిరి పడుతుంటే నవ్వు!

ఇద్దరమ్మాయిలు స్నేహితులు! పట్నా, పట్నం పట్టు విడవకుండా పట్టే ప్రేమ పిచ్చివాడు. మిస్టర్ చింతా చీకూ చింతలేని భాతరులేని జీవితం జాలు చుట్టుకుపోయే తెలుగుబిడ్డ.

ఈ నాలుగూ ప్రధాన పాత్రలు. వీటిచుట్టూ అల్లుకుపోయిన పాత్రలు ఎన్నో ఉన్నాయి! అన్నీ హాస్యం దగ్గరకు చేరుకొన్నాయి. జీవితం అంతా ఇంత హాస్యంగా ఆటకాయతనంగా ఉంటుందా అంటే ఉండదు. ఈ నవలలో జీవిత చిత్రణ చేయాలని ప్రయత్నించలేదు. కనిపించిన పాత్రలు ఎన్నుకొని కావలసిన హాస్యం సృష్టించాలనేది రచయిత అభీష్టం! అది అడ్డమాకలు లేకుండా సాగిపోయింది.

పట్నా పెళ్లికివెళుతూ చేసిన కారు ప్రయాణం చదువుతుంటే పాతకులు పాట్లు చెక్కులయ్యేట్టు నవ్వుతారు. చూడని పిల్లను పెళ్లి చేసుకోవలసివచ్చి పట్నా పెళ్లి పందిట్లోంచి ఎగిరిన ఎగురుడు నవ్వు తెప్పిస్తుంది. రాధ కిటికీదగ్గర చేరి

పట్నా 'హృదయకుసుమాలు' చదవటం నవ్వు పుట్టిస్తుంది. ఇదంతా జీవితంకాదు. హాస్యం.

కల్యాణి పెళ్లి ఆగిపోయిందే అన్న దిగులు ఏ చదువరికీ కంగదు. ఆగితే ఆగిందికానీ ఎంతవోయిగా ఆగిపోయిందీ అనిపిస్తుంది.

జాతకాల పిచ్చినాళ్లు ఇద్దరు కొట్లాటలోకి దిగితే పెళ్లి సంబంధం కుదరకపోతే పోతుందిగనీ తగాదా బాగుందిపేస్తుంది.

కాంతమ్మ దొడ్డశ్లాలు! పరీగ్గా అవసరం అయిన సందర్భంలో ఆమెకు రాగల మూర్ఖ అంతకంటే దొడ్డది.

ప్రపంచం తల్కిందియినా, కొంపకాలి పోతున్నా యోగాసనాలు మానని కామన్న మహామనిషి! అంతమనిషిని ఉన్నపకంగా చుట్టులు టీలు తాగించిన మిస్టర్ చింతా మరీ గొప్పవాడు.

పట్నాకు దెయ్యం పట్టించని నలుగురూ పట్టుబట్టి తలగొరగటానికి తయారయిన తీరు ఇంత హాస్య నవలలోనూ హృదయం కదిలినుంది.

సృత్య ప్రదర్శనవాడు పట్నా తిన్న దెబ్బలు మరుపురావు. పట్నాదగ్గర కామన్న నేర్చుకొన్న కుస్తీ పట్నాకు గురిఅయిన పోలీసు ఇక్కట్లు కనికట్టు లాంటిది.

శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు రచనలో సృష్టత ముఖ్యగుణం. వాక్యాలు తలాతోకా లేకుండా సాటుం, భావాలు ఎడాపెడా పెడవరంగా లాక్కుపోవటం, సాగి పోవటంవంటివి ఈ నవలలో కనిపించవు.

కానీ సృత్యవాటిక ప్రదర్శనలో మిస్టర్ చింతా చూపిన నేర్పు మరింతసృష్టంగా వ్రాసి వుండవలసింది.

మిస్టర్ చింతా రెండంచులు పడునుగల కత్తి! మాటపడడు. మాట అంటాడు. ఎన్నో చెబుతాడు. ఏదీ వికడు. చిరుతపులింటి మనిషిని పిల్లిపిల్లను చేస్తాడు. గమ్మత్తయిన, విచిత్రమయిన విశిష్టమయిన పాత్ర మిస్టర్ చింతా!

'కన్యాశుల్కం'లో గీతం, 'మాషపర్వ'లో మాషపర్వ, 'ఇన్స్టిట్యూట్ జనరల్'లో ఇన్స్టిట్యూట్ - విల్లతో మిష్టర్ చింతా పాత్రకు పోలికలున్నాయి. ఈ పాత్రకు అత్యంతావేశం, ఆ పాత్రనుంచి సంక్రమించి ఉండవచ్చు.

పనిలో పనిగా నాటక ప్రయోగంలో ఉండే కష్టసుఖాలు చెప్పటానికి రచయిత చేసిన ప్రయత్నం నవలలో గోచరమవుతుంది. మస్టర్ పాత్ర ఉన్నంతలో ఉత్సాహం తయారయింది. అతని భార్యకూడా అంత తేలికగా మరచుతాడు.

హాస్యంకోసం సృష్టించబడినదే అయినా పాత్రలు చాలావరకు, ఆ పరిధి నల్లక్రమించి తమ వ్యక్తిత్వం నిలుపుకొన్నాయి. ముఖ్యంగా చెప్పదగిన పాత్రలు ఆ కోవలో రామలింగయ్య శిర్డీ.

ఒక ఉత్తమ రచయిత ఏ విధమయిన రచన చేసినా సమాజసందర్భం చేయించగలడని, కళ్లకు కట్టిపట్టు పాత్రలను సృష్టించగలడని, ఈ నవల చదివిన తర్వాత పాఠకులు పొల్చుకొంటారు.

శ్రీ పాలగుమ్మి వద్దరాజు ఘోషం హాస్యరస పరిపాక్షకంగా రచన చేయాలని. అది నెలవేరింది. అంతేకాకుండా సమాజం, కొన్ని పాత్రలు కళ్ళపెరుగు ప్రత్యక్షం అవుతాయి.

ఈ నవల పరిపూర్ణంగా జీవిత చిత్రణకాదని, కాలేదని తెలిసికొన్న రచయిత జాచిత్య విచారానికి నిదర్శనం 'నా సంతాయిషీ'లో చివరి వాక్కులు.

'అసాధ్యమయింది సాధించాలని పూనుకొన్నాను. నా వైఫల్యం మీ కర్పిస్తున్నాను'

రచయిత సాదించ విఫలత్వం ఈ 'బ్రతికిన కాలేజీ'. ఈ నవల చదువుతూ పాఠకులు పుస్తకం వెలకూ, చదివినందుకు ఖర్చు అయిన కాలానికి సాఫల్యం పొందుతారు.

సాక్షి

'సాక్షి' చిత్రంలోని సంభాషణలు యథా తథంగా పొందుపరచిన పూర్తి సినిమా స్క్రిప్టు.

ఇందులో సంభాషణలు మాత్రమే లేవు. స్థలమూ, స్థలవర్ణనమూ, నటనానుకూల మాటలు విపులంగా చెప్పబడి ఉన్నాయి. వన్వివేక వర్ణనం కూడా ఉంది.

శ్రీ ముళ్ళపూడి వెంకటరమణ ప్రాసిన ఈ సాక్షిలో సుమారు పాతికేళ్లక్రితం కోనసీమలో ఎటు వంటి తెలుగు ప్రయుక్తమవుతూ వుండేది, వల్లెల లోని జనం తీరు తెన్నులు ఎలా వుండేవి, చూపటానికి ప్రయత్నం జరిగింది.

రచయిత రెండువిధాల కృత్యజ్ఞుడు. సజీవ మైన భాషను సజీవంగా వ్రాయగలగటం. పల్లె వాతావరణం కళ్లకు ప్రత్యక్షీకరించటం. పల్లెవాతావరణంలో ప్రకృతి, మానవ ప్రకృతి రెండూ అంత రహితంగా నిలిచి వున్నాయి. పల్లె చుట్టుపక్కల ఉన్న ప్రకృతి చక్కగా చిత్రీకరించబడింది.

పల్లె ప్రజలు కట్టుబట్టుట, మానవిమానాలు తీరుతెన్నులు, అశూ, ఆకాంక్షలు, బీద విధానం, పట్టుట నాగరికతలో అప్పుడే కనిపించే కాటం ప్రారంభించి పల్లె ప్రజల మనస్తత్వాలు, ఊరి పెద్దల దౌర్జన్యాలు, కండబలమూ, గుండెబలమూ గల వ్యక్తులు, కుట్రలు, కుటుంబాలుచేసే మనుష్యులు-వివిధ విధాలుగా పల్లె వాతావరణం గోచరమవుతుంది.

అత్యున్నత చేసుకొన్నంత అధికంగా ప్రేమించ గల స్త్రీలు గోచరమయ్యే ఈ సాక్షి అధారంగా, ఆ సమాజం ఊహించుకొంటే అక్కడేమీ విపర్యయం కంక్రపితే, ఈ రచన గొప్పది.

పకేరు అంతటి దుర్మార్గుడు, కిష్టపు అంతటి అమాయకుడు ఎక్కడా వా పుంటారా అన్నది సినిమా మాదిరితర్వాత చాలామంది అడకొక్కన్న ప్రశ్న! సినిమాగా కాకుండా, చాటకంగానో, నవల గానో వనలానాటకంగానో ఈ సాక్షి చదివితే అటు వంటి అనుమానం రావటానికి అవకాశం అల్పం మాత్రమే!

పకేరు దుర్మార్గుడే! అతని కుష్టవ్రతా అవధి వుంది. కిష్టపు అమాయకడే! అమాయకత్వానికి హద్దు వుంది. అవధిని హద్దునూ సాక్షి

లోనే చూపించిన రచయిత జాగ్రత్త కలిగివున్నట్లే!

అయితే ఆ పాత్రల చిత్రణలో అతిశయోక్తి ఉంది. గుణలేశం గుణాధికంగా చూపించటం, కాదంటే, దోషలేశం అధికతరంగా ప్రదర్శించటం స్పష్టంగా భావంగా ఈ రచనలో గోచరిస్తుంది.

కథా రచనలో రచయిత సాధించిన నిపుణత ఉదాత్తమయింది. కథను అల్లకొవలతో తిప్పిన మెలికలు చుట్టుకుపోయిన పాత్రలు విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలులాగా సంచరించాయి.

చెల్లికి అన్నపై ఉండే అత్యీయత, భర్తపై ఉండే ఆనురాగం మధ్య సంఘర్షణనస్తే ఫలితం ఇలా వుంటుంది అని సాక్షిలో చూపిన రీతి సహజతకు సామీప్యంలో ఉంది.

పురుషత్వం పై మమకారం పెంచుకొన్న స్త్రీ పురుషుడితో నెలకొన్న దుష్టతను గ్రహించలేదని, బంధువులందరకూ దూరములు సోవటం అయినా నహిస్తుందని చెప్పిన తీరు వాస్తవికతకు చేరువలో ఉంది.

అవసరం ఉన్నంతవరకు ఆస్పాయత నటించి, అది తీరిపోగానే అపలు రంగులో కనిపించే మనుష్యుల మధ్య ఆమాయకుడైన అర్కకుడు పొందిన అగ చాటు కళ్ళనీళ్లు తెప్పిస్తాయి.

కొన్ని చక్కనినూకులు రచనలో రూపొందాయి.

శారీరకబలంకంటే దైవబలం గొప్పది అనే పౌరాణికసత్యం ప్రదర్శితమయింది.

రెప్పగొడితే చచ్చునీళ్లు అయినా తీరగవిడు తుందని తెలియజేసినట్లు అయింది.

రచయితగా పలువురుకు సరిచయమైన శ్రీ ముళ్ళ పూడి వెంకటరమణ ఈ రచనలో ఏ కోవమూ రానీయలేదు.

గుండెదైర్యం ఉన్న రచయిత మాత్రమే సినిమా స్క్రిప్టును పుస్తకంగా వెలువరించటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ దైర్యం ఈ రచయితకు ఉంది.

భామిని - బ్రహ్మచారి

[కథల సంపుటి. రచయిత: శ్రీ సింగరాజు రామచంద్రమూర్తి, ప్రచురణ: విశాలాంధ్ర పబ్లి

షింగ్ హౌస్, విజయవాడ-2. వెల: సాదా: రూ 3-50. మేలు: రూ. 4-50. తొమ్మిది కథలు. 220 పేజీలు]

ఆంధ్రులకు హాస్యం అంటే అమితానక్తి. హాస్య రచనలు కలిగించినంత అసందం తెలుగుదేశంలో తదితర రచనలు ప్రసాదించటం లేదేమోననిపిస్తుంది.

'భామిని-బ్రహ్మచారి' హాస్యకథ. అదే పేరు, పుస్తకానికి వామధేయం. రచయితకు హాస్యంపై గల మక్కువకు నిదర్శనం. 'ఆద్యంతాల మధ్య అతను'లో పాతకుళ్ళ నవ్వించాలని రచయిత తాపత్రయం. పాత కులు నవ్వుతారు.

ఇతర కథలలోనూ అక్కడక్కడా యువతీ యువకుల సంభాషణలోనూ క్రొత్తగా పెళ్ళయిన, పెళ్ళియి ఎంతకాలం అయినా, క్రొత్తదనం తగ్గని దంపతుల సంభాషణలలోనూ హాస్యం సుతారంగా పరామర్శ చేస్తుంది.

ఈ రచయిత తన కథలు అన్నీ హాస్య రచనలు, హాస్యరసరమ్యాలుగా రూపొందిస్తే బాగుంటుందేమో ననుకొన్న వారికి మిగతా కథలు ప్రశ్నలుగా, ఎదురై వంకరలు తిరిగి, మాటగా కళ్ళలోకి చూసాయి.

కాబట్టి ఈ రచయిత విషాదరచనలు, విషాదాంత రచనలూ వ్రాసినీరవలసిందే!!

కుడిపిడమల డాక్టర్లు మెరియగ వీధి భాగవతంలో సువారాజు ప్రవేశిస్తాడు. ఆ చేయి ఈ చేయి అని లెక్కలేకుండా, లెక్కాణమా లేకుండా బాణప్రయోగం చేసేవాట్టు అర్జునుడు. అలాగే వీరైతే మరొలాగా, హాస్యరస పారశక్య రచనలు, కరుణరస పారమ్య రచనలు శ్రీ సింగరాజు రామచంద్రమూరి రచించితేనే నలుగురూ చదివి ఆనందిస్తారు.

రచయిత కరుణాత్మక కథలు చిత్రించి, పాత కుల కన్నులు చెమ్మగిల్చేట్లు చేయగల సామర్థ్యం ఈ సంపుటిలో ఉన్న 'సవజీవన' (మంచి మలుపు ఉన్న రచన. సాచ్చితి చివరలో తీసుకొన్న నిర్ణయం రెండు విధాల శ్రేష్టమయింది. హాస్య కథనీయే సాచ్చితి జీవితం అలాగే పాగిపోయివుంటే, మార్పు లేకుండా, పాతకుల గుండెలు చిత్రహింసకు గురిఅయి

వుండేవి) 'తెల్లవారింది' (మివాక్షిలో మార్పు సాంపారికముంది. భాస్కరంలో ఉదాత్త ఉన్నవలసిందానికంటే అధికమే అయినా ఆస్పదయోగ్యం. సుందరం కథారంభంలోనూ రామరామా చూపిన దుడుకుతనం వతాక వన్నివేశంలో నీరు గారిపోవటమే ఉచితం. ముగింపు ముచ్చటగా వుంది) మామూలు కథలు.

ఈ కథలకంటే 'పరాజితుడు', 'అంతర్యం', 'దూరపుకొండలు', పాతకుల మనస్సులలో చెరిగిపోని ముద్రలు వేస్తాయి.

'పరాజితుడు' ఒక పరిశోధన. జీవితపు విలువల నిర్ణయానికి ఒక కృషి. ఆదర్శం పిరికితనంగా మారితే, కాదంటే పిరికితనం బట్టలు మార్పుకొని ఆదర్శంగా తలెత్తుతే ఎంతో ప్రమాదకరం. శంకరం. ఆదర్శవాద, పిరికివాడో, పాతకులు అలోచించాలి. విశ్వం అవకాశవాది అనుకొంటే, జీవితం యొక్క రూపం తారమారు అవుతుంది. జీవిత దర్శనం చేయాలనుకొంటే విశ్వం విశ్వరూపంతో గోచరిస్తాడు. జానకి ప్రసరన యువజనోచితమయిందే! అమె తుది నిర్ణయాలు రెండూ ఆదే విధమయినవే! యువకుడే అయినా యువతకు అతీతుడయిన శంకరం గుండె మీద నమ్మేట డెబ్బలు అమె నిర్ణయాలు! ఎందుకు కొందరి జీవితాలు ఇలా అవుతాయి? ఈ ప్రశ్నే 'పరాజితుడు'

'అంతర్యం' మరుపురానికథ. కొడుకు తల్లికి దూరం కాగితా అన్నది ప్రశ్న! పాదరంగంగా కాలేదనే చెప్పిరి. కాని సంగతి వందర్శాలు కలసివస్తే కావచ్చు. అలాగే అయ్యాడు మధు. అయితే అయ్యాడు కానీ రాజేశ్వరి సంగతి ఏమిటి? అమె అర్థంకాని స్త్రీత్వానికి సంకేతం. బాధపడిందో, సంతోషపడిందో తెలియని, తెలియనీయని, జీవితం అనుభవించింది. అమె జీవితంమంచి విశ్లేషణించింది రచయిత అనుకోదల్య లేదు. పాతకులూ అనుకోవాలనుకోరు. కానీ అమెకోక తప్పదు.

'దూరపుకొండలు' విజంగా దూరపుకొండలే! నాటి శివరాట అధిరోపించటం అనుకోవ్వంత తేలిక

కాదు. స్వాతంత్ర్యసంతరం అమాయకమైన పల్లెల వాతావరణాలు అర్థంకాకుండాపోతున్నాయి. నలుగురు యువతీయువకుల మధ్య వాజాకుగా వడచే కథ అయినా పల్లె జీవితం చూపటంచేత ఈ కథ విశిష్టత కలిగివుంది. రాజకీయం వాసన—చెడ్డవాసనకొట్టే పల్లె వాతావరణంలో సుగుణసంపద సంతరించుకొన్న యువతీ యువకులు పొందిన అపవిత్రాలు, మనస్తాపాలు విచిత్రంగానే వున్నా కథ వెన్నెముకలో బలం వుంది.

'భవదీయుడు—బంతిపూలు' పద్వైక్యం లేని కథ. కల్పన బాగున్నా, వాతావరణం బాగున్నా, మనస్తత్వ చిత్రణ ఎలావున్నా, అనవసరం అయిన సంఘటనలుపల్లె పాడుగూ వెడల్పూ అడ్డమాకలు లేకుండా పెరిగిపోయిన కథ.

'పరిష్కారం' ప్రారంభం పాతకులను చదివిస్తుంది. సగంమంది అనవసరం అయిన కథ మొదలయి బాధ కలుగుతుంది. ముగింపు సీరసంగావుంది. అనందరావు కథానాయకుడే కావచ్చు. ఆ కథ వ్రాయవలసిన తీరు అది కాదు. ఎలాగో ప్రారంభించిన కథ ఎలానో ముగిస్తే చదువరులకు ఎలానో వుంటుంది.

శ్రీ సింగరాజు రామచంద్రమూర్తి కథా రచయితగా పలుపురకు పరిచయం ఉన్నవ్యక్తి. ఈ కథలు చదివి అధిక వంశ్య జనం అనందపడతారు.

ప్రకాశకులు పరాజితుడు ముద్రబిల్తో పాఠపాటు రాకుండామాచి వుండవలసింది.

అచ్యుతప్పలు అధికంగా లేవు. వేసవి మండు టెండలాగా చెబితే.

హాస్య రచనకంటే కరుణాత్మకమైన రచయిత బాగా చేయవచ్చునని, ఈ రచయితను భావితరం గుర్తుంచుకోగలిగింది. హృదయం కదిలించే విషాదాంత రచనల మూలంగానే అనీ, అభిప్రాయం.

శ్రీ సింగరాజు రామచంద్రమూర్తి రచించే రచనలకోసం ఆంధ్రపాఠకోశం ఎదురు చూస్తుంది.

'భామిని—బ్రహ్మచారి' కథల వంపులే ఎక్కువ మంది పాతకుల ఆదరణకు పాత్రవుతుంది.

—రవి.

జాతిరత్నం

[కావ్యం. కవి: డా॥ సి. వారూరిరాజు. ప్రచురణ—యం. శేషచలం అండ్ కంపెనీ. మద్రాసు: మచిలీపట్టణము: సికిందరాబాదు. ప్రాప్తిస్థానము: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, రాష్ట్రపతి రోడ్డు: సికిందరాబాదు, వెల: పేపర్ బేక్, రూ. 4-00. హార్డ్ బౌండ్ రూ. 5-00. డిలెక్ట్ రూ. 7-00.]

జాతిరత్నం జనహర్ లాల్ నెహ్రూ. ఆ మహావ్యక్తి జీవిత చరిత్రను దిక్పాతంగా ప్రదర్శిస్తున్న కావ్యం జాతిరత్నం.

భారతీయులకు సంప్రదాయమీద మక్కువ ఎక్కువ. అది ధర్మం. మోతీలాల్ భారతీయ చరిత్రను అలంకరించాడు. జాతినీ నడిపించాడు. జనహర్ లాల్ భారత చరిత్రలో భాగమయ్యాడు. భాగస్వామి అయ్యాడు. శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ తండ్రితాతల ఆనందభవనానికి వారసత్వం పొందినట్లే, జాతి జీవితానికి వారసత్వపు హక్కు సంపాదించుకొన్నది. రేపు ఆమె పుత్రు లిద్దరు విరివిజీవులు, తాతముత్తతలంతటివాళ్లు కావచ్చు. ఇదీ భారతీయ సంప్రదాయ గౌరవం, ఆచారం.

పూర్వం కావ్యరచనకు కారణాలు రెండు. భగవంతుడు—ఏ రూపంలో అయినా కావచ్చు—కవికి కలలో కనిపించి కావ్యరచనకు ప్రోత్సహించటం ఒకటి. మహారాజా నిండునభిలో కవిని ఫలానా కావ్యం రచించమని ఆభ్యర్థించటం, మరొకటి. అలాంటి హేతువులు ఆధునికులకు లేవు. హృదయం వుంది. హృదయగతమైన స్పందన వుంది. ఆ స్పందన అదేకమై కావ్యరచన జరుగుతుంది. డా. సివారె హృదయస్పందన కావ్యరచనకు హేతువు.

కావ్యం కన్నబిడ్డతో నమానం. వస్త్ర సంతానాలలో విశిష్టమయిందిగానూ కావ్యం చెప్పబడింది. కావ్యకర్త, తత్కావ్య పితృదేవుడు. కావ్యభర్త, తత్కావ్యకన్యామణి భర్త. ఈ జాతిరత్నం శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీకి సమర్పించబడింది. అంకితం చేయబడలేదు.

జాతిరత్నమైన జనహర్ లాల్ జీవిత చరిత్ర

ఇతివృత్తంగా మంచబడ్డ కావ్యం జాతిరత్నం. నెహ్రూ హృదయరత్నమైన శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీకి సమర్పించబడిన సమచిత్రంగా వుంది. సమాధురస్థతగానూ వుంది.

శ్రీ పి. వెం రాజమన్నారూ, శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీని 'ఎర్రగులాబీ'గా భావించటం సరసంగా వుంది. కవితారామణీయతగా వుంది. సరస హృదయాల హృదయోల్లాసకరంగా వుంది.

డా. సివారె ఈ కావ్యరచనలో చూపిన మెలకువ కథానికావిధానం. ఈ పద్ధతి ఎక్కువ ప్రయోజనకారిగా, ఈ కావ్యరచనలో కనిపించింది. ఈ నేర్పు విశిష్టమయింది.

అనేకస్థలాలలో ముడిపడిఉన్న నెహ్రూ చరిత్రలో స్వల్పైక్యం సాధించటానికి, ఒక శతాబ్దిలో ముస్మాతీకభాగం వరుచుకొన్న నెహ్రూ జీవితంలో కాలైక్యం సాధించటానికి, అనేకులతో అల్లుకుపోయిన నెహ్రూ జీవితంలో పాత్రైక్యం సాధించటానికి, అనవసర సంఘటనలు, వస్తువేళ్ళాలు అంటే కవితాదృష్టితో—కవితారామణీయంగా ఉండని విషయాలు రచననుంచి తొలగించుకోవటానికి అనేకవిధాల ఉపయోగపడిన ఏకైకపాత్ర 'గులాబీ.'

గులాబీ ప్రధానపాత్ర. గులాబీ నెహ్రూ హృదయానికి సంతేతం. గులాబీ కవితో మాట్లాడుతుంది. కవికి కథలు చెబుతుంది. జనహర్ లాల్ జీవితంలోని కవితారచనామకూలత ఉన్న ప్రధాన ఘట్టాలు క్రమంగా చెప్పుకుపోతుంది గులాబీ. గులాబీ ముఖంలో మార్పులు వస్తుంటాయి, మాటల్లో, వరిణిలి నమ్మవుంటుంది, రచనలో.

కథానికా లక్షణాలలో మొదటి లక్షణం కథాప్రారంభంలోని రచన కథసంతా చదివించే వేర్పాటిగా వుండటం. బలవత్తరమైన సంఘటనతో అందుకే కథారచన ప్రారంభిస్తారు రచయితలు. డా. సివారె ఆ లక్షణం కావ్యరచనలో, నెహ్రూ జీవితంలో అంతిమ ఘట్టం స్వీకరించి రచించటంతో, ప్రవేశపెట్టినట్లే! ఆపైన నెహ్రూ జీవితం మొదటినుంచి రచించబడింది. కథానికా వశన ప్రేరితులగు పాఠకులు సరసులు చక్కని కథ చదువుతున్నంత ఉత్సాహంతో ఈ జాతిరత్నం చదివారు.

కావ్యంలో ప్రభావ పాత్రలు గులాబీ, కవి. ఆ పాత్రలమధ్య అనుసంధింపబడిన అత్యున్నత నైహూ. ఈ నైహూ. జాతిరత్నం శిల్పసిద్ధి పొందిన కావ్యం.

కావ్యంలో వ్యక్తంచేసిన భావాలు ఒక్కకనివే కావు. నైహూని కొన్ని, బాగుదలను కొన్ని. తదితరాలు మరికొన్ని. కవిని మ రిన్ని.

నైహూ రాజకీయవేత్త కాకపోతే మంచి కవి అయివుండేవాడు. ఆ మహనీయుడు వ్యక్తంచేసే భావాలు చాలావరకు కవితాకళ్యాణం అంటే అనేక స్థలాల్లో, ఇతరతర సంఘటనల్లో వున్నవవుతాయి.

1947, అగస్టు 14 వ తారీఖు రాత్రి 12 గంటలకు నైహూ జాతి సుదేశిని పత్రిక పలుకులు, అనేకపరపరతలను అభ్యుదయ కౌశ్మి అయిన కవి, రాజకీయవేత్త అయితే ఎలా వుంటాయో అలా వున్నాయి. అంటే కాదు. నైహూ మరణ శాసనం అత్యుత్తమ కవితాఖండిక, అటునంటివి ఎన్నో. నైహూ కుమార్తెకు వ్రాసిన ఉత్తరాలు చరిత్ర తెప్పనే అయినా కవితా స్వరూప కళకళ లాడినవే! 'ఇది మీరు వెలిగించి దీపం', అని నాగార్జున పాగోడెంత వద్దుడై న చక్ర పతికిన మాట విని నైహూ పురికించితోనటానికీ ఆ మహనీయుడి కవితా హృదయం నిద్రానం.

నైహూ వస్తుతః కవి. జీవితం కవితామయం. ప్రతిఘట్టరసమయం. డా॥ నారాయణరెడ్డి కవి. సాహిత్యంలోనూ జీవితంలోనూ కవి. కవితాహృదయం పుష్కలంగావున్న కవి. ఈ కవి, ఆ కవినిగూర్చి చేసిన కవితాగానం రసరమ్యంగా వుంది. పాఠకులకు ఈ జాతిరత్నం ఆనందం కలిగిస్తుంది'. అంకకంటే అధికంగా అదనంగా రాజకీయ పాఠకులకు మరింత మక్కువ కలిగిస్తుంది కల్పిస్తుంది.

ఉక్తవైత్తి డా. సివార కలం కులికేకులుకుల హిమాలయాల్లో ఎవరెష్టు, ఎంత వేర్వేరుగా భావాలు మలుచుకోవచ్చుకో చూచి, ఘట్టతరం యువకవులు పాఠకులకు పదునుపెట్టుకొంటారు.

కవితారచన ఈ తావున శిఖరస్థాయి అనటానికి జాతిరత్నంలోని చాలా భాగాలు చాపింపవచ్చు.

'ఆనంద భవన కుద్యము

లం దొరిగిన చిరుదీప్తియ' మాదిరిగా ఉన్న నైహూ.

'తొలిరాత్రి దుర్గమున

వలుకరించు శుక్లవక్ష

చంద్రుని తన కొక ఆ

కా వలాకగా వెలిసెను' అని తలపోసెను.

కవితకు ఛందస్సు మణిమయహారం అని డా. సివార ఒప్పుకోవచ్చు.

ఈ కావ్యంలో మూలావ్యందస్సహిత కవిత ఉంది. వచనకవిత వుంది. ప్రకరణాని కొక పద్యం. మేలిగుణమే! కానీ ఒకే ప్రకరణంలో పె ద్వివిధ కవిత గోచరించి పాఠకుల హృదయమునం గలుకుతో పడుతుంది.

డా॥ నారాయణరెడ్డి వ్రాసే మూలావ్యందస్సు గల కవితపట్ల రసీకలోకం అభిమానం పెంచుకొంది. వచనకవితపట్ల పూర్వం అభిమానంలేదు. ఇప్పుడు కలుగుతున్న అన్నది ప్రశ్న! కలగవచ్చుకానీ కలిగిన గలిగినంత పామర్యం డా. సివార వచ్చు కవితా శ్రమ. మూలావ్యందస్సులో అనల్పమాస్మి కలిగితే ఈ కవి, కవిత ఆ విధంగా వ్రాసేనే బాగా వుంటుందేమో నన్నది ఆశ!

వచనకవితవైపు మొగ్గుతున్న కవితలోకం తీరుచూచితానూ మారాలని తలంచే కవి హృదయం గొప్పది. ఈ కావ్యంలో ఆ ప్రయత్నం చాలలేదు.

ఎందుకో ఈ కావ్యంలో డా॥ నారాయణరెడ్డి పూర్వకవితామాస్మి గోచరింపలేదు. అప్పుడని కారణం కావచ్చు. విషయగతవైపుల్లో 'కారణం కావచ్చు. విషయసేకరణాధిక్యత్యా, విషయవ్యక్తీకరణానాధిక్యం వాటిల్లివుండవచ్చు. సరసలకు ఈ జాతిరత్నం దర్శించి తర్వాత విరాళ కలగక పోవచ్చు గానీ, అత్యంతానందం మూతం కలగదు.

భాష విషయం పేర్కొనక తప్పదు. మామూలుగా ఈ కవి వ్రాసే గ్రాంథిక పద్యంలో రచన విశిష్టంగానే వుంది. ప్రత్యేకంగా వ్యవహారికం వ్రాసేటమూ అవల్లభకరంగానే వుంది.

అయితే ఇంత ఏర్పాటు చేసుకొన్నా, గ్రాంథికంలో వ్యావహారికం, వ్యావహారికంలో గ్రాంథికం తలచూసిన తావులు అధికంకాదుగానీ అనలులేకపోలేదు. ఆ పద్ధతి పరిపూరించబడుతుందని ఆశించటం అత్యాశ కాదు.

పాకిస్తానం, పాకిస్తానం—ఈ రెండు యేషాలలో ఏదీ సరిఅయిందో; 'చూచు' ధాతువు పైరూపాలు చూసి అనక మాచి అంటే చూసింది అనక చూచింది అంటే బాగుంటుందేమో, కనీ, వ్యాకరణజ్ఞులు ఆలోచిస్తారు గాక!

ఈ జాతిరత్నం డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి కవితా జీవితంలో మాతనత్వం కలిగినవకపోయినా, మాతనస్థాయిని ప్రసాదించిన లేకపోయినా, ఉన్న స్థాయిని, సాహితీజీవితాన్ని పోషిస్తుంది.

కారణభూతుడు

[రెండు నవలికలు. రచయిత శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం. ప్రాప్తిస్థానం : భారతీ ప్రచురణలు, చిత్తూరు. వెల రూ. 2-25. పేజీలు 120.]

ఈ పుస్తకంలో రెండు రచనలున్నాయి.

1. కారణభూతుడు. 2. మగ్గిలిక. ఈ రెండు నవలికలని ప్రచురణకర్తల ఆర్థిప్రాయం. అనినవలికలు కావు. పెద్ద కథలు.

కారణభూతుడుగా శ్రీ మధురాంతకం రాజారాంను గూర్చి పాఠకులకు పరిచయం చేయవలసిన అవసరం లేదు. అనేక పత్రికలలో అనేక కథలు—ఈ రచయితచే—ముద్రితాలు. ప్రస్తుతం కథలుచూపే పాఠికమంతా శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం ప్రముఖ స్థానం గూర్చి నందేహించే వారు.

రచయితల జీవితాలు అన్నీ ఆదర్శ ప్రేరితాలు కావు. అన్నీ ఆత్మహత్యకు అంగీకరింపవు. తిన్నగా పెరిగి పోవలసిన మొక్క వంగిపోతే పిలకలు వందలు అవు

అయితే రచయిత జీవితం సాఫీగా సాగిపోకపోతే 'విమరుత్యం' ?

సమాధానం : విమరుతా అవుతుంది.

పాశీ పదును తెలుసుకోవాలని తలచే వ్యక్తి అవశ్యం పరిశీలించి అర్థం చేసుకోదగిన రచన 'కారణభూతుడు.'

దేశంమీద దేశం వ్యభాసిలే ఫలితం యుద్ధం. నమర్చుడికి సమాజంమీద క్రోధం ప్రబలితే యుద్ధం. అనమర్చుడి ద్వేషం అంతర్యుద్ధం. యుద్ధం అత్యంత యుద్ధం సంఘం.

కొన్ని యుద్ధాలలో మంటలు, సెగలు, పొగలు, రక్తప్రసారం ప్రాణనష్టం!

కొన్ని యుద్ధాలలో విరోధాలు, తగాదాలు, స్నేహితుల మధ్య తలెత్తతాయి.

'కారణభూతుడు' ఒక పట్టుబంధం భయంకర వాతావరణం కల్పించిన కారణభూతుడు.

అతనలా కావటానికి ఎవరు కారణభూతులు? ఆ సమాజం. అటువంటి సమాజాలు!

అయినా రచయితలకు, పృథ్వీయం వుందంటారు. రచయితలు పృథ్వీయమే అంటారు. సంఘ శ్రేయస్కామ అంటారు.

అటువంటి రచయితలు ఇటువంటి పనులు చేయగలరా? చేయగలరు.

అందుకు నిదర్శనంగా—పరిశీలనలైన పెద్ద కథ—(ప్రచురణకర్తల దృష్టిలో నవలిక) 'కారణభూతుడు.'

వాగరికత అంటే ఏమిటి?

ఈ ప్రశ్న చిన్నదికాదు—

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం ఈ ప్రశ్న చేసుకొని సమాధానం చెప్పాలని చేసిన ప్రయత్నం 'మగ్గిలిక'.

భారతదేశం వ్యావహారిక దేశం. ఈ దేశంలోని నగరాలు ముఖ్యంగా పారిశ్రామిక నగరాలు. ఇప్పుడు పల్లెలు వ్యవసాయానికి, నగరాలు పరిశ్రమలకు ఆటపట్టులని స్పృహగా చెప్పవచ్చు.

నగరంలో ఉన్నదంతా వాగరికతా? కాదు.

పల్లెల్లో ఉన్నదంతా అవాగరికతా? కాదు.

ఏది నాగరికతో తెలియక జీవితం కంటక ప్రాయంగా చేసుకొన్న స్త్రీ శోభ!

ఏది నాగరికతో కించపూత్రంగా తెలిసికూడా జీవిత వాంఛాపూర్తి చేసుకోని వ్యక్తి ప్రకాశం.

ఇది సంది నమయం. ఇటువంటి అవ్యవస్థ తప్పుదు.

వ్యవసాయం పై జీవించే కుటుంబం గూర్చి చెప్పిన రచయిత. పరిశ్రమల పై జీవించే కుటుంబం గూర్చికూడా విపులంగా చెప్పివుంటే రచన ఇంకా రాజీంపుకు వచ్చివుండేది.

ప్రకాశం మామకుటుంబం పరిశ్రమల ఫలితంగా చిత్రించి వుండవలసింది. పాతకులు ప్రారంభంలో అలా ఆశించే అవకాశం, ఆ పాతకారులు మార్చిన సూచన ఉన్నప్పుడు ఉంది.

ఏమయినా శోభనినాద పాతకుల సామర్థ్యాని సర్వం కేటకింపబడుతుంది.

ప్రకాశం జీవితంలో రాజీనడినట్లే కనిపిస్తుందికానీ విజయం సాధించినట్లు కాదు.

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం ఈ రెండు పెద్ద కథలలో వల్లె వాతావరణం చిత్రించిన తీరు అభినందనార్హం. వర్ణనా విశ్రీకరణ సజీవంగా వుంది.

పాతల రూపరేఖలు తీర్చిదిద్దే ప్రయత్నం ఈ రచయిత ఇతర కథలలో ఉన్నంత తీవ్రంగా ఈ రచనలలోనూ ద్వితీకం అవుతుంది.

పాతల బాహిర ఆంతర రూపాలు పాతకులకు చక్కగా గోచరమవుతాయి.

కథను తిన్నగా, అడ్డమాకలు లేకుండా సడి పించటంలో రచయిత ప్రజ్ఞాశాలి.

చక్కని ఫుట్ నాల్ అటగాడు, నేర్పుగా గోలదగ్గరకు బంతి తీసుకుపోయి, అసాయాసంగా గోల్ చేసినట్లు, ఈ రచయిత కథను ఉపసంహారాధి ముఖంగా తీసుకుపోయి ముచ్చటగా ముగింపు సాధించటం నేర్పుకు నిదర్శనం.

బలమున్న కథలు ఎన్నుకొని, చక్కని కైరిగో

రచనలు చేయగల శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం అనవసర విషయాలు బోలగిస్తే బాగుంటుంది.

'కారణభూతుడు' ఆరంభంలో ఉపాదృశం వంటిది అనవసరం. అంశే కాదు. 'పతిగారు' చేసిన ఉపవాదం అనవసరం. ఆ పాతల అనవసరం.

ఒక్కవనికోసం ఒక పాతల సృష్టించుకోవటం రచయిత ప్రాథమికదశకు నిదర్శనం అవుతుంది. ఒక్కవల్లె వాతావరణం తెలియజేయటానికి ఒకపాతలను అన్నిపాంతులతో సృష్టించి, ఆ పైన ఆ పాతలను మరచి పోవటం రచనామర్యాదకాదు.

శోభ 'బర్తే' కార్యకమంలో దైర్ఘ్యం తగ్గించవచ్చు. అక్కడ ఇతరీతర పాతల విపుల వర్ణనం కూడా అనవసరమే!

అనవసర పాతలు, వర్ణనలు సంఘటనలు తొలగించుకొంటే, ఇంకా సజీవంగా ఉన్నరచనలు తెలుగు సాహిత్యంలో అరుదు.

—మనోరాణి.

నన్నయ్య నుడులు

[గ్రంథకర్త: శ్రీ మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి. ప్రధానసంపాదకుడు: శ్రీ పులివెందులూరి అప్పలస్వామి. ప్రకాశకకులు: కవితా సమితి, విశాఖపట్టణము. మూలము: వాలుగు రూపాయలు.]

నన్నయ్యగారు భారత రచనలో ఉపయోగించిన క్రియాపదములయొక్క సప్రయోగావైస కూర్పు ఈ గ్రంథము. దీనిని నమకూర్చిన శ్రీ రామచంద్ర శాస్త్రిగారు మహావిద్వాంసులు. బహుముఖ సైన్యాధిపతులు. ఆయన పరమపదించిన పదునారు సంవత్సరముల తరువాత ఈనాటికి శ్రీ అప్పలస్వామిగారు, శ్రీ ఇయ్యంలీ సుబ్బారావుగారు, శ్రీ అన్నాపంతుల కామేశ్వరరావుగారు కలిసి శ్రమించి ఈ గ్రంథమును సంపాదించి ముద్రించి ఆంధ్రభాషావిజ్ఞానముల కొక మాతృదీప్తిని కల్పించినారు. ఇందు రెండునూ నా త్రిమూర్తులు అభినందనీయులు. నన్నయ్య ఏ క్రియాపదమును విఘ్నరకములు, ఎన్నిచోట్ల ప్రయోగించినదియు చూపించుట ఈ గ్రంథము తాత్పర్యము.

ర్యము. ఆ తాత్పర్యముతోడనే గ్రంథకర్త దీనిని నమ
కూర్చినాడు. ఆయన జైలులోనుండి దీనిని కూర్చి
నాడు. ఆయన లేనప్పుడది ప్రసరింపబడినది.
అయితాకారణములవలన ఈ క్రియాపదకోశము ఉండ
వలసినంత బందోబస్తుగలేదు. సంపాదకులలోకూడ తీసి
కొన్న శ్రద్ధకంటే మరికొంత ఎక్కువ శ్రద్ధను
శ్రమను తీసికొనియుండవలసినది. ఏ భారత ప్రతి
నమనరించి ఇందలి ప్రయోగములకు సంఖ్య లీయబడి
నవో సంపాదకులు సూచించవలయును. ఫలానా సంవత్స
రపు ఫలానా సంస్థవారి ప్రతిఅని చెప్పనందున మనదర్శ
గల ఏదో ముద్రితప్రతి తీసి చూచినచో అక్కడక్కడ
ఆ ప్రయోగములు ముందువెనుకలమీద ఎక్కడోగాని
కనిపించవు. పదములు అకారాదిగా కూర్చుటలో
కూడ క్రిందునిపాదులన్నవి. కొన్నిపదముల కొన్ని
రూపములకు ప్రయోగము లియ్యబడలేదు. ఆ రూపము
నన్నయ్య వాడలేదా? వాడిన ప్రయోగము గుర్తించ
బడలేదా? ఈ మేరకు సమాధానము చెప్పుట సంపా
దకుల బాధ్యతయేయై యున్నది. ఈ గ్రంథ
వ్యరూప స్వభావములను గూర్చి సంపాదకులు వీతిక
కూడ వ్రాయలేదు. వ్రాసియుండవలసినది. గ్రంథ
ములో నుపయోగించబడిన సంజ్ఞలు వివరింపబడినవి.
అందులో ని: నిర్వచనోత్తర రామాయణము అని
ఘోషిస్తోంది. నన్నయ్య భారతములోని క్రియాపదముల
కోశమున నిర్వచనోత్తర రామాయణము ప్రవేశించుట
లోని సామంజస్యమును సంపాదకులెట్లు భావించిరో
తెలియుట లేదు. 82 వ పుటలో 'కుంగినన్: ని 4-
12' అని యున్నది. ఇంట ప్రయోగము లేదు.
సంపాదకులు ప్రయోగముకొరకు చూచియుండవల
యును. చూడలేదు. చూచినచో నిర్వచనోత్తర రామా
యణము వారి అక్షాంశమున మొత్తము 101
పద్యములు మాత్రమే కలవుగాని 125 లేవని తెలిసి
యుండెడిది. ఇంతకును ఆ 'ని' అను సంజ్ఞ అచట
ఎందుకుంచబడినదో తెలియుట లేదు. అది ఈ గ్రంథ
మును నమకూర్చిన శ్రీ రామచంద్రశాస్త్రిగారుంచి
నదో? సంపాదకులు చేర్చినదో? గ్రంథమున పోను

పోను ఒక్కొక్కపదస్వరూపమున కొక్కొక్క ప్రయో
గముమాత్రమే కలదు. మొదటి ఒకటి రెండుపుటలలో
కూడ సంపాదకు లాపద్యతినే అనునరించి యుండునని
నది. అట్లుగాక అయిదు ప్రయోగములు చూప
బడినవి. అభివిన శ్రీరామచంద్రశాస్త్రిగారి 'బాదామి
కాగితాలమీది చీమలంకాయల్లాంటి అక్షరాల'లోనున్న
ఈ గ్రంథాన్ని 'అచ్చుకోసం ఎత్తిరాయడం' లోనే
సంపాదకులు భూతఅద్దాలు ఉపయోగించారుగాని
గ్రంథములోని విషయమును సక్రమముగా నమరించు
టలో నుపయోగించలేదు. అందువలన ఈ గ్రంథమున
ప్రసక్తించుట కవశాశములేని నిర్వచనోత్తర రామాయణ
ప్రయోగములు అక్కడక్కడ ప్రసక్తించుట, ఉండ
వలసినవాటికి ప్రయోగములు లేకుండుట, అకారాది
క్రమము వరుసదప్పట—ఉదాహరింపబడిన ప్రయోగ
ములు మధ్యమధ్య అర్థవంతములుగా లేకుండుట,
ద్రుతప్రకృతికములమీద అచ్చులను నిలుపుచు ముందు
అర్థానుసారము లుండట—ఈ మొదలయిన అసందర్భ
ములు చోటు చేసికొన్నవి.

అంద్రభాషాజ్ఞయములకు అనన్యమైన సేవ
చేసిపోయిన శ్రీ మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారి
కృషి ఇంత వెలుగులోనికి తెచ్చిన విశాఖమట్టలు కనితా
నమిలారు, సంపాదించిన సంపాదకులు అభినంద
నియులు. అనలు గ్రంథమున్నచో తప్పులు దిద్దబడ
గలవు. నన్నయగారి భాషాప్రయోగ వైలక్షణ్యమును
పరిశీలించువారికి ఈ గ్రంథము పెన్నిధివంటిది. సాహ
త్యాభిమానులు నమదరించు గ్రంథ మిది.

—కే.మేంద్ర.

మల్లి పాటలు

రచయిత—శ్రీ చాడూరి గోపాలరావు, పుటలు—
226. వెం: రూ. 2-00. (ప్రెస్: స్టేషన్—సర్జిని
ప్రచురణలు, మహబూబు నగరము).

సోవియట్ శాస్త్ర పరిశోధనలు

సంకలనం, అనువాదం—శ్రీ కొండేపూడి లక్ష్మీ
నారాయణ. పుటలు: 250. సాధానరూ. 4-50.